

O léxico non estándar en *CORTEGAL*

MARÍA ÁLVAREZ DE LA GRANJA

Instituto da Lingua Galega-Universidade de Santiago de Compostela

1. INTRODUCCIÓN

Algúns traballos previos realizados con estudantado galego da educación secundaria (López Meirama e Álvarez de la Granja, 2014, p. 60; Loredó e Silva Valdivia, 2020, p. 143) mostran a existencia de deficiencias no dominio do código galego estándar no ámbito léxico. Por tal motivo, non resulta estraño que o corpus *CORTEGAL*, presentado en Álvarez de la Granja e Rodríguez Rodríguez neste volume, recolla un considerable número de formas léxicas non estándar. O obxectivo deste capítulo é ofrecer unha análise, cuantitativa e cualitativa, de tales formas. Traballamos cos datos obtidos a través do buscador do corpus, que nos permite localizar todas as formas etiquetadas con códigos do nivel léxico e que nos ofrece unha primeira clasificación dos resultados, clasificación que é comentada e completada ao longo do traballo.

Ofrecemos en primeiro lugar, no apartado §2, unha presentación do sistema de clasificación das formas léxicas non estándar empregado en *CORTEGAL*. A seguir, no apartado §3, amosamos os resultados obtidos. Despois dunha presentación dos datos globais, analizamos máis detalladamente as unidades léxicas non estándar, organizadas de acordo coas diferentes clases establecidas (formas léxicas con diferenzas de acentuación con respecto á voz normativa, con diferenzas de xénero e con diferenzas que van máis alá do xénero e da acentuación). O subapartado dedicado ao último grupo, o máis numeroso dos tres mencionados, estrutúrase atendendo á orixe das formas non estándar. Ademais, neste apartado §3 ofrecemos información que delimita máis axeitadamente cada unha das clases, explicadas en §2 de maneira

xeral. A seguir, no apartado §4 presentamos as conclusións principais, discutimos os datos atopados desde a perspectiva do uso do repertorio lingüístico das/dos falantes multilingües así como do fenómeno do contacto, e reflexionamos tamén sobre a utilidade e limitacións de *CORTEGAL* para extraer conclusións ao respecto do coñecemento que ten o estudantado galego sobre o código galego estándar no nivel léxico. O capítulo péchase cun Apéndice onde se recollen as voces presentadas ao longo do traballo con información sobre a súa presenza noutras fontes.

2. CLASIFICACIÓN DAS FORMAS LÉXICAS NON ESTÁNDAR

No nivel léxico de *CORTEGAL* estandarízanse e codifícanse todas aquelas palabras ou todas aquelas expresións pluriverbais fixas que non forman parte do código normativo da lingua galega. Concretamente, son tres os tipos de formas léxicas non estándar establecidos, que se manteñen diferenciados a través de cadansúas etiquetas e que a seguir se presentan ordenados de acordo coa súa relevancia cuantitativa. Nos apartados correspondentes, ofreceremos máis pormenores sobre cada unha das clases propostas:

- substitución dunha palabra ou expresión estándar por unha unidade léxica non estándar con diferenzas que van máis alá do xénero ou da acentuación, por exemplo, o emprego de *plato* en vez de *prato* (código L_w_su).
- atribución a un substantivo dun xénero non estándar, por exemplo, a utilización do substantivo masculino *leite* como feminino: «a leite» (código L_gen_su).
- colocación do acento de intensidade nunha sílaba diferente da acentuada na forma estándar, por exemplo, o emprego de *Nóbel* no canto de *Nobel* (código L_ac_su).

Por outro lado, na maior parte dos casos tamén se indica a orixe da forma non estándar organizada a través das seguintes subclases, que se presentan co mesmo criterio ordenador:

- palabras non estándar que coinciden co español e teñen a súa orixe nesta lingua, por exemplo, *salir* (código L_sp).
- palabras non estándar que resultan de calcos a partir de formas do español, por exemplo, *á longa* a partir de *a la larga*; de adaptacións de voces do español, por exemplo, *antoxo*, a partir de *antojo*; ou de mesturas de difícil sistematización entre segmentos fónicos da palabra galega e da

- palabra castelá, por exemplo, *ventaxe* [español *ventaja*, galego *vantaxe*] (código L_spadapt).
- palabras, como *almacear*, tradicionalmente denominadas hipergaleguismos ou hiperenxebrismos, en que se sobrexeneraliza un padrón de equivalencias galego-castelán, pero nos que a forma ou secuencia adaptada (neste caso *almacenar*) é estándar e coincidente en galego e castelán (código L_hc).
 - formas que se crean por analoxía con outras voces galegas, como *consomer*, no canto de *consumir* (probablemente a partir das formas estándar do presente de indicativo *consume*, *consoles* e *consomen*) ou *lalinés* en vez de *lalinense* (sobre *vigués*, *cangués*...) (código L_anal).
 - formas tiradas do galego popular ou do galego elaborado (empregando os termos de Dubert, 2005)¹ e que non responden a ningunha das orixes anteriores, como a variante dialectal *bon* ou a forma *voltar* ‘volver’, frecuente no galego elaborado probablemente por transferencia desde o portugués (código L_gal).
 - formas que proceden da mestura e confusión entre dúas formas ou expresións: por exemplo, *a saber Deus*, probable mestura de *a saber* e *sabe Deus*, ou o substantivo *indixesta*, que resulta moi posiblemente do cruzamento entre o substantivo *inxesta* e o adxectivo *indixesto* (código L_mix).
 - formas procedentes doutras linguas (excluído o castelán) e que, de acordo coa proposta normativa do galego, deberían adaptarse, por exemplo, *tablet* en vez de *tableta* (código L_for).

3. ANÁLISE DAS FORMAS LÉXICAS NON ESTÁNDAR

Neste apartado presentaremos os principais resultados atopados: en §3.1 farémolo de maneira xeral e en §3.2 estableceremos subgrupos de acordo cos tipos de diverxencia con respecto ao estándar sinalados e coas súas orixes. Pero antes de tal presentación cómpre facer dúas precisións:

En primeiro lugar, non é descartable que algunhas das formas etiquetadas e computadas como formas non estándar sexan en realidade o resultado dun lapsus cálimi (sobre esta cuestión, *vid.* §3.2.1). Por exemplo, *dineiro* pode responder simplemente a un esquecemento do til sobre a nasal ou *ver-sonar* a un erro de escritura que levou á omisión do <i>. Por tal motivo, cómpre tomar con cautela algunhas das formas proporcionadas, especialmente aquelas das que só temos un exemplo.

¹ «Una variedad es el gallego culto o elaborado, que aparece en los enunciados orales y escritos más formales o institucionales; la otra es el gallego popular, vernáculo o no elaborado, que aparece en enunciados generalmente hablados, más alejados del mundo oficial» (Dubert, 2005, p. 274).

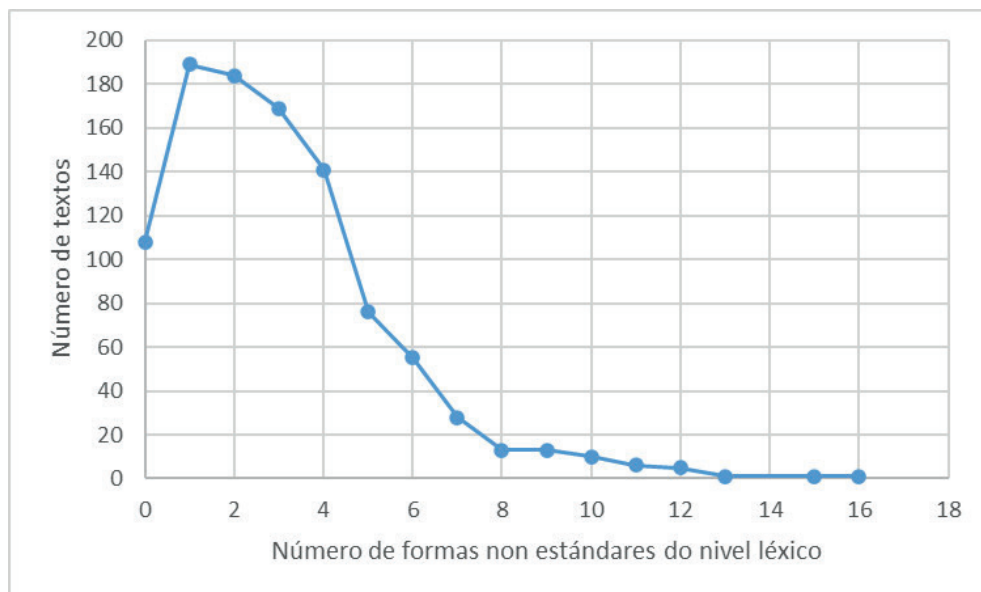
En segundo lugar, as palabras son corrixidas ortograficamente e presentadas, na maior parte dos casos, na forma de cita habitual de cada clase de palabras, pois só indicaremos a forma concreta flexionada cando sexa relevante para a análise.

3.1. Análise global

O número total de formas ou expresións non estándar é de 3025 e, de acordo co que se indica no capítulo de Álvarez de la Granja e Rodríguez Rodríguez (neste volume, §3.2), o número total de *tokens* do corpus é de 268.595. Se eliminamos os 25.004 signos de puntuación e os 193 números arábigos ou romanos, o resultado é que un 1,24% de *tokens* do corpus (palabras ou expresións²) son unidades léxicas non estándar. O promedio de palabras non estándar é de 3,03 por texto (lémbrese que estes teñen unha extensión recomendada de entre 200 e 250 palabras, *vid.* Álvarez de la Granja e Rodríguez Rodríguez neste volume, §2.1), cunha desviación estándar de 2,41 e valores que se sitúan entre 16 nun único texto e 0 en 108. Este rango é o que se recolle na Gráfica 1, que mostra a correlación entre o número de formas non estándar (eixe horizontal) e o número de textos que conteñen cada cifra de voces diverxentes (eixe vertical). Como se pode comprobar, o valor máis repetido ou moda é 1, con 189 textos que só teñen unha forma non estándar. A gráfica mostra ben ás claras como a medida que aumenta o número de voces diverxentes diminúe o número de textos. Esta tendencia só se rompe ao inicio, posto que a cantidade de textos con ningunha forma non estándar (108) é considerablemente inferior á cantidade de textos con só unha voz diverxente (189).

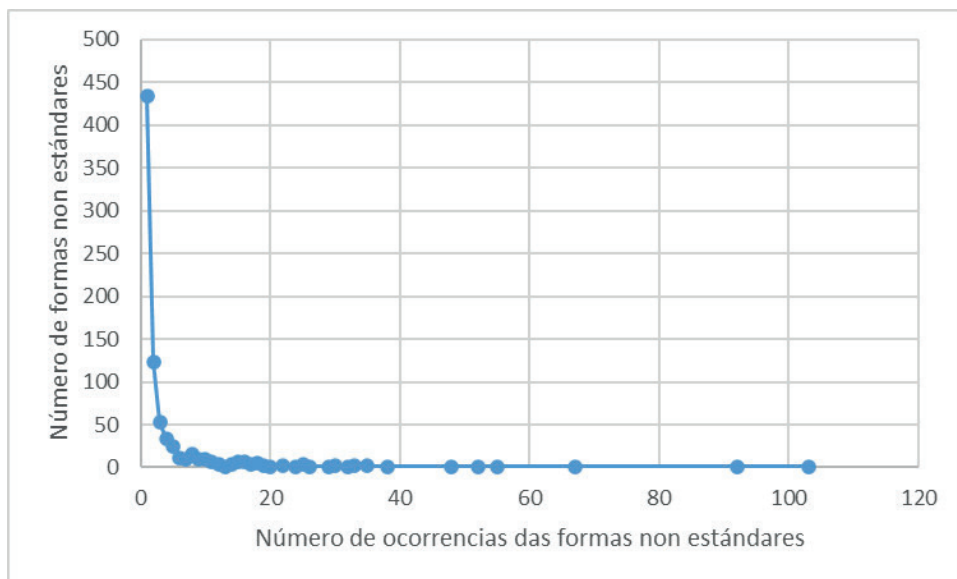
² Debe terse en conta que, tal e como se indica en Álvarez de la Granja e Rodríguez Rodríguez (neste volume, §2.5.4.), as expresións pluriverbais fixas só se unifican cando deben ser estandarizadas e etiquetadas conxuntamente. Por exemplo, unimos os elementos *sin* e *embargo* do castelanismo *sin embargo*, que pasa a computar como un único *token*, porque debe ser anotado e estandarizado como unha unidade. Outras formas pluriverbais, como *de vez en cando*, que non precisan de ningún tipo de anotación, non se unifican, de xeito que computan como varios *tokens*. Por outro lado, nas contraccións e nos verbos seguidos de pronome enclítico prodúcese a división nos compoñentes que os conforman, computando cada un deles como un *token* (*vid.* Álvarez de la Granja e Rodríguez Rodríguez neste volume, §2.2).

GRÁFICA 1. Correlación entre o número de formas non estándar do nivel léxico e o número de textos

As 3025 palabras ou expresións non estándar distribúense entre 787 formas distintas, o que supón unha media de 3,84 ocorrencias por forma, cunha desviación estándar de 7,93 e un rango que se sitúa entre 103 ocorrencias (no caso de *plato*) e 1 ocorrencia en 434 casos. A seguinte gráfica de dispersión (Gráfica 2) mostra a correlación entre o número de ocorrencias das formas non estándar nos textos de *CORTEGAL* (eixe horizontal) e a cantidade de formas non estándar con tales ocorrencias (eixe vertical). Como se ve claramente na imaxe, a moda ou o valor que máis se repite é 1, coas 434 formas xa indicadas, seguida de 124 formas con 2 ocorrencias. A tendencia continúa á baixa a medida que se incrementa o número de casos ata practicamente estabilizarse en 1 ou 2 formas a partir aproximadamente das 20 ocorrencias.

GRÁFICA 2. Correlación entre o número de ocorrencias das formas non estándar do nivel léxico e o número de formas non estándar

Por outro lado, o número total de códigos que identifican un problema léxico é de 3049, posto que unha expresión pode ter atribuída máis dunha etiqueta deste nivel³. A clase claramente máis numerosa é aquela constituída por formas con diferenzas con respecto ao estándar que van máis alá do xénero e da acentuación, que supón pouco menos do 95% dos casos, tal e como se ve na Táboa 1:

TÁBOA 1. Distribución das formas non estándar do nivel léxico segundo o aspecto diverxente do estándar

Clase	Código	Nº de códigos	Porcentaxe
Diferenzas que van máis alá do xénero e da acentuación	L_w_su	2887	94,69%
Diferenzas de xénero	L_gen_su	138	4,53%
Diferenzas de acentuación	L_ac_su	24	0,79%
Total		3049	

³ Sucede isto cando se acumulan dúas etiquetas diferentes (por exemplo, L_gen_su e L_w_su en *engranaxe*, palabra adaptada do español *engranaje*, empregada en masculino malia rematar no sufixo *-axe* e cuxa forma estándar correspondente é a voz feminina *engrenaxe*) ou cando se acumulan dúas etiquetas L_w_su (naqueles casos en que se emprega ou se calca unha expresión do castelán, que á súa vez contén un castelanismos no seu interior, como é o caso do conector *sin embargo*, que inclúe o castelanismos *sin*).

No que se refire á orixe das formas léxicas non estándar, os resultados son os que se ofrecen na Táboa 2, onde se observa claramente como as formas procedentes do español e coincidentes con esta lingua son as maioritarias. Se sumamos as formas con influencia directa ou indirecta do español (L_sp e L_spadapt), chégase practicamente ao 90% dos casos.

TÁBOA 2. Distribución das formas non estándar do nivel léxico de acordo coa súa orixe

Orixe	Código	Nº de códigos	Porcentaxe
Transferencias directas do castelán	L_sp	2270	71,77%
Transferencias do castelán con adaptación ou mestura co galego	L_spadapt	566	17,89%
Hipergaleguismos	L_hc	112	3,54%
Formas creadas por analogía a partir doutras voces galegas	L_anal	106	3,35%
Transferencias do galego popular ou do galego elaborado	L_gal	92	2,91%
Mestura ou confusión entre formas	L_mix	10	0,32%
Estranxeirismos non adaptados	L_for	7	0,22%
Total		3163	

Para interpretar estes resultados, debe terse en conta que, tal e como se indica en Álvarez de la Granja e Rodríguez Rodríguez (neste volume, §2.5.4), a clasificación en canto á orixe non se leva a cabo en todas as formas non estándar, senón só naquelas en que é posible establecer unha hipótese plausible que xustifique a presenza da forma e de acordo ademais cuns grupos restrinxidos e previamente fixados. Isto explica que en catro casos non se asigne unha etiqueta deste tipo (*vid.* §3.2.1.8). Ademais, cómpre sinalar que, tal e como se indica tamén no mesmo lugar do capítulo de Álvarez de la Granja e Rodríguez Rodríguez, en ocasións son ofrecidas varias hipóteses sobre a orixe dunha mesma forma non estándar: así, por exemplo, a palabra *cual* etiquétase como voz galega dialectal (L_gal) (*vid.* Fernández Rei, 1999, p. 51) e como transferencia do español (L_sp). Este feito explica que a suma de códigos de orixe sexa superior á suma de códigos ofrecidos na Táboa 1. Ademais, tal e como indicamos para as clases que identifican o tipo de diverxencia do estándar, unha mesma forma pode acumular desviacións de diferente natureza que actúan simultaneamente e que poden responder a diferentes orixes: por exemplo, a forma *emplataxe* («no emplataxe») está creada sobre

o castelanismo *emplatar* (transferencia directa do español, L_sp), presenta o xénero masculino propio das palabras castelás acabadas no sufixo *-aje* (transferencia directa do español, L_sp) e é o resultado dunha creación da/ do estudante a partir de regras produtivas do galego (analogía, L_anal). O afirmado neste parágrafo explica que unha mesma forma poida aparecer comentada en diferentes apartados ao longo do traballo

A continuación, na Táboa 3 e na Táboa 4, ofrecemos a distribución das formas léxicas non estándar por categoría gramatical⁴. Debe terse en conta que, para facilitar a análise, foron computadas conxuntamente todas aquelas expresións complexas que resultaron dun proceso de unificación de varios *tokens*, proceso derivado da necesidade de estandarizar a secuencia conxuntamente nalgún nivel de análise, tal e como explicamos na nota 2. Na Táboa 3 ofrecemos a porcentaxe de formas non estándar sobre o total de formas de cada categoría, ordenadas de maior a menor presenza relativa.

TÁBOA 3. Distribución por categorías gramaticais das formas léxicas non estándar (I)

	Formas do corpus	Formas léxicas non estándar	Porcentaxe de formas léxicas non estándar sobre as formas do corpus
Expresións complexas	302	123	40,73%
Interxeccións	10	3	30,00%
Substantivos	52406	1355	2,59%
Adxectivos	15945	344	2,16%
Verbos	40936	781	1,91%
Adverbios	15896	147	0,92%
Conxuncións	19420	103	0,53%
Numerais	402 ⁵	1	0,25%
Pronomes e determinantes	62744	118	0,19%
Preposicións	35337	49	0,14%
Total	243398	3025	1,24%

Como se pode observar, salvando tanto a clase das interxeccións, que alcanza un 30% de formas non estándar (feito que pode non resultar moi significativo pola escaseza de unidades desta categoría), como as expresións

⁴ Traballamos coas categorías gramaticais de nivel superior que establece o lematizador Freeling (vid. §3.2 en Álvarez de la Granja e Rodríguez Rodríguez neste volume), pero unificando pronomes e determinantes, dado que moitas veces coinciden na súa forma.

⁵ Só se computan os numerais escritos en letra.

complexas, cunha presenza do 40,73% (e que precisamente en varias ocasións son o resultado dun proceso de unificación derivado da necesidade de realizar unha estandarización conxunta no nivel léxico, o que explicaría a porcentaxe tan elevada), son claramente as tres clases gramaticais máis produtivas e abertas, por esta orde, substantivos, adxectivos e verbos, as categorías cunha porcentaxe maior de formas non estándar. O 81,98% das formas léxicas non estándar pertence a algunha destas clases, aínda que só representan un 44,90% do total de formas do corpus. Na Táboa 4 preséntanse os datos de distribución das formas non estándar entre as diferentes clases gramaticais, tendo en conta desta volta a porcentaxe que supoñen sobre o total de voces non normativas e establecendo unha comparación coa porcentaxe que supón cada categoría gramatical sobre o total de formas do corpus.

TÁBOA 4. Distribución por categorías gramaticais das formas léxicas non estándar (II)

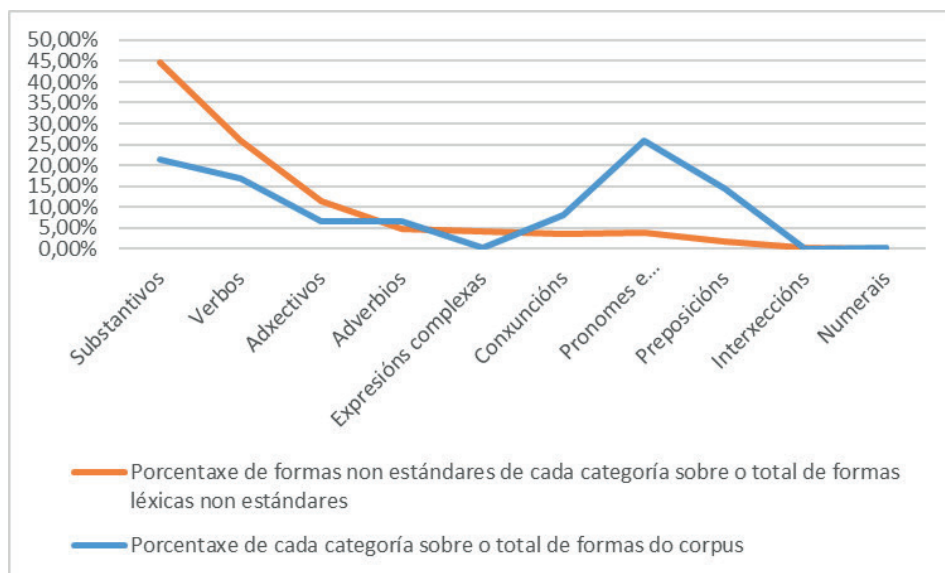
	Porcentaxe de cada categoría sobre o total de formas do corpus	Porcentaxe de formas non estándar de cada categoría sobre o total de formas léxicas non estándar
Substantivos	21,53%	44,79%
Verbos	16,82%	25,82%
Adxectivos	6,55%	11,37%
Adverbios	6,53%	4,86%
Expresións complexas	0,12%	4,07%
Conxuncións	7,98%	3,40%
Pronomes e determinantes	25,78%	3,90%
Preposicións	14,52%	1,62%
Interxeccións	0,004%	0,10%
Numerais	0,17%	0,03%

No caso das expresións complexas, substantivos, verbos, adxectivos e interxeccións, a porcentaxe de formas non estándar sobre o conxunto de palabras ou expresións non normativas é superior á porcentaxe de tales categorías no corpus, mentres que nos adverbios, preposicións, conxuncións, numerais, pronomes e determinantes sucede xustamente o contrario.

Na Gráfica 3 ilústrase esta mesma comparativa, que mostra claramente como é no grupo dos substantivos onde resulta especialmente significativa a presenza de formas non estándar. Pola contra, vese con claridade como é na

categoría de pronomes e determinantes onde a presenza é menor. Aínda que en sentido contrario, tanto nos substantivos como nos pronomes e determinantes a diferenza é de máis de 20 puntos con respecto ao nivel de presenza xeral no corpus de tales categorías.

GRÁFICA 3. Comparativa entre a distribución das categorías gramaticais no total do corpus e nas formas léxicas non estándar

3.2. Análise por clases

Despois de ofrecer os resultados globais, analizamos os datos organizados polo tipo de diverxencia con respecto ao estándar: diverxencias que van máis alá do xénero e a acentuación (§3.2.1), diverxencias no xénero (§3.2.2) e diverxencias na acentuación (§3.2.3). Con todo, antes de proceder á análise cómpre presentar o Apéndice que pecha o capítulo, posto que se farán varias referencias a el ao longo da exposición.

Entre as formas léxicas non estándar atopadas en *CORTEGAL* encontramos algunhas con cando menos certo grao de emprego no galego elaborado ou no galego popular (como por exemplo *sen embargo* ou *parexa*) ao lado doutras, como *inconvente* ou *innaturabilidade*, que non parecen rexistrarse en tales variedades. Agora ben, o número de ocorrencias dunha voz en *CORTEGAL* (e o número de textos en que aparece) non nos permite extraer conclusións sobre o seu grao de integración no galego cando nos atopamos con cifras baixas, posto que se trata dun corpus relativamente pequeno e cun

léxico moi condicionado pola temática dos textos (por exemplo, só hai unha ocorrencia de *corbata*, por moito que sexa unha voz frecuente no galego popular, pero debe terse en conta que o concepto ‘gravata’ só aparece unha vez en *CORTEGAL*). Ante este feito, consideramos de interese ofrecer en apéndice información sobre a presenza noutras fontes das diferentes formas que se proporcionan nas táboas que figuran ao longo do texto, o cal pode axudar a determinar o seu grao de difusión no galego e a avaliar máis adecuadamente o teor das voces rexistradas en *CORTEGAL*.

Concretamente, as fontes seleccionadas son o *Corpus de Referencia do Galego Actual (CORGA)* e o *Tesouro Informatizado da Lingua Galega (TILG)*, que sobre todo nos ofrecen información sobre o galego elaborado, así como o *Tesouro do léxico patrimonial galego e portugués (TLPGP)*, que nos proporciona datos sobre o galego popular. O *CORGA* é un corpus que recolle sobre todo textos escritos (especialmente pertencentes a libros e xornais) conformado, no momento en que levamos a cabo as consultas, por 43 millóns de palabras correspondentes ao período 1975-2020. O *TILG* é outro corpus, constituído sobre todo por textos escritos extraídos de libros, que contén ao redor de 30 millóns de formas dun período moito máis amplo, posto que inclúe textos que se sitúan entre 1612 e 2013⁶. Debe terse en conta, en calquera caso, que moitos dos textos que se inclúen nestes corpus, sobre todo os dos últimos anos, foron revisados por lingüistas, de maneira que é posible que algunhas creacións espontáneas e non normativas coincidentes coas rexistradas en *CORTEGAL* fosen suprimidas e substituídas por outras formas antes da súa publicación.

Finalmente, o *TLPGP* é unha ferramenta de distinto tipo, que permite acceder á información contida en diferentes obras, sobre todo de carácter lexicográfico. Estas obras, publicadas entre 1929 e a actualidade, reúnen léxico patrimonial recollido a través de traballos de campo. No momento de realizar a consulta, o *TLPGP* inclúe 155 obras que incorporan léxico galego. Dado o diferente carácter do *TLPGP* e dos corpus mencionados, as cifras ofrecidas no Apéndice non son comparables. No caso dos corpus proporcionamos o número de ocorrencias da forma buscada nos textos que os conforman e no caso do *TLPGP* o número de concellos en que se recolleu. Por outro lado, debe terse en conta que, se ben a presenza dunha forma neste tesouro pode considerarse en xeral unha proba do seu emprego no galego popular, a súa

⁶ No *TILG* ao redor do 44% das palabras pertencen a textos publicados antes da aprobación en 1982 da primeira normativa oficial do galego, mentres que no caso do *CORGA* esa porcentaxe baixa ao 2,9%.

ausencia non implica que non se utilice nesta variedade, posto que o vocabulario recollido nas obras do *TLPGP* adoita estar restrinxido a determinados ámbitos, sobre todo relacionados co mundo tradicional.

3.2.1. *Formas con diverxencias distintas ás de xénero e acentuación*

Inclúense neste grupo palabras como *plato* fronte ao estándar *prato*, *inconvincente*, *inconveniente* ou *inconvente* fronte a *inconveniente*, *asombrante* fronte a *asombroso* etc., que se etiquetan en *CORTEGAL* co código L_w_su. Quedan fóra as formas aceptadas no código normativo, aínda que non recomendadas, como *aportar*, co valor de ‘achegar’ ou *desfrutar*, que non se corrixen nin se etiquetan en *CORTEGAL*. Antes de analizar os datos rexistrados, cómpre delimitar máis claramente o grupo establecido, que unicamente integra desviacións de carácter formal e non inclúe os usos semanticamente inadecuados. Así, por exemplo, o verbo *facer* cando se emprega para expresar o tempo transcorrido («eu vía fai pouco estes programas») ou o substantivo *pobo* cando designa unha entidade de poboación («o pobo de Iago Aspas») considéranse desviacións do nivel semántico e non do léxico, na medida en que as palabras utilizadas son estándar, pero non así o emprego que delas se fai. Tampouco se consideran desviacións léxicas, senón discursivas, as formas cun rexistro impropio dos textos académicos, como *bestial* en «teñen unha bagaxe bestial».

Tamén se clasifican de maneira distinta, no nivel morfolóxico, aquelas desviacións do estándar que afectan a unha forma concreta do paradigma flexivo, pero non a toda a unidade léxica: así, por exemplo, *acude* (por *acode*) clasifícase como unha forma flexiva non estándar (M_v_su) e, do mesmo xeito, formas como *catalana*, *actuales*, *una* ou *esto* (por *catalá*, *actuais*, *unha* e *isto*) son consideradas no nivel morfolóxico, pois a selección inadecuada afecta a unha das formas do paradigma flexivo.

Cómpre tamén facer algunha aclaración sobre a delimitación con respecto ao nivel ortográfico. Optouse por considerar nesta última dimensión aquelas diverxencias que afectan a consoantes ou vogais e que non alteran ou poden non alterar a pronuncia, ou ben que representan unha pronuncia non estándar pero posible da palabra. Así, por exemplo, dado que no galego oral se tende a omitir en rexistros informais a pronuncia das oclusivas implosivas e mesmo a debilitarse en rexistros formais (Rogueira, 2010, p. 16) consideramos que hai unha desviación ortográfica, e non léxica, en *perfeto* (por *perfecto*) ou na ultracorrección *imperactivo* (por *imperativo*), e, daquela, tamén en *respeto* (por *respecto*) ou en *producción* (por *producción*), aínda que nestes

dous últimos casos parece clara a influencia dos cognados do español (e por tal motivo, estas dúas formas levan asignada no campo orixe a etiqueta O_sp, que permite localizalas de maneira independente). Por razóns similares, e dado que no galego oral popular son frecuentes as asimilacións e disimilacións vocálicas (Ferreiro, 1999, pp. 196, 200), consideráronse no nivel ortográfico formas como *devertíamos* (escrito *debertíamos*) (por *divertíamos*), *podiría* (por *podería*) ou *límete* (por *límite*), pero en coherencia codificamos igualmente nese nivel voces que tamén poden proceder directamente do español como *decir* (por *dicir*) ou *hipocresía* (por *hipocrisía*), que en calquera caso, para poderen ser localizadas separadamente, son tamén clasificadas cunha etiqueta de orixe (O_sp).

Tamén resulta difícil nuns poucos casos diferenciar entre os lapsus cálamis, codificados no nivel ortográfico, e as desviacións léxicas. En xeral, dado que tratamos con alumnado que estuda galego e en galego desde a educación primaria, tendemos a considerar formas anómalas para as que non cabe ningunha das explicacións sinaladas en §3.1 como lapsos (*alcalce* por *alcance*, *candidade* por *cantidad*, *adutos* por *adultos*, *sempren* por *sempre...*). Só nuns poucos casos en que non asignamos código de orixe, os comentados en §3.2.1.8 (*estrea*, por *estrela*, *reixear*, por *rexeitar*, *fugaxidade*, por *fugacidade*, e *lumen*, por *lume*), optamos por considerar a diverxencia ao nivel léxico.

Aínda con estas restricións no seu emprego, as formas con diverxencias con respecto ao estándar distintas ao xénero e á acentuación son, con moito, as desviacións máis numerosas do nivel léxico, como se pode comprobar na Táboa 1 presentada en §3.1. Hai un total de 2867 formas desviantes, 756 distintas, con 2887 etiquetas, posto que nalgúns casos se atribúen dous códigos L_w_su (por exemplo, en *perrito quente*, un código polo calco do español *perrito caliente* e outro polo mantemento do castelanismo *perrito*). Antes de analizar os exemplos, establecendo diferentes apartados en función da orixe da diverxencia con respecto ao estándar, ofreceremos algúns datos globais.

Na Táboa 5 proporcionamos a distribución das formas non estándar estudadas en función da súa orixe. Lémbrese que unha mesma forma pode recibir varios códigos deste tipo, de xeito que o número de códigos de orixe é superior a 2887. Como se indicou, en catro palabras non se asigna código deste tipo.

TÁBOA 5. Distribución das formas non estándar con diferenzas que van máis alá do xénero e da acentuación en función da súa orixe

Orixe	Código	Nº de códigos	Porcentaxe
Transferencias directas do castelán	L_sp	2135	71,10%
Transferencias do castelán con adaptación ou mestura co galego	L_spadapt	566	18,85%
Hipergaleguismos	L_hc	110	3,66%
Formas creadas por analogía a partir doutras voces galegas	L_anal	98	3,26%
Transferencias do galego popular ou do galego elaborado	L_gal	81	2,70%
Mestura ou confusión entre formas	L_for	7	0,23%
Estranxeirismos non adaptados	L_mix	6	0,20%
Total		3003	

Como se pode observar, e dado que estas formas supoñen máis do 95% das palabras e expresións léxicas non estándar, os resultados son moi similares aos datos globais ofrecidos na Táboa 2 (§3.1). Como alí, a orixe máis frecuente é a transferencia directa do español, seguida da transferencia con adaptación ou mestura co galego, sendo as restantes bastante minoritarias.

Igual que viamos para os datos globais, a maior parte dos casos que estamos analizando corresponden a ocorrencias únicas de formas non estándar: 422 das 756 formas distintas (un 55,82%). Ademais, 622, isto é, o 82,28% son palabras ou expresións con menos de 5 ocorrencias. Agora ben, en relación co que indicamos en §3.2, do nivel de ocorrencia en valores absolutos das distintas formas non podemos extraer conclusións sen máis sobre o grao de implantación das formas non estándar no galego do alumnado, ou sobre o maior ou menor grao de coñecemento das correspondentes voces normativas. Non podemos esquecer que o tipo e a temática dos textos condiciona o nivel de aparición das palabras. Así, por exemplo, hai 103 ocorrencias de *plato* (forma estándar *prato*) e 25 de *olvidar* (forma estándar *esquecer*), pero deste feito non podemos concluír a maior implantación de *plato* no galego, ou o menor nivel de coñecemento da forma estándar correspondente en relación con *esquecer*, pois a elevada presenza nos textos de *plato* responde a que un dos temas sobre os que debían escribir as/os estudantes está relacionado coa gastronomía: o concepto ‘prato’ está presente máis veces en *CORTEGAL* ca o concepto ‘esquecer’, o que determina que haxa máis ocorrencias en números absolutos de *plato* ca de *olvidar*, pero isto non implica necesariamente a súa maior presenza en termos relativos.

Así pois, para valorar adecuadamente a presenza das formas non estándar é preciso ter en conta tamén o nivel de presenza das correspondentes formas estándar. Limitándonos ás 134 formas non estándar con cinco ou máis ocorrencias, amosaremos a seguir unha táboa (Táboa 6) que mostra a súa distribución en franxas porcentuais, atendendo á súa presenza en relación co total de veces que aparece expresado o concepto. Así, por exemplo, dado que *plato* figura 103 veces e *prato* 408, *plato* ten un nivel de aparición do 20,2% en relación coas 511 ocorrencias do concepto, situándose na terceira franxa da Táboa 6. En cambio, dado que *olvidar* se rexistra 25 veces e *esquecer* 22, a porcentaxe de emprego do primeiro verbo para a expresión do concepto ‘esquecer’ é do 53,2%, situándose na sexta franxa.

No caso de que entre a lista das 134 formas con cinco ou máis ocorrencias atopemos algunha que teña algunha variante ou sinónimo non estándar no corpus, ao que lle corresponda o mesmo equivalente estándar, tales ocorrencias súmanse (con independencia do número de ocorrencias de que se trate): así, por exemplo, aos 8 resultados de *inconvinte*, súmase un de *inconvente* e outro de *inconveniente*. O mesmo aplica se existen varias realizacións posibles para unha forma estándar equivalente da forma non estándar rexistrada (por exemplo, súmanse as ocorrencias de *hostalaría* e *hostalería*). Na penúltima fila da Táboa 6 incluímos unha columna (100%) na que se rexistran aqueles casos, sempre con cinco ou máis ocorrencias, en que a voz estándar non se rexistra.

TÁBOA 6. Nivel de presenza das formas non estándar con cinco ou máis ocorrencias en relación coas correspondentes formas estándar

Franxa porcentual	Número de formas non estándar na franxa	Porcentaxe sobre o total	Porcentaxe acumulada
0,1%-9,9%	25	20,49%	20,49%
10%-19,9%	17	13,93%	34,42%
20%-29,9%	13	10,66%	45,08%
30%-39,9%	12	9,84%	54,92%
40%-49,9%	11	9,02%	63,94%
50%-59,9%	11	9,02%	72,96%
60%-69,9%	8	6,56%	79,52%
70%-79,9%	7	5,74%	85,26%
80%-89,9%	3	2,46%	87,72%
90%-99,9%	5	4,10%	91,82%
100%	10	8,20%	100%
Total	122		

Nótese que a cifra total do número de casos (122) é inferior á cifra total de formas con máis de cinco ocorrencias (134). Isto é debido a que ás veces se suman nun mesmo concepto dúas palabras con cinco ou máis resultados (por exemplo, *desarrollar* e *desenrolar* compúntanse conxuntamente) e tamén ao feito de que tivemos que deixar fóra unhas poucas palabras cunha ampla gama de equivalentes ou cun equivalente cun sentido demasiado amplo, o que dificultaba computar o nivel de presenza do concepto. Por este motivo, non consideramos *conlevar/conllevar* (34 ocorrencias), o pronome *elo* (10), *entorno* (7), *novidoso/novedoso* (17), *plantear/plantexar* (18) e *rato* (6).

Como se pode observar, existen 10 conceptos en que a forma estándar non se rexistra, pero en calquera caso, son maioritarios os exemplos en que a voz normativa é máis numerosa ca a forma non estándar. Tal e como se pode ver na última columna, isto sucede no 63,94% dos casos (fronte ao 36,06% das palabras en que a forma non estándar é a predominante). Na Táboa 7 ofrécese os 44 exemplos en que a forma non estándar presenta unha porcentaxe igual ou superior ao 50%. A columna ordenadora é a última, que indica a porcentaxe, sendo a segunda o número de ocorrencias das voces non estándar e a terceira a orde alfabética destas formas. Por suposto, aquí e nas seguintes táboas, cando a forma galega estándar ten máis sentidos ou máis contextos de uso ca a voz non estándar (por exemplo, *venda*), computamos unicamente os empregos en que hai equivalencia semántica e as voces son substituíbles⁷.

TÁBOA 7. Formas non estándar cun nivel de presenza igual ou superior ao das formas estándar correspondentes

Forma non estándar	Nº de casos	Forma estándar	Nº de casos	Porcentaxe de presenza da forma non estándar
<i>perxudicial</i>	18	<i>prexudicial</i>	0	100%
<i>afición</i> (14), <i>aficción</i> (1)	15	<i>afección</i>	0	100%
<i>hosteleiro</i> (12), <i>hostelero</i> (1)	13	<i>hostaleiro</i>	0	100%
<i>disfrute</i> (8), <i>goce</i> (2)	10	<i>gozo, disfrute</i>	0	100%
<i>postre</i>	9	<i>sobremesa</i>	0	100%
<i>tercermundista</i>	8	<i>terceiromundista</i>	0	100%

⁷ Aquí e nas restantes táboas do traballo, para a determinación dos equivalentes das transferencias do español acudimos ao *Diccionario castelán-galego da Real Academia Galega* (2005) e, no caso de non ter entrada a forma do español nesta obra, ao *Diccionario castelán-galego* da editorial Rinoceronte. En calquera caso, en ocasións cubrimos ou completamos a nómina de formas estándar con algunhas expresións que non figuran nos dicionarios citados e que propoñemos nós a partir da consulta doutras fontes.

TÁBOA 7. Continuación

<i>acarrear</i>	5	<i>carrear, carrar, carretar, carrexar</i>	0	100%
<i>cumpleanos</i>	5	<i>aniversario</i>	0	100%
<i>estropear</i>	5	<i>estragar, derramar</i>	0	100%
<i>inflúinte</i>	5	<i>influyente</i>	0	100%
<i>perxudicar</i>	33	<i>prexudicar</i>	1	97,06%
<i>invertir</i>	19	<i>investir</i>	1	95%
<i>apariencia</i>	16	<i>aparencia</i>	1	94,12%
<i>rexir</i>	18	<i>rexer</i> ⁸	2	90%
<i>chamativo (8), llamativo (1)</i>	9	<i>rechamante</i>	1	90%
<i>hostalería</i>	30	<i>hostalería (1), hostalaría (3)</i>	4	88,24%
<i>rentable (12), rentábel (2)</i>	14	<i>rendible</i>	3	82,35%
<i>promocionar</i>	8	<i>promover</i>	2	80%
<i>mezclar (9), misturar (2)</i>	11	<i>mesturar</i>	3	78,57%
<i>asequible</i>	18	<i>accesible</i>	5	78,26%
<i>tontería</i>	7	<i>parvada</i>	2	77,77%
<i>xunto con</i>	17	<i>xunto aº</i>	5	77,27%
<i>paladar (13), padar (1)</i>	14	<i>padal</i>	5	73,68%
<i>disfrutar</i>	92	<i>gozar (28), desfrutar (6)</i>	34	73,02%
<i>artiluxio</i>	5	<i>artefacto</i>	2	71,43%
<i>venta</i>	32	<i>venda</i>	16	66,66%
<i>basura</i>	19	<i>lixo</i>	10	65,52%
<i>búsqueda</i>	11	<i>busca</i>	6	64,71%
<i>inconvincente (8), inconveniente (1), inconvenciente (1)</i>	10	<i>inconveniente</i>	6	62,50%
<i>vacío</i>	10	<i>baleiro</i>	6	62,50%
<i>preciado</i>	5	<i>prezado</i>	3	62,50%
<i>soer (25), soler (3)</i>	28	<i>adoitar</i>	17	62,22%
<i>cercano</i>	9	<i>próximo</i> ¹⁰	6	60%
<i>mezcla (11), mistura (3)</i>	14	<i>mestura</i>	10	58,33%
<i>arreglar</i>	7	<i>arranxar</i>	5	58,33%

⁸ Non se computan nin en *rexir* nin en *rexer* nove casos do participio, que poderían corresponder a calquera das dúas conxugacións.

⁹ Non hai exemplos de *canda*.

¹⁰ Non hai exemplos de *achegado*.

TÁBOA 7. Continuación

<i>pilar</i>	14	<i>piar</i>	11	56%
<i>esclavitude</i>	5	<i>escravitude</i>	4	55,55%
<i>increíble</i>	6	<i>incrible</i>	5	54,54%
<i>coste</i> (29), <i>custe</i> (4), <i>costo</i> (3)	36	<i>custo</i>	31	53,73%
<i>olvidar</i>	25	<i>esquecer</i>	22	53,19%
<i>receta</i>	38	<i>receita</i>	35	52,05%
<i>costar</i>	16	<i>custar</i>	16	50%
<i>reflexar</i> (12), <i>reflejar</i> (1)	13	<i>reflectir</i>	13	50%
<i>grado</i>	8	<i>grao</i>	8	50%

Como se pode observar, entre as formas non estándar atopamos sobre todo voces coincidentes co español, pero tamén palabras adaptadas (como *reflexar*) ou mesmo creadas seguindo mecanismos produtivos do galego (como *inconvinte*). Por outro lado, de maneira xeral, tal e como se pode comprobar na Táboa 38 do Apéndice, as formas non estándar da Táboa 7 teñen certa presenza nos corpus estudados (*CORGA* e *TILG*), con máis de 20 ocorrencias cando menos nun deles. Deixando a un lado as variantes consideradas a maiores e que teñen menos de cinco exemplos en *CORTEGAL*, as únicas excepcións son as palabras *esclavitude*, *cumpleanos* e *tercermundista*, que en todo caso se rexistran cando menos unha vez nalgún dos dous corpus. Ademais, 20 das 58 variantes da táboa (36,21%) aparecen recollidas no *TLP-GP*, pero, tal e como xa indicamos, e dadas as limitacións temáticas do vocabulario que adoita figurar nas obras incluídas nesta base de datos, a ausencia nela dunha forma non implica que non se utilice no galego popular.

A seguir, analizaremos con máis detalle as formas con diverxencias con respecto ao estándar que van máis alá do xénero ou da acentuación, establecendo diferentes apartados en función da súa orixe.

3.2.1.1. Transferencias directas do español

Analizamos neste grupo aquelas formas non estándar coincidentes co español. Debe sinalarse que as formas cuxo tema coincide co castelán e simplemente se adecúan ás características flexivas do galego (*saliu*, *rincóns*, *pañais*...) tamén son incluídas aquí.

Son un total de 2135 códigos (o 71,10% dos códigos de orixe asignados ás formas con diferenzas que van máis alá do xénero e da acentuación), repartidos entre 508 formas diferentes, o que supón unha media de 4,20 ocorrencias por forma, cunha desviación estándar de 8,79 e un rango que se

sitúa entre os 103 exemplos de *plato* e 263 casos cunha única ocorrencia. Incluímos dentro do cómputo aquelas formas que se integran en calcos con tradución parcial (vid. §3.2.1.2), como por exemplo *perrito* en *perrito quente* ou *cumple-* en *cumpleanos*.

Dado o elevado número de formas deste grupo, non ofreceremos a lista-xe de todas elas, que se poden consultar no buscador de *CORTEGAL* seleccionando L_w_su en «Tipo de problema» e L_sp en «Orixe do problema». En calquera caso, poden verse algunhas delas na Táboa 7, pois, tal e como se pode comprobar nesta, a maior parte das formas non estándar cunha porcentaxe igual superior ao 50% de realización do concepto son voces coincidentes co español.

No conxunto de transferencias directas do español encóntranse voces ben testemuñadas no galego popular e no galego elaborado, como por exemplo *olvidar*, *plato*, *salir* ou *según* (todas elas teñen entrada no *TLPGP* e varios rexistros no *CORGA* e no *TILG*), as cales poderían ser formas integrantes do lexicón mental das/dos estudantes que as escriben (préstamos para Gómez Molina, 1999-2000, pp. 323-324), mentres que outras son formas que probablemente respondan a transferencias espontáneas (interferencias para Gómez Molina, 1999-2000, p. 323), isto é, «el resultado de actos idiolectales», os cales poden explicarse «por descuido, desconocimiento, escasa competencia bilingüe etc.» ou ben poden responder «a alguna estrategia utilizada por el hablante» (Gómez Molina, 1999-2000, p. 323). Dado que a/o estudante sabe que as desviacións do galego estándar serán sancionadas, o que exclúe desvíos conscientes con funcionalidade pragmática, dentro deste grupo de interferencias incluíríanse tanto formas para as que a/o estudante formula hipóteses erradas de coincidencia en galego e castelán (dada a proximidade de ambas as linguas e a elevada porcentaxe de léxico común), como lapsos bilingües («bilingual slips» para Matras, 2009, p. 19), despsites ou lapsos na selección da lingua á hora de escribir os textos, sobre todo por parte de persoas que teñen o castelán como lingua habitual (Paradis, 2004, p. 188 fala de «dynamic interferences»). Así, por exemplo, un/unha estudante escribe «Estes programas animan a la gente a cocinar», con varios elementos seguidos en español (*la*, *gente*, *cocinar*) entre os que mesmo se inclúe o artigo definido. Outras formas non recollidas no galego popular nin no galego elaborado, pero si en *CORTEGAL* son os posesivos *mi* ou *su* (no mesmo texto, figura *seu*), o numeral *dos*, verbos como *tener*, *poner*, *hacer* ou *venir*, substantivos como *cosa* ou *año* (a mesma persoa escribe no mesmo texto *ano*) etc. En calquera caso, son, pola súa propia definición, casos

illados, cunha porcentaxe que, cando menos nos exemplos citados, non chega nunca ao 1% de ocorrencias no total do concepto.

Tal e como se pode ver nos exemplos anteriores, as formas transferidas desde o castelán pertencen a distintas clases de palabras, incluídas palabras gramaticais, pero son as transferencias de substantivos as máis frecuentes, coherentemente co indicado na Táboa 4 para o conxunto de formas non estándar. Lembremos que a transferencia directa do español é a causa máis frecuente dos desvíos da norma en *CORTEGAL*, de modo que é esperable que non haxa grandes diferenzas entre os resultados globais e os correspondentes a esta orixe. De feito, na Táboa 8, en que se recolle a distribución das formas por categorías de palabras, pode comprobarse como os resultados son bastante similares aos atopados na Táboa 4.

TÁBOA 8. Distribución por categorías gramaticais das transferencias directas do español (con diferenzas que van máis alá do xénero e a acentuación)

Categoría gramatical	Porcentaxe
Substantivos	46,16%
Verbos	26,10%
Adxectivos	10,60%
Adverbios	6,12%
Conxuncións	4,29%
Pronomes e determinantes	2,40%
Preposicións	2,26%
Expresións complexas	1,88%
Interxeccións	0,14%
Numerais	0,05%

3.2.1.2. Transferencias do español con adaptación ou mestura co galego

Agrupamos aquí un conxunto de 139 formas diferentes, cun total de 566 códigos no corpus e unha media de 4,07 ocorrencias por forma. Pertencen a este grupo o 18,85% das formas con diferenzas que van máis alá do xénero e da acentuación que foron clasificadas en canto á orixe da desviación. Trátase de palabras ou expresións con algún tipo de adaptación ao galego desde unha voz ou expresión do castelán ou con algunha mestura, menos sistematizable, entre unha voz do galego e o seu cognado español. Debe terse en conta, en calquera caso, que se trata dunha adaptación que vai máis alá da flexión, pois, tal e como indicamos en §3.2.1.1, as formas cuxo tema coincide co castelán e

simplemente se axeitan á flexión do galego (*saliu, rincóns...*) son consideradas transferencias directas do español.

Un total de 12 das formas con máis de 5 ocorrencias incluídas na Táboa 7, táboa en que se recollían os casos en que as formas non estándar tiñan unha porcentaxe de aparición igual ou superior ás correspondentes formas estándar, pertencen a este grupo (*artiluxio, chamativo, cumpleaños, esclavitude, hosteleiro, influínte, perxudicar, perxudicial, reflexar rexir, soer e xunto con*).

Dentro do grupo de formas estudadas, incluímos, por unha banda, aquelas palabras ou expresións que reciben o nome de calcos estruturais ou calcos do esquema (Gómez Capuz, 1998, p. 63), ás veces simplemente calcos (Rodríguez Río, 2003, p. 422): neles, «partindo de dous ou máis significantes preexistentes na lingua receptora créase unha combinación inédita copiando as pautas polas que se formou noutra lingua» (Rodríguez Río, 2003, pp. 422-423).

No grupo destes calcos estruturais, encontramos por un lado algúns exemplos en que o elemento que se calca é unha expresión fixa constituída por varias palabras. Na primeira columna da Táboa 9 presentamos as expresións calcadas, na segunda columna os exemplos rexistrados, con indicación entre parénteses do número de ocorrencias, mentres que na terceira columna se indica o número de veces que encontramos en *CORTEGAL* a(s) forma(s) estándar(es) equivalentes (en contextos en que serían intercambiabes).

TÁBOA 9. Calcos estruturais de expresións pluriverbais fixas do español

Expresión fixa do español	Calco estrutural	Forma estándar
<i>sin embargo</i>	<i>sen embargo</i> (52)	<i>porén</i> (63), <i>non obstante</i> (43), <i>con todo</i> (7), <i>así e todo</i> (5), <i>no entanto</i> (1), <i>así a todo</i> (0)
<i>junto con</i>	<i>xunto con</i> (17)	<i>xunto a</i> (5), <i>canda</i> (0)
<i>a la larga</i>	<i>á longa</i> (2)	<i>co tempo</i> (15), <i>a longo prazo</i> (2)
<i>hoy día</i>	<i>hoxe día</i> (2)	<i>hoxe en día</i> (365)
<i>una pescadilla que se muerde la cola</i>	(unha) pescadilla que se morde / mórdese a cola (2)	(unha) <i>carioca co rabo na boca</i> (0), (un) <i>peixe que morde a cola</i> (0)
<i>la pescadilla que se muerde la cola</i>	(a) <i>pescada que se morde a cola</i> (1)	(a) <i>carioca co rabo na boca</i> (0), (un) <i>peixe que morde a cola</i> (0)
<i>comerse el mundo</i>	comerse o mundo (1)	<i>conquistar (dominar...) o mundo</i> (0)
<i>dárselas</i>	dárseas (1)	<i>ir de</i> (0)

TÁBOA 9. Continuación

<i>de campeonato</i>	<i>de campionato</i> (1)	<i>de antoloxía</i> (o), <i>de categoría</i> (o), <i>de manda chover na Habana</i> (o), <i>de manda truco</i> (o), <i>de manda narices</i> (o), <i>de marca maior</i> (o), <i>de moito pendello</i> (o),
<i>perrito caliente</i>	perrito <i>quente</i> (1)	<i>bocadillo de salchicha</i> (o), <i>bolo con salchicha</i> (o)
<i>picar el gusanillo</i>	<i>picar o gusaniño</i> (1)	<i>entrar o bicho</i> , (o) <i>meterse o bicho no corpo</i> (o), <i>picar a curiosidade</i> (o)
<i>recién nacido</i>	recén <i>nacido</i> (1)	(<i>nen</i>) <i>acabado de nacer</i> (o), <i>neonato</i> (o)
<i>repartirse el pastel</i>	<i>repartirse o pastel</i> (1)	<i>distribuír entre si</i> (o)
<i>tira y afloja</i>	<i>tira e afloxa</i> (1)	<i>axusta e compón</i> (o), <i>tirapuxa</i> (o)

Ademais da hibridación implícita no calco (estrutura do español e materiais do galego), na maior parte dos exemplos ofrecidos percíbese un segundo nivel de influencia do castelán, destacado en letra grosa na segunda columna da táboa. Por un lado, debe notarse que se inclúen neste grupo varios exemplos de expresións que non se adecúan ás pautas sintácticas do galego, pola presenza dun pronome *se* en contextos ou con valores que resultan agramaticais nesta lingua e que se herdán directamente da estrutura do español: *unha pescadilla que se morde a cola / a pescada que se morde a cola, comerse o mundo, dárseas*¹¹ e *repartirse o pastel*. Por outra banda, tamén cómpre destacar que nalgúns casos a «tradución» non é completa, porque algún dos elementos do calco se mantén na forma do español, como no caso de *pescadilla* e *perrito*, dúas formas que ademais portan senllos sufixos diminutivos característicos do castelán e alleos á morfoloxía do galego. Probablemente este último feito explica que nun dos textos atopemos unha versión lixeiramente máis libre da expresión, ao traducirse *pescadilla* por *pescada*, eliminando o morfema apreciativo¹². Así mesmo, en *picar o gusaniño*, o substantivo *gusaniño* mantén a raíz do español, pero o diminutivo *-illo* é substituído por *-iño*, en *tira e afloxa*, o calco bota man dunha adaptación fónica do castelán

¹¹ A combinación do pronome *se* e do clítico de obxecto directo de terceira persoa é agramatical en galego. Concretamente, a forma escrita pola/polo estudante é *dansenas* («estes cocifeiros premiados dansenas de superiores»).

¹² *Pescada* é o equivalente galego do español *merluza*, e a *pescadilla* é unha forma lexicalizada do castelán que designa unha *merluza* pequena. O equivalente que adoita ofrecerse para *pescadilla* en galego é *carioca* (vid. por exemplo, TERGAL http://bernal.cirp.gal/ords/f?p=121:8:::P8_IDT:59531).

aflojar, frecuente na fala (vid. o *TLPGP*), e o mesmo sucede no caso de *recén nacido*, onde a forma *recién* é substituída por *recén*.

Outro grupo de calcos é o constituído por compostos léxicos e sintagmas univertalizados, tal e como se recolle na Táboa 10.

TÁBOA 10. Calcos estruturais de compostos léxicos e sintagmas univertalizados do español

Composto léxico / sintagma univertalizado	Calco estrutural	Forma estándar
<i>cualquiera</i>	<i>calqueira</i> (25)	<i>calquera</i> (119)
<i>cumpleaños</i>	<i>cumpleanos</i> (5)	<i>aniversario</i> (0)
<i>sobremanera</i>	<i>sobremaneira</i> (2)	<i>moitísimo</i> (10), <i>enormemente</i> (7), <i>excesivamente</i> (2), <i>extraordinariamente</i> (0), <i>fortemente</i> (1), <i>extremadamente</i> (0), <i>profundamente</i> (0), <i>en gran maneira</i> (0)
<i>engañabobos</i> (0)	<i>enganabobos</i> (1)	<i>engano</i> (2)

Os catros exemplos poden explicarse como traducións dos compoñentes que conforman cada unidade, aínda que no caso de *calqueira* cabe tamén outra explicación consistente no cambio da terminación *-era* por *-eira* a partir de *calquera* (vid. 3.2.1.3). Unha vez máis, a tradución pode ser «imperfecta» desde a perspectiva do estándar, pois tamén neste grupo encontramos un segundo nivel de influencia do español en *cumpleanos*, onde o primeiro compoñente aparece na forma coincidente co castelán (*cumplir* vs. a forma estándar *cumprir*). O verbo *cumplir*, como a forma *cumpleanos*, é frecuente na fala popular (vid. *TLPGP*) e aparece recollido como forma independente nove veces en *CORTEGAL*.

En terceiro lugar, na Táboa 11 ofrecemos voces (na súa maior parte derivados mediante afixación) que copian as pautas formativas de palabras do español, traducindo a raíz e mantendo os sufixos e/ou os prefixos, os cales, en todos os exemplos rexistrados, son comúns a ambas as dúas linguas. Para *conlevar* e *novidoso* non ofrecemos cómputos da forma estándar polas razóns expostas en §3.2.1:

TÁBOA 11. Calcos estruturais de palabras derivadas e outras palabras complexas

Forma do español	Raíz ou base do galego	Calco estrutural	Forma estándar
<i>conllevar</i>	<i>levar</i>	<i>conlevar</i> (33)	<i>implicar, supoñer, supor, comportar</i> (--)
<i>novedoso</i>	<i>novidade</i>	<i>novidoso</i> (11)	<i>novo</i> (--)
<i>llamativo</i>	<i>chamar</i>	<i>chamativo</i> (8)	<i>rechamante</i> (1)
<i>llenar</i>	<i>cheo</i>	<i>chear</i> (7)	<i>encher</i> (23)
<i>coste</i>	<i>custar</i>	<i>custe</i> (4)	<i>custo</i> (31)
<i>lejano</i>	<i>lonxe</i>	<i>lonxano</i> (4)	<i>afastado</i> (3), <i>remoto</i> (1), <i>distante</i> (0)
<i>alejar</i>	<i>lonxe</i>	<i>alonxar</i> (1)	<i>afastar</i> (5), <i>apartar</i> (5), <i>arredar</i> (0), <i>alongar</i> (0)
<i>temprano</i> (adx.)	<i>cedo</i> (adv.)	<i>cedo</i> (1) (adx.)	<i>temperán</i> (1)
<i>dañino</i>	<i>dano</i>	<i>danino</i> (1)	<i>daniño</i> (1)
<i>dolencia</i>	<i>doer</i>	<i>doencia</i> (1)	<i>doenza</i> (1)
<i>hornear</i>	<i>forno</i>	<i>formear</i> (1)	<i>enformar</i> (1)
<i>rellenar</i>	<i>cheo</i>	<i>rechear</i> (1)	<i>reencher</i> (0)
<i>relleno</i>	<i>cheo</i>	<i>recheo</i> (adx.) (1)	<i>gordo</i> (2), <i>gordecho</i> (0), <i>groso</i> (0)
<i>trueque</i>	<i>trocar</i>	<i>troque</i> (1)	<i>troco</i> (2)

Cómpre comentar, polo seu carácter particular, o caso de *cedo* empregado como adxectivo («Normalmente, a ceda idade dos 15-16 anos, os fillos entran na coñecida idade «do pavo»»). Cremos que moi probablemente o feito de que en español a forma *temprano*, equivalente do adverbio galego *cedo*, sexa tamén adxectivo é o que explica que a voz galega se reconverta a estoutra categoría, facéndose variable mediante a conversión da vogal final en afixo flexivo, como sucede na voz do español. Deste cambio categorial de *cedo* temos outros testemuños en corpus galegos: no *TILG*, con 19 exemplos, e no *CORGA*, con 17 casos.

Con respecto precisamente á presenza dos calcos noutras fontes, e tal e como se pode comprobar na Táboa 39 do Apéndice, só dous deles se rexistran no galego popular do *TLPGP*, en ambos os casos cunha soa entrada na base de datos: *rechear* e *calqueira*¹³. *Alonxar*, *calqueira*, *chamativo*, *conllevar*, *custe*, *doencia*, *lonxano*, *novidoso*, *recén nacido*, *rechear*, *recheo*, *sen*

¹³ Esta forma rexístrase na obra de González González (2002) sobre o galego do concello Cangas do Morrazo.

embargo, sobremaneira, troque e xunto con son expresións ben representadas no *TILG* e no *CORGA*, con cando menos 20 ocorrencias nos dous corpus ou nalgún deles, mentres que só catro expresións, catro calcos de expresións fixas do español, están totalmente ausentes das tres fontes: *perrito quente, (unha) pescadiña que se morde a cola, picar o gusaniño e repartirse o pastel*.

Ao lado dos calcos, encontramos numerosos exemplos de formas importadas do español (ou do galego popular, que contén numerosos castelanismos léxicos, Dubert, 2005) que experimentan un proceso de adaptación ao galego (*palabras adaptadas / integradas / acomodadas / asimiladas*, Haspelmath, 2009, p. 42). A adaptación consiste na aplicación dunha serie de modificacións, que afectan a sons ou a secuencias de sons, e que obedecen a padróns de equivalencia ou correlacións recorrentes entre galego e castelán, derivadas do diferente devir histórico de cada lingua. Algúns dos exemplos ofrecidos nas táboas que se presentan a seguir poderían tamén considerarse calcos parciais, na medida en que se produce a adaptación de elementos sufixais, mantendo a raíz do español (por exemplo, *aislamento*). Moito máis raramente sucede ao revés, pois o único caso rexistrado é o de *produtividade*, en que se mantén o sufixo do español (*-idad*) e a raíz coincide coa forma galega (*produtivo*).

Na Táboa 12 ofrécense aquelas modificacións que afectan a consoantes:

TÁBOA 12. Adaptacións que afectan a elementos consonánticos

Padrón		Ocorrencias			Total de formas non estándar	Total de formas non estándar distintas
Castelán	Galego	Forma adaptada	Forma estándar	Forma non estándar		
<g[e,i]>, <j>	<x>	<i>perjudicar, joven, perjudicial...</i>	<i>prexudicar (1), mozo (32) / novo (21), prexudicial (0)...</i>	<i>perxudicar (33), xoven (26), perxudicial (18)...</i>	179	38
<n> intervoc.	<ñ>	<i>entretenimiento, tener, mantener...</i>	<i>entretemento (17), ter (401), manter (57)...</i>	<i>entreteñemento (2), teñer (2), manteñer (1)...</i>	6	4
<n>, <l> intervoc.	--	<i>soler, entrenar</i>	<i>adoitar (17), adestrar (0)</i>	<i>soer (25), entrear (1)</i>	26	2
<ll>	<l>	<i>ello, desarrollar</i>	<i>isto / iso... (--), desenvolver (65)</i>	<i>elo (10), desarrolar (1)</i>	11	2

TÁBOA 12. Continuación

<ll>	<i>	<i>estrella</i>	<i>estrela</i> (39)	<i>estreia</i> (1)	1	1
<pl>	<pr>	<i>empleo</i>	<i>emprego</i> (19)	<i>emprego</i> (1)	1	1
<uct>	<ut>	<i>productividad</i>	<i>produtividade</i> (198)	<i>produtividade</i> (1)	1	1

O exemplo máis evidente e recorrente de adaptacións deste tipo encontrámo-lo nas palabras que en castelán teñen o son [x] (representado mediante <g> ou <j>) e que muda para o son [ʃ], representado mediante <x>. Nótese que o son [x] non forma parte do sistema consonántico do galego e que a correspondencia castelán [x] / galego [ʃ] é moi habitual entre cognados (*jamón* / *xamón*, *ágil* / *áxil*...). O total de exemplos rexistrados pode consultarse na Táboa 40 do Apéndice. Agás no caso de *suximento* (vs. *surgimento*) e *inxenieiro* (vs. *ingeniero*), a única diferenza existente entre a voz recollida no corpus e a palabra do español é a presenza de <x> en vez de <g> ou <j>.

Nos restantes casos prodúcese a substitución doutros sons consonánticos: en *teñer*, *manteñer* e *sosteñer*, infinitivos proporcionados por catro estudantes diferentes, o <n> intervocálico pasa a <ñ>, o cal pode explicarse pola correlación castelán <n> / galego <ñ> que encontramos en varias palabras como *camino* / *camiño* ou *ganar* / *gañar*. Con todo, tamén é posible apelar a unha formación analóxica a partir doutras formas do paradigma do verbo, como o presente de subxuntivo (*teña*, *teñas*...) e a P1 e a P6 do presente de indicativo (*teño*, *teñen*) ou, máis probablemente, á influencia destas formas na adaptación desde o castelán. Outro exemplo similar encontrámo-lo en *entreteneñemento* (proporcionada por dous/dúas estudantes diferentes das/dos que escribiron os infinitivos anteriores), que resultaría dun proceso derivativo a partir da forma *entreteneñer*.

En *emprego*, de súa vez, prodúcese a substitución da lateral do grupo consonántico <pl> por unha rótica, seguindo o modelo de *plata* / *prata*, *plaza* / *praza*..., mentres que en *desarrollar* e no pronome *elo* o <ll> pasa a <l> (como ocorre en cognados como *villa* / *vila* ou *ella* / *ela*). Nótese que *elo* é unha palabra con certa presenza en discursos formais (Fernández Salgado, 2004, s.v.) en cuxa forma tamén pode influír o correspondente pronome feminino tónico do paradigma pronominal *ela(s)* (vid. §3.2.1.4). Con respecto a *desarrollar*, podería tamén considerarse un calco en que a raíz *rollo* se traduce por *rolo*, se ben é certo que a identificación deste substantivo como compoñente do derivado non parece ser automática. No caso de *estreia*, o que atopamos é a substitución de <ll> por <i>. A correspondencia <ll> / <i>

non é habitual entre cognados, pero si encontramos varios casos de correspondencia entre <y> e <i> (*rayo / raio, apoiar / apoiar* etc.) e non pode esquecerse que <ll> e <y> en posición intervocálica representan o mesmo son no castelán de Galicia, posto que este é esencialmente yeísta (Dubert, 2013, p. 39).

Noutro grupo de formas encontramos uns poucos casos de adaptacións que consisten na eliminación de consoantes, concretamente de <n> ou <l> intervocálicos, seguindo unha vez máis correlacións entre cognados (*cena / cea, luna / lúa; muela / moa, volar / voar...*). Os exemplos rexistrados son *entrear*, a partir de *entrenar*, e *soer*, a partir de *soler*. Nótese, en calquera caso, que a frecuente presenza en CORTEGAL da forma *soer* pode tamén ter a súa orixe na revitalización que experimentou o arcaísmo galego *soer* en rexistros formais e literarios (Fernández Salgado, 2004, s.v. *soler*) (§3.2.1.5).

Finalmente, encontramos o caso xa comentado, en que se produce a adaptación da raíz, coa eliminación do <c> en posición implosiva (segundo o modelo de *producto / produto* ou *acueducto / acueduto*), manténdose o elemento sufixal do español (-*idad*). Nótese que a/o estudante, no mesmo texto en que escribe *produtividade*, escribe tamén as formas *productividade* e *produto*.

En dous casos o que atopamos é unha adaptación da acentuación gráfica da palabra, tal e como se ve na Táboa 13.

TÁBOA 13. Adaptacións que afectan á acentuación

Padrón		Ocorrencias			Total de formas non estándar	Total de formas non estándar distintas
Castelán	Galego	Forma adaptada	Forma estándar	Forma non estándar		
<ui>	<uí>	<i>disminuir, huir</i>	<i>diminuír</i> (28), <i>fluxir</i> (3)	<i>disminuír</i> (1), <i>huír</i> (1)	2	2

Os dous exemplos atopados son *disminuír* e *huír*, en que as formas coincidentes co castelán se acentúan de acordo coas regras do galego (cf. cast. *atribuir, constituir* / gal. *atribuír, constituír*). En galego, as vogais <i> e <u> tónicas acentúanse graficamente «cando van inmediatamente antes ou despois dunha vogal átona, para indicar que ambas as vogais pertencen a sílabas distintas e que, polo tanto, non forman ditongo» (*Normas ortográficas e morfolóxicas do idioma galego*, Real Academia Galega, 2012, p. 25).

Noutro grupo de exemplos, a adaptación afecta ao vocalismo, concretamente a ditongos. Son os que se recollen na Táboa 14:

TÁBOA 14. Adaptacións que afectan a ditongos

Padrón		Ocorrencias			Total de formas non estándar	Total de formas non estándar distintas
Castelán	Galego	Forma adaptada	Forma estándar	Forma non estándar		
<ie>	<e>	<i>cualquier, mientras, pimiento...</i>	<i>calquera</i> (119), <i>mentres</i> (74), <i>pemento</i> (2)...	<i>calquer</i> (29), <i>mentras</i> (8), <i>pimento</i> (2)...	49	11
<cu>	<ca>	<i>cualquier</i>	<i>calquera</i> (119)	<i>calquer</i> (29)	29	1
<ue>	<o>	<i>trueque</i>	<i>troco</i> (2)	<i>troque</i> (1)	1	1

En todos os casos, un ditongo convértese nunha vogal. Por un lado, encontramos exemplos en que a secuencia <cu> pasa a <ca> (*calquer*), seguindo o modelo de *cuatro* / *catro* ou *cuando* / *cando*, e <ue> a <o> (*troque*), seguindo o modelo de *puerta* / *porta*, *zueco* / *zoco*...

Por outro lado, encontramos varios casos en que a secuencia <je> pasa a <e> (pode verse a listaxe completa na Táboa 40 do Apéndice). Esta adaptación vén dada pola recorrencia da equivalencia <ie> / <e> entre cognados: *piedra* / *pedra*, *fiera* / *fera*... Boa parte dos exemplos son palabras acabadas no sufixo *-mento* (*aislamiento*, *entendimiento*, *razonamiento*, *reconocimiento*, *rendimiento*, *replanteamiento*), de xeito que en tales casos poderíamos falar tamén de calcos en que se traduce o elemento afixal (*-miento* pasa a *-mento* antes ca <ie> se adapta a <e>) ou mesmo de creacións galegas sobre o tema do español. Unha interpretación como calco parcial tamén podería ser válida para a forma *hincapé*, no caso de que a/o estudante identificase esta voz como un composto cuxo segundo elemento é o substantivo *pie*, que pasaría a *pé*.

Os restantes exemplos caracterízanse porque neles se produce a adaptación de terminacións que son en boa parte dos casos, aínda que non sempre, sufixos. Son os que se recollen na Táboa 15.

TÁBOA 15. Adaptacións que afectan a terminacións

Padrón		Ocorrencias			Total de formas non estándar	Total de formas non estándar distintas
Castelán	Galego	Forma adaptada	Forma estándar	Forma non estándar		
<-ero, a>	<-eiro, a>	<i>hostelero, financiero, ingeniero...</i>	<i>hostaleiro</i> (0), <i>financeiro</i> (0), <i>enxeñeiro</i> (1)	<i>hosteleiro</i> (12), <i>financeiro</i> (4), <i>inxenheiro</i> (3)...	28	10
<-d>	<-de>	<i>esclavitud, novedad, pubertad...</i>	<i>escravitude</i> (4), <i>novidade</i> (17), <i>puberdade</i> (0)...	<i>esclavitude</i> (5), <i>novidade</i> (4), <i>pubertade</i> (2)...	20	11
<-ear>	<-exar>	<i>plantear</i>	<i>formular / presentar / considerar...</i> (--)	<i>plantexar</i> (16)	16	1
<-ano, -ana>	<-án, á>	<i>cotidiana, cotidiano</i>	<i>cotía</i> (20), <i>cotían</i> (2)	<i>cotidiá</i> (2), <i>cotidián</i> (2),	4	1
<-imiento>	<-emento>	<i>desvanecimiento, entretenimiento</i>	<i>esvaeecemento</i> (0), <i>entretemento</i> (17)	<i>desvanecemento</i> (1), <i>entretenemento</i> (1)	2	2
<-ble>	<-bel>	<i>rentable</i>	<i>rendible</i> (3)	<i>rentábel</i> (2)	2	1
<-ería>	<-aría>	<i>ganadería</i>	<i>gandaría</i> (5), <i>gandería</i> (1)	<i>ganadaría</i> (1)	1	1
<-illo>	<-iño>	<i>gusanillo</i> (<i>picar el gusanillo</i>)	<i>verme</i> (0), <i>vermiño</i> (0)	<i>gusaniño</i> (1)	1	1
<-dumbre>	<-dume>	<i>incertidumbre</i>	<i>incerteza</i> (0)	<i>incertidume</i> (1)	1	1
<-en>	<-e>	<i>resumen</i>	<i>resumo</i> (33)	<i>resume</i> (1)	1	1

Como xa indicamos, no caso de que as terminacións sexan sufixos, podería falarse tamén de calcos parciais, en que se mantén a raíz e se traduce o elemento sufixal. En primeiro lugar, encontramos varios exemplos de adaptación da terminación *-ero*, *-era* en *-eiro*, *-eira*, seguindo o modelo de *acero* / *aceiro* ou *caldera* / *caldeira*. A nómina completa pode verse na Táboa 40 do Apéndice (as voces *terneiro* e *terneira* tamén poden ser formas dialectais de orixe galega, *vid.* §3.2.1.5). Outro grupo numeroso está formado por palabras rematadas en <d> en español, maioritariamente acabadas no sufixo *-dad*, que toman un <e> final. Nótese que non hai en galego palabras patrimoniais rematadas nesa consoante e que o padrón que se repite nos cognados é o de

español *-d* / galego *-de*: *pared* / *parede*, *claridad* / *claridade*, *abad* / *abade*. A listaxe completa de formas adaptadas segundo este padrón pode verse na mesma Táboa 40 do Apéndice.

Por outro lado, encontramos dous exemplos de substantivos derivados dun verbo da segunda conxugación rematados no alomorfo *-emento* (*desvanecemento* e *entretenemento*), en que se pode postular a adaptación de <-imiento> (*desvanecimiento* e *entretenimiento*) en <-emento> seguindo o padrón de *nacimiento* / *nacemento* ou *movimiento* / *movemento* (cf. as formas *entendimiento*, *reconocimiento* e *rendimiento*, presentadas na Táboa 14, onde a vogal temática verbal é a do español). As formas rexistradas poderían ser tamén o resultado da creación directa en galego sobre as transferencias do español *desvanecer* e *entretener*.

Casos cun único exemplo distinto encontrámoslos en *cotidián* / *cotidiá* (aínda que desta volta temos unha forma diferente para masculino e para feminino), que resulta de adaptar a terminación *-ano*, *-ana* de *cotidiano*, *-ana* a *-án*, *-á* seguindo correspondencias como *aldeano*, *-na* / *aldeán*, *-á* ou *artesano*, *-na* / *artesán*, *-sá*; en *incertidume*, que provén da adaptación de *incertidumbre* seguindo o modelo de *pesadumbre* / *pesadume* ou *mansedumbre* / *mansedume*; en *plantexar*, unha palabra moi frecuente en discursos formais, creada a partir de *plantear* e seguindo o modelo de *cacarear* / *cacarexar*, *pestanear* / *pestanexar*...; en *resume*, en que a terminación *-en* de *resumen* perde o *-n* e pasa a *-e*, como tamén ocorre en *virgen* / *virxe* ou en *examen* / *exame*, así como en *gusaniño*, na expresión *picar o gusaniño*, xa mencionada, onde o diminutivo do castelán *-illo* é substituído polo apreciativo galego *-iño*. Cómpre sinalar ademais dous casos en que se modifican sufixos coincidentes en galego e castelán (*-ble* e *-ería*) para substituílos por variantes formais galegas de idéntico significado e diferenciais con respecto ao español (respectivamente, *-bel* e *-aría*): *rentábel* e *ganadaría*.

De acordo cos datos recollidos na Táboa 40 do Apéndice, só unhas poucas formas adaptadas aparecen rexistradas no *TLPGP*, entre as que predominan aquelas en que se produce o paso da fricativa velar á postalveolar, como ocorre con *xoven*, *xuez*, *parexa*, *antoxo*... No que respecta á presenza nos corpus, 29 das formas estudadas (un 31,52%) teñen nula ou escaza presenza neles (menos de 20 exemplos en ambos), de xeito que a maioría das formas están relativamente ben representadas nos textos. Só 11 das 94 palabras están ausentes de todas as fontes estudadas: *aconsexable*, *autoperxudicar*, *cocineiro*, *dineiro*, *estreia*, *ganadaría*, *hincapé*, *huír*, *produtividade*, *teñer* e *trampantoxo*.

Ao lado das formas citadas ata o de agora encontramos outras que combinan elementos das voces galegas e castelás, pero sen que sexa posible atopar un padrón regular. Así por exemplo, na forma *inxeniería*, rexistrada nunha ocasión en *CORTEGAL*, a primeira sílaba (<in->) coincide coa primeira sílaba da voz do español mentres que o resto da palabra o fai coa voz galega estándar. Os exemplos rexistrados, cun máximo de tres ocorrencias por forma (no caso de *costo*¹⁴ e *ventaxe*), son as que se rexistran na Táboa 16.

TÁBOA 16. Combinacións de galego e castelán sen padrón regular

Castelán estándar	Forma galega estándar	Forma galega non estándar
<i>ventaja</i>	<i>vantaxe</i> (19)	<i>ventaxe</i> (3) e <i>vantaxa</i> (2)
<i>coste</i>	<i>custo</i> (31)	<i>costo</i> (3)
<i>desventaja</i>	<i>desvantaxe</i> (3)	<i>desvantaxa</i> (2) e <i>desventaxe</i> (1)
<i>objeto</i>	<i>obxecto</i> (62)	<i>objecto</i> (2)
<i>afición</i>	<i>afección</i> (0)	<i>aficción</i> (1)
<i>aficionar</i>	<i>afeccionar</i> (2)	<i>aficcionar</i> (1)
<i>conocer</i>	<i>coñecer</i> (189)	<i>conecer</i> (1) e <i>coñocer</i> (1)
<i>ingeniero</i>	<i>enxeñeiro</i> (1)	<i>enxeniero</i> (1) e <i>inxenheiro</i> (1)
<i>exprimir</i>	<i>espremer</i> (0)	<i>expremir</i> (1)
<i>ingeniería</i>	<i>enxeñería</i> (0)	<i>inxeniería</i> (1)
<i>paladar</i>	<i>padal</i> (5)	<i>padar</i> (1)
<i>poseer</i>	<i>posuír</i> (33)	<i>posúer</i> (1)
<i>sumergir</i>	<i>somerxer</i> (2)	<i>sumerxer</i> (1)
<i>surgir</i>	<i>xurdir</i> (35)	<i>xurxir</i> (1)

Cómpre sinalar a presenza de distintas variantes para un mesmo concepto, como *(des)vantaxa* e *(des)ventaxe*, que se suma á xa mencionada *(des)ventaxa*; *inxenheiro*, *enxeniero* e a forma citada máis arriba *inxenieiro*, así como *conecer* e *coñocer*, as cales poden ser tamén variantes dialectais de orixe galega (*vid.* §3.2.1.5). Tal e como se pode ver na Táboa 41 do Apéndice, a maioría das formas teñen escasa ou nula presenza nos corpus (*desvantaxa*, *expremir*, *objecto* e *padar* non se recollen en ningún texto). As excepcións son *conecer*, *coñocer*, *costo* e *ventaxe*, con máis de 20 exemplos en cando menos un dos dous corpus analizados. No *TLPGP* non se rexistra ningunha forma agás *conecer*.

¹⁴ *Costo* podería ser tamén unha importación directa do español, equivante a *coste*, pero de acordo co *Diccionario panhispánico de dudas* da Real Academia Española (2005, s.v. *costo*) é unha forma máis utilizada no español de América.

Finalmente, incluímos tamén no grupo de voces adaptadas a voz *se*, recollida no fragmento «Se que é certo que grazas a importancia que acadou esta tamén a levar un cambio na sociedade». Neste caso, emprégase a forma *se* en vez de *si* probablemente pola extensión da equivalencia cast. *si* / gal. *se* que atopamos na conxunción condicional a estoutro contexto, onde o que debería figurar é a partícula afirmativa *si*.

De acordo co exposto e cos datos recollidos no Apéndice, entre as formas híbridas analizadas neste apartado hai tanto voces ou expresións ben testemuñadas no galego, sexa no galego popular, no galego elaborado ou en ambos, como é o caso de *parexa*, *sen embargo*, *mentras* ou *calquer*, que poderían ser préstamos integrados no repertorio mental das persoas autoras dos textos, como outras formas que non se rexistran ou apenas o fan nos textos galegos, como ocorre con *aconsexable*, *chear* ou *dineiro*, e que poden resultar de adaptacións *ad hoc* de palabras do castelán realizadas sobre todo por alumnado castelanfalante (interferencias léxicas de acordo coa terminoloxía presentada en §3.2.1.1).

3.2.1.3. Hipergaleguismos

Neste apartado presentamos un grupo de 110 formas (45 distintas) en que se realiza unha sobrexeneralización dun padrón de equivalencias galego-castelán (Dubert, 2004, p. 239) que dá lugar á modificación dunha palabra ou dunha secuencia que é coincidente en galego e castelán. Así, por exemplo, aplicando padróns do mesmo tipo que vimos no apartado precedente, *piscina*, forma estándar en galego e castelán, pasa a *pisciña*. O 3,66% dos códigos de orixe asignados ás palabras que presentan diferenzas coa voz estándar que van máis alá do xénero e da acentuación pertencen a este grupo.

As formas analizadas neste apartado adoitan caracterizarse como *hiperrenxebrismos* ou *hipergaleguismos*, termos que con frecuencia se vinculan co diferencialismo característico do galego escrito da primeira metade do século xx. De acordo co que sinala Monteagudo (2003, p. 55) en relación coas persoas cultivadoras do galego do período de entreguerras que estaban conformando o galego culto,

Todo vocábulo formalmente idéntico ou similar en galego e castelán (*paronomasia* ou *cognato xémeo*), sexa culto ou patrimonial, é obviado ou é suxeito a un tratamento diferenciador. Un procedemento diferencialista moi habitual consiste na aplicación analóxica de regras de conversión fonolóxica do castelán ao galego, inducidas a partir da comparanza entre series de palabras de ambos os idiomas: a palabra *estraño* trastócase en *estrano*, segundo o paralelo cast. *año* / galego *ano*; a palabra *brillar* trócase en *brilar*, en paralelo a cast. *villa* / gal. *vila*; *oficina* convértese en *oficiña*, segundo paralelo do cast. *harina* / gal. *fariña*; *silencio* tórnase

silenzo, conforme o paralelo do cast. *precio*/ gal. *prezo*, etc. En definitiva, os cognatos xémeos son ultracorrrixidos e o resultado son formas *hiperenxebres*.

Evidentemente, as/os estudantes que escriben os textos de *CORTEGAL* procuran empregar formas estándar, evitando deste xeito ser sancionadas/os, de tal xeito que a presenza dos hipergaleguismos rexistrados no corpus non se pode explicar polo afán diferencialista con respecto ao castelán que atopabamos na primeira metade do século xx, onde aínda non existía unha norma establecida, que precisamente se estaba a construír: en *CORTEGAL*, tales voces son seleccionadas por se considerar que forman parte do repertorio normativo. Isto non é óbice para que os procesos comparativos entre galego e castelán que subxacen á creación das formas sexan os mesmos que atopabamos no século pasado e mesmo algúns dos exemplos proporcionados por Monteagudo na cita precedente coinciden cos atopados en *CORTEGAL* (*estrano* e *oficiña*).

Do mesmo xeito que fixemos no apartado anterior, clasificaremos as voces atopadas de acordo co padrón de equivalencias que explica o cambio, comezando por aquelas modificacións que afectan a consoantes, que se ofrecen na Táboa 17.

TÁBOA 17. Modificacións que afectan a elementos consonánticos

Padrón		Ocorrencias		Total de formas non estándar	Total de formas non estándar distintas
Castelán	Galego	Forma estándar	Forma non estándar		
<n> intervocál.	<ñ>	<i>gaña</i> (18), <i>medicina</i> (3), <i>piscina</i> (0)	<i>gaña</i> (7), <i>mediciña</i> (2), <i>pisciña</i> (1)...	14	7
<n> intervocál.	--	<i>personaxe</i> (8), <i>abandonar</i> (7), <i>almacenar</i> (1)...	<i>persoaxe</i> (7), <i>abandoar</i> (5), <i>almacear</i> (1)...	15	5
oclusiva + <l>	oclusiva + <r>	<i>complicado</i> (9), <i>planta</i> (2), <i>accesible</i> (6)...	<i>compricado</i> (2), <i>pranta</i> (2), <i>accesibre</i> (1)...	7	5
<ñ> intervocál.	<n>	<i>estraño</i> (6)	<i>estrano</i> (3)	3	1

O grupo máis numeroso é o conformado por palabras en que cae unha consoante, concretamente un <n> intervocálico, seguindo o esquema de *luna* / *lúa* ou *freno* / *freo*. Ocorre en *persoaxe*, onde tamén se pode apelar á influencia do substantivo *persoa* (vid. §3.2.1.4), *abandoar*, *almacear*, *destroar*¹⁵ e *zoa*.

¹⁵ A interpretación desta forma é dubidosa. A/o estudante escribiu *destrou* (a forma correcta de *destroar* sería *destrouu*). O contexto é o seguinte: «a chegada da pataca destrou a castaña».

Ao seu lado temos casos en que o <n> intervocálico pasa a <ñ>. De acordo con correspondencias como *camino* / *camiño* ou *vino* / *viño*, encontramos *mediciña*, *destiñar*, *oficiña*, *pisciña* e *vaciña*. Ademais, a equivalencia <n> / <ñ> esténdese máis alá de palabras rematadas en *-ino* / *-ina*, ou derivadas destas, posto que tamén rexistramos *gaña* e *mañeira*¹⁶. Neste último caso, cómpre sinalar a existencia dun certo número de correspondencias *-inero* / *-iñeiro* ou *-inera* / *-iñeira*, sobre todo derivados de formas en *-ino* / *-iño*, *-ina* / *-iña* (*marinera* / *mariñeira*, *cocinera* / *cociñeira*, *molinera* / *muiñeira*...), que poden estar na base da modificación realizada. No caso de *gana*, podería quizais tamén apelarse á influencia do verbo *gañar*.

Por outro lado, tamén atopamos un caso en que a modificación se produce no sentido contrario: seguindo o modelo de *año* / *ano*, *caña* / *cana*..., <ñ> pasa a <n>, dando lugar a *estrano*.

Finalmente, outra modificación consonántica ten lugar no paso de lateral a golpeada en grupo consonántico iniciado por oclusiva: rexistramos *compricado*, *pranta*, *acesibre*, *notablemente* e *frotar*, que seguen modelos como *plata* / *prata* ou *flecha* / *frecha*.

Noutros casos os elementos afectados son vocálicos, tal e como se pode ver na Táboa 18.

TÁBOA 18. Modificacións que afectan a ditongos

Padrón		Ocorrencias		Total de formas non estándar	Total de formas non estándar distintas
Castelán	Galego	Forma estándar	Forma non estándar		
<io>	<o>	<i>comercio</i> (26), <i>desprestixio</i> (0), <i>desperdicio</i> (4)...	<i>comerzo</i> (3), <i>desprestixo</i> (2), <i>desperdizo</i> (1)...	11	8
<ia>	<a>	<i>influencia</i> (33), <i>apreciar</i> (26), <i>convivencia</i> (3)...	<i>influenza</i> ¹⁷ (6), <i>aprezar</i> (2), <i>convivenza</i> (1)...	12	6
<ie>	<e>	<i>ingrediente</i> (28), <i>concienciar</i> (15), <i>inconveniente</i> (6)	<i>ingredente</i> (5), <i>concienciar</i> (1), <i>inconvenente</i> (1)	7	3

¹⁶ Non incluímos aquí os casos de *gañanza*, *gañancia* (gal. estándar e esp. *ganancia*) e *expoñencialmente* (gal. estándar e esp. *exponencialmente*), cuxa nasal palatal se explica moi probablemente por estaren creadas sobre *gañar* e *expoñente*. Vid. o apartado 3.2.1.4.

¹⁷ A forma *influenza* existe na proposta normativa do galego como sinónimo de *gripe*, pero é unha palabra pouco frecuente e semanticamente desvinculada do contido 'influencia', motivo polo cal etiquetamos as ocorrencias de *influenza* no nivel léxico e non no semántico.

Nos tres casos ofrecidos na Táboa 18 encontramos exemplos de monotongación de ditongos. Un grupo numeroso está conformado por palabras en que se modifica a secuencia <cia> ou <cio>, pasando a <za> e <zo> respectivamente, seguindo o modelo de *servicio* / *servizo* ou *gracia* / *graza*: na Táboa 42 do Apéndice poden verse todos os exemplos. No caso de *aprezar* e *desgrazadamente* é máis que probable tamén a influencia das formas da súa familia *prezo* / *desprezo* / *menosprezo* e *graza* / *desgraza* respectivamente, mentres que para *convivenza*, *influenza*, *referenza* e *vivenza* se pode apelar tamén a unha formación sobre os verbos co alomorfo-*nza* (*vid.* para unhas e outras §3.2.1.4). Cómpre mencionar, por outra banda, as formas *desprestixo*, *prestixo* e *prestixoso* (as dúas ocorrencias de *desprestixo* son proporcionadas pola mesma persoa, e os exemplos *prestixo* e *prestixoso* por outra diferente). Aínda que non existen correlacións entre as secuencias <gio>, <gia> / <xo>, <xa> en castelán e galego, é posible que a correlación <cio>, <cia> / <zo>, <za> arriba sinalada, apoiada por outros casos como *vendimia* / *vendima* ou *bestia* / *besta*, explique a modificación realizada, do mesmo tipo ca a que encontramos en *versonar*¹⁸.

En tres casos encontramos a monotongación do ditongo <ie>, que pasa a <e>, seguindo o modelo de *pedra* / *pedra*, ou *ardiente* / *ardente*: *ingrediente*, *concienciar* e *inconveniente*. As formas acabadas en *-ente* tamén se poderían incluír na Táboa 19, que se ofrece a seguir, en que recollemos aqueles casos en que as modificacións afectan a terminacións, pois podería apelarse ao padrón <-iente> / <-ente> que rexistramos, por exemplo, en *pendiente* / *pendente* ou *corriente* / *corrente* para explicar a súa formación. Tamén se poderían incluír nesta táboa as voces rematadas en *-nza* que acabamos de comentar.

TÁBOA 19. Modificacións que afectan a terminacións

Padrón		Ocorrencias		Total de formas non estándar	Total de formas non estándar distintas
Castelán	Galego	Forma estándar	Forma non estándar		
<-ero, a>	<-eiro, a>	<i>sincero</i> (0), <i>sinceramente</i> (9), <i>mero</i> (16)...	<i>sinceiro</i> (2), <i>sinceiramente</i> (2), <i>meiro</i> (1)...	31	5
<-iente>, <-yente>	<-inte>	<i>influyente</i> (0), <i>ingrediente</i> (28), <i>nutriente</i> (4)	<i>inflúinte</i> (5), <i>ingredinte</i> (1), <i>nutrinte</i> (1)	7	3
<-ano, -ana>	<-án, á>	<i>humano</i> (113), <i>semana</i> (14)	<i>humán</i> (2), <i>semá</i> (1)	3	2

¹⁸ Aínda que no *CORGA* e no *TILG* non hai exemplos de *versonar*, si os hai de *versón*.

Por un lado, cómpre citar uns poucos casos en que a terminación *-era*, *ero* pasa a *-eira*, *eiro*: *sinceiramente*, *sinceiro*, *austeiro* e *meiro*. Aos exemplos indicados pódese engadir *calqueira*, que xa foi presentado entre os calcos (§3.2.1.2), pero que tamén se pode explicar pola adaptación da terminación *-era* a *-eira*.

Por outro lado, tamén atopamos dous exemplos de evolución da terminación *-ano*, *-ana* a *-án*, *á*. Trátase de *humán* e *semá*, que seguen o esquema de *aldeano*, *-na* / *aldeán*, *-á* ou *artesano*, *-na* / *artesán*, *-sá*. Con todo, *semá* pode ser tamén unha variante dialectal localizada nalgúns puntos de Galicia de acordo cos datos do *Atlas lingüístico galego* (en diante *ALGa*) e do *TLPGP* (*vid.* §3.2.1.5).

Finalmente, cómpre mencionar as palabras *influínte*, *ingredinte* e *nutrinte*, que se poden explicar polas correlacións do tipo de *siguiente* / *seguinte* ou *saliente* / *saínte* que encontramos nalgunhas parellas na comparación castelán / galego. Con todo, no caso de *influínte* (o único dos hipergaleguismos recollido na Táboa 7, cunha presenza do 100%, posto que non hai exemplos de *influyente*) e de *nutrinte*, podemos tamén apelar a unha formación regular sobre os verbos *influír* e *nutrir* seguindo o modelo de formas galegas como as mencionadas, sen necesidade de apelar a unha comparación co español (*vid.* §3.2.1.4).

Aínda que se adoita falar de ultracorrección para casos como os que estivemos a ver (Monteagudo, 2003, p. 55; Kabatek, 2000, p. 33) e, malia que, en realidade, esta interpretación de hipercorrección dunha voz *galega* é sempre sostible (e o código empregado na nosa etiquetaxe, *L_hc*, correspóndese con ela), na maior parte dos casos tamén se podería falar simplemente dun mecanismo de adaptación desde o castelán do mesmo tipo do que vimos en §3.2.1.2. Nótese que a maior parte das palabras modificadas son coincidentes en galego e castelán (*piscina*, *ingrediente*, *zona*, *comercio*...). Nestes casos, en realidade, desde a perspectiva da persoa falante, podemos supoñer que operan os mesmos mecanismos de adaptación sinalados en §3.2.1.2. Pártese dunha palabra identificada no repertorio lingüístico como castelá, pero non como galega estándar, porque se non, non se modificaría (por exemplo, *empleo* en §3.2.3.2 e *complicado* no apartado actual), e, aplicando un padrón de equivalencias castelán / galego, lévase a cabo unha adaptación desa forma na procura da voz galega estándar.

Existen, con todo, uns poucos casos en que a coincidencia plena entre castelán e galego non existe: *calqueira* (esp. *cualquiera* / gal. *calquera*), *desprestixo* (esp. *desprestigio* / gal. *desprestixio*), *estrano* (esp. *extraño* / gal.

estraño), *inflúinte* (esp. *influyente* / gal. *influyente*) *mañeira* (esp. *manera* / gal. *maneira*), *persoaxe* (esp. *personaje* / gal. *personaxe*), *prestixo* (esp. *prestigio* / gal. *prestixio*), *prestixoso* (esp. *prestigioso* / gal. *prestixioso*), *razonamento* (esp. *racionamiento* / gal. *racionamento*) e *vaciña* (esp. *vacuna* / gal. *vacina*). Na maior parte dos casos, podería tamén considerarse o castelán como punto de partida, con adaptación dobre (desde *prestigio* confórmasse *prestixo* pasando a velar a postalveolar e reducindo <io> a <o>), pero en *calqueira*, *vaciña* e talvez *estrano*¹⁹ non parece posible supoñer unha adaptación baseada en padróns de correlación a partir das formas do español *cualquiera*, *vacuna* (e *estraño*). Nestes casos, só cabe postular unha ultracorreción desde as formas do galego *calquera*²⁰, *vacina* (e *estraño*), nas que se identifican secuencias (terminacións <-era>, <-ina> e <ñ> intervocálico) que se consideran sospeitosas de non ser galegas, levando a cabo a súa modificación.

Debe terse en conta, finalmente, que a carón dalgunhas formas con nula ou escasa presenza no textos escritos, tal e como se recolle na Táboa 42 do Apéndice, como *concenciar*, *desperdizo*, *ingredinte* ou *meiro*, e que resultan probablemente de adaptacións *ad hoc* feitas polo alumnado á hora de redactar os textos, algúns hipergaleguismos que xurdiron no período de entreguerras ou mesmo antes tiveron certo éxito na lingua formal posterior (*abandoar*, *calqueira*, *estrano*, *gaña*, *humán*, *persoaxe*, *pranta*...), de tal xeito que poderían formar parte do repertorio léxico das/dos estudantes que os empregaron (véxase na Táboa 42 do Apéndice a presenza desas e outras formas no *CORGA*, que só recolle textos de 1975 en diante). No que respecta á presenza no *TLPGP*, as únicas que se rexistran son *calqueira*, *mediciña* e *oficiña*²¹ (nun concello en cada caso) e *semá* (en dous).

3.2.1.4. Formas creadas por analoxía a partir doutras voces galegas

Integran este grupo 98 palabras correspondentes a 55 formas diferentes etiquetadas en *CORTEGAL* con L_anal (supón un 3,26% dos códigos de orixe asignados a palabras con diferenzas con respecto á forma estándar que van máis alá do xénero e da acentuación). As formas deste grupo, que clasificaremos tendo en conta características do seu proceso formativo, poden

¹⁹ Dado que hai varios casos en que á secuencia inicial <ex-> do español lle corresponde <es-> en galego (*extranjero* / *estranxeiro*, *extender* / *estender*...), tamén se podería falar aquí dunha dobre adaptación desde *estraño*, co paso de <ex-> a <es-> e de <ñ> a <n>.

²⁰ Lembrese, en calquera caso, que *calqueira* tamén se pode explicar como un calco estrutural de *cualquiera*, tal e como comentamos en §3.2.1.2.

²¹ A palabra *oficiña* rexístrase na mesma obra, sobre a fala de Cangas do Morrazo, en que se recolle *calqueira*. Indicase que aparece esporadicamente (González González, 2003, p. 557).

concebirse como o resultado dunha creación dentro do propio galego a partir de analoxías con outras formas desta lingua (aínda que tamén poida estar presente por tras a influencia dunha voz do castelán). Dúas delas, *influínte* e *inconvinte*, aparecen recollidas na Táboa 7 por presentaren unha porcentaxe de aparición superior ao 50% no total do concepto.

Por un lado, agrupamos na Táboa 20 un conxunto de 33 ocorrencias, correspondentes a 11 voces distintas, cuxa forma se pode explicar por un proceso de analoxía con outros vocábulos da familia léxica ou de familias formalmente próximas.

TÁBOA 20. Formas creadas por analoxía con outras voces da familia de palabras ou de familias formalmente próximas

Forma non estándar	Forma estándar
<i>inconvinte</i> (8)	<i>inconveniente</i> (6)
<i>gaña</i> (7)	<i>gana</i> (18)
<i>persoaxe</i> (6)	<i>personaxe</i> (8)
<i>xeralizar</i> (3)	<i>xeneralizar</i> (7)
<i>aprezar</i> (2)	<i>apreciar</i> (26)
<i>gañanza</i> (2)	<i>ganancia</i> (11)
<i>desgrazadamente</i> (1)	<i>desgraciadamente</i> (3)
<i>expoñencialmente</i> (1)	<i>exponencialmente</i> (3)
<i>gañancia</i> (1)	<i>ganancia</i> (11)
<i>inconvente</i> (1)	<i>inconveniente</i> (6)
<i>obsolescencia</i> (1)	<i>obsolescencia</i> (12)

Deixando a un lado o caso de *gana*, que xa foi comentado en §3.2.1.3, e que podería explicarse por influencia do verbo *gañar*²², aínda que ambas as voces pertencen a familias de palabras distintas, no resto dos casos encontrámonos con vocábulos cuxa forma se pode explicar a partir dun proceso de analoxía con voces patrimoniais ou máis sinxelas da correspondente familia léxica: dado que o verbo é *poñer* (e a partir del se forma a cadea *expoñer*, *expoñente*), a/o estudante escribe *expoñencialmente*; a partir de *xeral*, constrúese

²² Tanto o verbo *gañar* como o verbo *ganar*, de idéntico significado, son estándar en galego. Con todo, na lingua escrita é máis frecuente o verbo *gañar*. Se analizamos os datos do TILG, no período 2000-2013 (último ano do que hai datos), encontramos 582 exemplos de *gañar* fronte a 78 de *ganar*. No CORGA, desde o ano 2000 ata 2020, o derradeiro que se ofrece, os resultados son aínda máis dispares: 5513 casos de *gañar* fronte a 156 de *ganar*. Con respecto a CORTEGAL atopamos 197 exemplos de *gañar* fronte a 11 de *ganar*. De feito, a partir da nosa experiencia docente, podemos afirmar que parte do alumnado considera que *ganar* non é unha forma galega estándar.

a forma perfectamente regular desde o punto de vista formal e semántico, *xeralizar*; a ausencia do <n> en *personaxe* pode explicarse por influencia do substantivo *persoa*; as formas *gañancia* e *gañanza* responden á creación a partir da variante con nasal palatal *gañar* e dúas variantes posibles para o afixo (-anza, como en *confianza*, ou -ancia, como en *tolerancia*); *inconvinte* e *inconvente* son o resultado da formación sobre *convir* de acordo con dúas variantes alomórficas existentes no galego para as formas creadas sobre os verbos da terceira conxugación (en *inconvinte*, seguindo o modelo de *seguinte* ou *ferinte*, a vogal temática é <i>, mentres que en *inconvente*, seguindo o modelo de *servente* ou *vivente*, a vogal seleccionada é <e>); *desgrazadamente* responde á analogía con *graza* e *desgraza* e *aprezar* resulta coherente con *prezo* e *prezar*. Finalmente, *obsolescencia* é unha forma non rexistrada nas fontes presentadas no Apéndice (Táboa 43), que podería responder simplemente a un lapsus. Con todo, cómpre sinalar que se encontran varios exemplos na rede (por exemplo, «coñecerán os síntomas que padece o planeta, como lle afectan os cambios, distintos tipos de contaminación, a *obsolescencia* planificada e medidas que podemos adoptar para o coidado do noso planeta»²³) e que a presenza das formas rexistradas en *CORTEGAL* e na rede talvez se poida vincular co adxectivo *obsoleto* e coa interpretación de *obso-* como raíz, de xeito que *obsolescencia* viría a regularizar a familia léxica.

Debe repararse tamén no feito de que algunhas das voces da Táboa 20 (*gaña*, *persoaxe*, *aprezar*, *desgrazadamente*) xa foron mencionadas no apartado precedente, como posible resultado da aplicación de padróns de equivalencia galego-castelán. Cómpre destacar, por último, a convivencia nalgúns casos de varias solucións para unha mesma forma, como consecuencia da coexistencia de diferentes posibilidades morfolóxicas no galego: *inconvinte* e *inconvente* por un lado, *gañancia* e *gañanza* por outro.

En segundo lugar, na Táboa 21, incluímos varios exemplos en que se percibe influencia de elementos do paradigma flexivo. Rexistramos aqueles casos en que se produce un cambio na raíz verbal e/ou na conxugación dun verbo e tamén o pronome neutro *elo*, cuxa forma pode explicarse por analogía coas formas femininas do seu paradigma *ela* e *elas*.

²³<https://www.comarcasnarede.com/comarcas/val-minor/gondomar/sos-a-terra-nova-actividade-medioambiental-en-gondomar/> [última consulta: 04/03/2023].

TÁBOA 21. Formas creadas por analoxía con outras voces do paradigma flexivo

Forma non estándar	Forma estándar
<i>elo</i> (10)	<i>iso, isto</i> (--)
<i>entreteñemento</i> (2)	<i>entretemento</i> (17)
<i>teñer</i> (2)	<i>ter</i> (401)
<i>conseguer</i> (1)	<i>conseguir</i> (78)
<i>consomer</i> (1)	<i>consumir</i> (330)
<i>descobrir</i> (1)	<i>descubrir</i> (15)
<i>locer</i> (1)	<i>lucir</i> (1)
<i>manteñer</i> (1)	<i>manter</i> (57)
<i>seguer</i> (1)	<i>seguir</i> (86)
<i>sosteñer</i> (1)	<i>soster</i> (4)

Antes de comentar os datos da táboa, cómpre puntualizar dúas cuestións. En primeiro lugar, con respecto á mudanza de conxugación, unicamente se consideran dentro do nivel léxico (e se presentan na táboa) os infinitivos, posto que neles se pode deducir claramente o cambio de conxugación verbal. Así, por exemplo, é considerada desviación léxica a forma *seguer*, onde se emprega a vogal temática propia da segunda conxugación, pero non a forma *sega*, que se pode explicar simplemente por unha regularización da vogal radical no presente de subxuntivo do verbo *seguir*, e que consideramos no nivel morfolóxico. Tamén se analizan neste último nivel formas como *seguera* (por *seguera*) ou *consequemos*, posto que, aínda que nestes casos se podería interpretar que se produce un cambio de conxugación, dado que figura nelas a vogal temática <e> e non <i>, propia nesos tempos e persoas da segunda conxugación, é tamén posible apelar a unha selección inadecuada desta última nesas formas concretas, sen que isto implique mudanza de paradigma conxugacional. De feito, a persoa que escribe *consequemos* utiliza no mesmo texto *conseguir*. Nótese que a conxugación destes verbos no galego estándar, con <e> na P2, P3 e P6 do presente de indicativo (*segues, segue, seguen*) en vez do <i> que atopamos no castelán e en boa parte do galego popular, adoita ofrecer certas dificultades ao estudantado (tal e como se pode comprobar no propio *CORTEGAL*) e as dúbidas xeradas poden dar lugar á extensión da diferenza <e> / <i> a contextos que non lles corresponden, mesmo máis alá da vogal radical.

Con respecto á mudanza na raíz, unicamente consideramos como desviacións léxicas aquelas que afectan tamén a infinitivos (ou derivados deverbais), por ser o tema que encontramos neles o punto de partida de novas

creacións léxicas (por exemplo, se temos *descobrir*, o derivado será *descobremento*). Outras mudanzas, como a que rexistramos en formas finitas como *consoman*, son consideradas extensións das alternancias vocálicas propias destes verbos, sen que necesariamente teñan repercusións a nivel léxico (*consoman* pode ser unha forma do verbo *consumir*, en que a alternancia vocálica que atopamos na P2, P3 e P6 do presente de indicativo, *consomes*, *consume*, *consomen*, se estende ao subxuntivo), de tal xeito que son consideradas desviacións da dimensión morfolóxica.

Indo xa aos datos da táboa, debemos lembrar que *elo* foi tamén presentado en §3.2.1.2 como unha posible adaptación desde o castelán, con paso de <ll> a <l>; en calquera caso, responda a un proceso de adaptación, de anaxía ou a ambos, está clara a influencia da forma do español na súa creación.

Por outro lado, en *entreteñemento* (sobre *entreteñer*), *teñer*, *manteñer* e *sosteñer*, mencionadas tamén en §3.2.1.2 como resultado dunha posible adaptación ao galego desde o castelán, pode postularse ademais a influencia doutras formas do paradigma, como a P1 (*teño*) e a P6 (*teñen*) do presente de indicativo e todo o presente de subxuntivo (*teña*, *teñas*...) para explicar, nun proceso de regularización, a presenza da nasal palatal.

No caso de *consomer*, *descobrir* e *locer*, de súa vez, encontrámonos ante un cambio de vogal radical moi posiblemente por influencia das formas regulares da P2, P3 e P6 do presente de indicativo *consomes*, *consume*, *consomen*; *descobres*, *descobre*, *descobren* e *loces*, *loce*, *locen* respectivamente. Esta mudanza de vogal radical vai acompañada dun cambio na conxugación no caso de *consomer* e *locer*, cambio que tamén ten lugar en *seguer* e *conseguer*, cuxa forma probablemente se poida explicar igualmente a partir das formas da P2, P3 e P6 do presente de indicativo (*con*)segue, (*con*)segues, (*con*)seguen: a maior parte dos verbos da terceira conxugación que teñen <e> como vogal radical no infinitivo presentan un <i> na P1, P2, P3 e P6 do presente de indicativo (por exemplo, no caso de *medir*, *mido*, *mides*, *mide*, *miden*). Só un grupo reducido de verbos da terceira conxugación, entre os que se atopan *seguir* e os seus derivados, teñen <e> na vogal radical da P2, P3 e P6, de tal xeito que a presenza desta vogal en tales formas é moito máis habitual en verbos da segunda conxugación, o que pode conducir á formación de (*con*)seguer. Razóns de frecuencia tamén poden explicar o cambio de conxugación en *consomer* e *locer*: a vogal radical <o> é moito máis habitual en verbos da segunda conxugación (moitos deles, ademais, moi frecuentes, como *poñer*, *correr*, *morrer*...) ca en verbos da terceira, o que pode explicar que a partir de *loce* ou *consume* se constrúan *locer* e *consomer*.

Un terceiro grupo de formas, recollidas na Táboa 22, está constituído por aquelas palabras en que a única diferenza coa forma estándar radica na selección dun alomorfo non estándar dun sufixo.

TÁBOA 22. Formas creadas con alomorfos dos sufixos estándar

Forma non estándar	Forma estándar
<i>influenza</i> (6)	<i>influencia</i> (33)
<i>inflúinte</i> (5)	<i>influyente</i> (0)
<i>convivenza</i> (1)	<i>convivencia</i> (3)
<i>nutrinte</i> (1)	<i>nutriente</i> (4)
<i>referenza</i> (1)	<i>referencia</i> (14)
<i>vivenza</i> (1)	<i>vivencia</i> (2)

Por unha banda, atopamos varios casos de formas que presentan o alomorfo *-nza* en vez de *-ncia* (*convivenza*, *influenza*, *referenza* e *vivenza*) e que poderían ser o resultado de creacións regulares sobre os verbos *convivir*, *influír*, *referir* e *vivir* respectivamente, de acordo co modelo doutras formas que teñen o alomorfo *-nza* como *crenza*, *herdanza*, *doenza* etc. Nótese que estas formas xa foron mencionadas no apartado 3.2.1.3, como posible resultado tamén dunha hiperoxeneralización do padrón <cia> / <za>.

En segundo lugar, encontramos dous casos en que se produce unha selección non estándar da vogal temática que acompaña o sufixo <-nte>. Trátase de *inflúinte* e *nutrinte*, que poden ser o resultado da formación regular sobre *influír* e *nutrir* seguindo o modelo de *seguinte* ou *ferinte*, onde a vogal temática é <i> (Dubert, 2004, p. 241). Nótese que as formas *inflúinte* e *nutrinte* tamén se mencionaron como posibles casos de hipergaleguismos (*vid.* §3.2.1.3).

O seguinte subgrupo de formas supón a creación de palabras seguindo pautas morfolóxicas do galego e en todas elas encontramos procesos de afixación. Trátase de palabras posibles nesta lingua, pero non rexistradas nos dicionarios, porque contan cunha «competidora» coa mesma raíz, pero diferente(s) afixo(s) (ou ausencia de afixos). Todas elas aparecen rexistradas na Táboa 23.

TÁBOA 23. Formas creadas mediante sufixación con competidores coa mesma raíz

Forma non estándar	Forma estándar
<i>asombrante</i> (1)	<i>asombroso</i> (1)
<i>bolsátil</i> (1)	<i>bolsista</i> (0)
<i>diferenciativo</i> (1)	<i>diferencial</i> (0)
<i>divulgamento</i> (1)	<i>divulgación</i> (5)
<i>emplataxe</i> (1)	<i>empratado</i> (2)
<i>estourido</i> (1)	<i>estouro</i> (0)
<i>famosidade</i> (1)	<i>fama</i> (64)
<i>inmemorable</i> (1)	<i>inmemorial</i> (0)
<i>irrecoñecido</i> (1)	<i>descoñecido</i> (17)
<i>lalinés</i> (1)	<i>lalinense</i> (0)
<i>monotonidade</i> (1)	<i>monotonía</i> (2)
<i>sacrificación</i> (1)	<i>sacrificio</i> (1)
<i>sacrificante</i> ²⁴ (1)	<i>sacrificado</i> (0)
<i>vanguardoso</i> (1)	<i>vanguardista</i> (4)

Como se pode observar, aínda que poida haber nalgúns casos algúns matices de significado diferentes en función do afixo, as palabras das dúas columnas son semanticamente (quasi)equivalentes entre si e todas elas están ben conformadas de acordo coas regras morfolóxicas que operan no galego.

No caso de *inmemorable*, debe terse en conta que, aínda que escasas, existen unhas poucas formas construídas co sufixo *-ble* sobre bases nominais, como *favorable* ou *saudable*. En calquera caso, *inmemorable* resulta probablemente dun intento de motivación formal da voz *inmemorial*. O significado desta palabra, ‘que é tan antigo que non queda lembranza da súa orixe’ (definición extraída do dicionario *Digalego* s.v.), implica *imposibilidade* de recordar, de tal xeito que a presenza do sufixo *-ble*, que expresa posibilidade pasiva (Álvarez e Xove, 2002, p. 708), combinado co prefixo negativo, dálle todo o sentido á voz. *Estourido* é unha formación regular sobre o verbo *estourar* ‘estoupar’, creada seguindo o modelo de *estoupido* ou *estalido*, cun sufixo *-ido* habitual para conformar palabras que designan voces ou ruídos (cf. ademais das formas citadas, *ronquido*, *zunido*, *xemido*...). *Lalinés*, de súa

²⁴ Esta última forma aparece empregada nos corpus como termo de lingua de especialidade (da antropoloxía ou da psicopedagogía) e cun valor diferente ao de *CORTEGAL*, onde o significado é ‘duro, que implica sacrificio’. Por este carácter especializado, etiquetamos *sacrificante* no nivel léxico (como resultado dunha creación da/do estudante) e non no nivel semántico, como un emprego semanticamente inadecuado dunha palabra que posúe outros significados.

vez, tamén responde a un procedemento habitual na formación de xentilicios (cf. *vigués, francés, cangués...*). No que respecta á forma *bolsátil*, é moi probable a influencia da forma do español *bursátil*, do mesmo significado, de tal xeito que se combina a raíz regular *bols-* e o afixo seleccionado no castelán.

Noutro grupo menos numeroso, a forma creada tamén responde a pautas morfolóxicas do galego, pero desta volta a palabra non conta cun competidor da mesma raíz. Son os exemplos rexistrados na Táboa 24.

TÁBOA 24. Formas creadas mediante derivación sen competidores coa mesma raíz

Forma non estándar	Forma estándar
<i>acadamento</i> (1)	<i>consecución</i> (1)
<i>malgaste</i> (1)	<i>dispendio</i> (o)
<i>mobilístico</i> (1)	<i>dos móbiles</i> (1)
<i>recolleitar</i> (1)	<i>recoller</i> (7)

Mediante sufixación (*acadamento, mobilístico*) ou derivación sen afixos (Álvarez e Xove, 2002, p. 680) (*malgaste, colleitar*), créase un derivado sobre unha base verbal (*acadar, malgastar*) ou nominal (*móbil, colleita*), cubrindo deste xeito unha «lagoa» na correspondente familia de palabras. Con respecto a *mobilístico*, onde *móbil* se combina con *-ístico*, é probable a influencia de *automobilístico*, mentres que no caso de *recolleitar*, palabra que tamén se considera no grupo das transferencias desde o galego popular, posto que aparece testemuñada neste, é posible ademais a influencia do español *recolectar* á hora de explicar a conformación da voz.

A Táboa 25 está conformada por cinco palabras creadas pola / polo estudante mediante padróns do galego, pero cuxa forma non se corresponde co significado que aparentemente se quere expresar.

TÁBOA 25. Palabras cuxa forma non se corresponde co significado buscado

Forma non estándar	Forma estándar
<i>autoconsumismo</i> (1)	<i>consumismo</i> (518)
<i>contrapiar</i> (1)	<i>contrapeso</i> (o)
<i>innaturalidade</i> (1)	<i>antinaturalidade</i> (o)
<i>intercomercial</i> (1)	<i>de comercio internacional</i> (o)
<i>produtismo</i> (1)	<i>produtivismo</i> (2)

A seguir ofrécense os contextos de uso:

- (1) Por exemplo o consumo dos smartphones é un tema moi tratado hoxe en día isto aparece ligado ao *autoconsumismo* que levan a cabo algunhas persoas pola necesidade de adquirir estes aparellos
- (2) Este modelo económico basease no consumo individual. Pero a produción e o *contrapiar* deste
- (3) unha extrema exquisitez respecto á comida por parte de certos individuos, que chega a rozar extremos de *inaturabilidade*
- (4) Na actualidade vivimos nun mundo *intercomercial*, isto é, non resulta difícil atopar alimentos exóticos
- (5) A nosa vida social tamén está controlada polo *produtismo* e o consumismo

En *autoconsumismo*, de acordo co contexto, non se percibe a pertinencia semántica do elemento *auto-*, mentres que a análise do fragmento en que figura *innaturabilidade* desbota a presenza do contido de posibilidade transmitido polo sufixo *-bil-*. De súa vez, en *intercomercial* o prefixo *inter-* aplícase a un elemento inapropiado e falta a base con que se debería combinar (*nacional*). Finalmente, en *contrapiar* e *produtismo* o problema parece radicarse nas bases de derivación, que non se adecúan ao contexto de uso. No caso de *produtismo*, é posible que se trate dun lapso de escritura, posto que no mesmo texto figura a voz *produtivismo*.

Por outra banda, en dous exemplos, atopamos combinacións «imposibles» de bases e afixos. Son os casos rexistrados na Táboa 26.

TÁBOA 26. Combinacións «imposibles» de bases e afixos

Forma non estándar	Forma estándar
<i>moderidade</i> (1)	<i>moderación</i> (2)
<i>producidade</i> (1)	<i>produtividade</i> (198)

Nos dous casos parece combinarse un verbo (*moderar*, *producir*) co sufixo *-idade*, un sufixo que, no entanto, toma como base adxectivos. No primeiro substantivo, a forma estándar correspondente ten a mesma base e cambia o afixo (*-ción*), mentres que no segundo mantense o afixo pero varía a base (*produtivo*).

Finalmente, na Táboa 27, rexistramos outros tres casos cuxa forma talvez se podería explicar pola frecuencia de determinadas terminacións no galego:

TÁBOA 27. Voces cuxa forma se pode explicar pola recorrencia de certas terminacións

Forma non estándar	Forma estándar
<i>populariedade</i> (2)	<i>popularidade</i> (308)
<i>lonxetividade</i> (1)	<i>lonxevidade</i> (1)
<i>tercialización</i> (1)	<i>terciarización</i> (3)

Na voz *populariedade*, repetida dúas veces nun mesmo texto, figura o alomorfo *-edade* (en vez de *-idade*, que sería o que lle correspondería), precedido de <i>. É probable que esta terminación responda á analoxía co grupo de formas rematadas en <-iedade> (particularmente <-riedade>), onde o <i> forma parte da base de derivación (*notoriedade*, *precariedade*, *solidariedade*, *variedade*...). Poderíamos tamén apelar á extensión a novas formas da equivalencia galego-castelán *-(r)iedade* / *-(r)idad*, que encontramos en *solidariedade* / *solidaridad*, pero o feito de que esta correspondencia só afecte a unha parella de palabras e de que a forma *populariedade* se rexistre tamén en portugués, onde a ultracorrección con base no castelán non parece operar (por exemplo, «em esse período o índice de populariedade de VP aumentou», *Corpus do Português: Web/ Dialects*, Davies, 2016), levounos a descartar a opción de considerar tamén a palabra como un hipergaleguismo.

Lonxetividade é unha palabra rexistrada en *CORTEGAL*, da que non temos exemplos nos corpus de referencia, pero si na rede²⁵. Probablemente se produza por analoxía coas formas acabadas en <-tividade> (formadas polos sufixos *-tivo* e *-idade*, como *creatividade*, ou cos sufixos *-ivo* e *-idade* e unha base que contén <t>, como *deportividade*). Nótese que a maior parte das veces a secuencia <-vidade> está incluída na terminación <-tividade> (botando man dos lemas do *DRAG*, isto sucede aproximadamente en dous terzos das palabras que rematan en <-vidade>).

Finalmente, no caso de *tercialización*, voz da que rexistramos un exemplo no *CORGA* (vid. a Táboa 43 do Apéndice) e varios na rede, ademais dun lapso, podería supoñerse a influencia das numerosas formas rematadas en <-alización> (*-al+izar+ción*) (80 rexistradas no *DRAG*), moito máis numerosas ca as acabadas en <-arización> (18 no *DRAG*), ademais da posible perda para a/o estudante de vinculación semántica coa voz *terciario*.

Como se pode comprobar na Táboa 43 do Apéndice, agás *recolleitar*, ningunha das formas analizadas neste grupo se rexistran no *TLPGP*. No que respecta ao galego elaborado, algunhas teñen cando menos certa presenza

²⁵ Por exemplo, «xa naqueles anos falaba da súa lonxetividade polo tanto debe ter hoxe moitos, moitísimos anos» <https://www.rios-galegos.com/arb10.htm> [última consulta: 04/03/2023].

nos corpus: *aprezar, convivencia, descubrir*²⁶, *desgrazadamente, elo, estourido, gaña, gañancia, inconvinete, influenza, influínte, persoaxe, recolleitar, referenza, seguer, sosteñer e xeralizar* teñen máis de 20 ocorrencias en polo menos un dos dous corpus estudados e algunhas delas (*elo, estourido, influínte...*) son especialmente frecuentes. Un bo número das formas presentadas, en cambio, non están rexistradas en ningunha das fontes analizadas, entre as que se inclúen, como cabía esperar, todas aquelas cun proceso formativo irregular ou con inadecuación entre forma e significado, así como varias das que presentan un competidor coa mesma raíz (*famosidade, divulgamento...*), pero tamén outras, como é o caso de *inconvente* ou *consomer*. Así pois, unha vez máis, algunhas das formas rexistradas poden estar lexicalizadas no repertorio dalgún das/dos estudantes que as inclúen nos textos, mentres que outras probablemente resulten de creacións *ad hoc*.

3.2.1.5. *Transferencias do galego popular ou do galego elaborado*

Un total de 81 formas (30 distintas) foron consideradas neste grupo, en que se clasifican as palabras que, sendo formas propias do galego popular ou voces características do galego elaborado, por diferentes motivos (reducida extensión dialectal, voces consideradas arcaicas...) non están admitidas no código normativo. Un 2,70% dos códigos de orixe asignados ás palabras con desviacións que van máis alá do xénero e da acentuación corresponden a esta clase, etiquetada con L_gal. Deixamos a un lado as formas transferidas, con adaptación ou sen ela, do español e empregadas en calquera das variedades indicadas, así como os hipergaleguismos ou as formas creadas por analoxía con outras voces galegas que podemos atopar nalgúns textos do galego elaborado.

Por un lado, recollemos na Táboa 28 as voces galegas propias do galego popular, con indicación, ademais das formas equivalentes estándar e do número de ocorrencias en *CORTEGAL* dunhas e outras, da comisión delegada (CD) a que pertencen os textos en que se rexistran, así como da existencia ou non de correspondencia entre a distribución territorial da forma e cando menos algún dos concellos que abrangue a CD (a este respecto, *vid.* Álvarez de la Granja e Rodríguez Rodríguez neste volume, §2.1). Para a distribución territorial temos en conta en primeiro lugar os datos das diferentes enquisas do *ALGa* e, se neles non hai información ao respecto ou se interesa complementar, acudimos a outras fontes. Todas elas aparecen indicadas na última

²⁶ A elevada presenza de *descubrir* nos textos de tales corpus pode estar relacionada tamén co feito de ser esta a forma estándar do portugués. Por suposto, cabería tamén apelar a esta orixe no texto de *CORTEGAL* se a/o estudante que a proporcionou coñece esta lingua.

columna da táboa, onde GVGH representa o *Glosario de voces galegas de hoxe* de Constantino García, consultado a través do *Diccionario de dicionarios* (Santamarina, 2006).

TÁBOA 28. Voces non estándar de orixe galega presentes no galego popular

Forma non estándar	Forma estándar	CD	Coincidencia distrib. dialectal /CD	Fonte distrib. dialectal
<i>fruto</i> (4)	<i>froito</i> (8)	08, 16, 20, 23	Non	Mapas 330 e 331, vol. III, <i>ALGa</i>
<i>atrais</i> (3)	<i>atrás</i> (51)	14	Si	Ferreiro (1999, p. 354)
<i>bon</i> (3)	<i>bo</i> (409)	08, 12	Si	Mapa 256, vol. III, <i>ALGa</i>
<i>millor</i> (4)	<i>mellor</i> (358)	05, 19	Si	Mapa 138, vol. II, <i>ALGa</i>
<i>tar</i> (3)	<i>estar</i> (1609)	02, 06-07	Si	Mapa 256, vol. III, <i>ALGa</i>
<i>terneira/terneiro</i> (3)	<i>tenreira/tenreiro</i> (0)	07, 09, 11	Non	Mapas inéditos do <i>ALGa</i>
<i>fruta</i> (2)	<i>froita</i> (3)	03,05	Non	Mapas 330 e 331, vol. III, <i>ALGa</i>
<i>misturar</i> (2)	<i>mesturar</i> (3)	05,07	Si	<i>TLPGP</i> e GVGH
<i>pimento</i> (2)	<i>pemento</i> (2)	21	Non	Mapa inédito do <i>ALGa</i>
<i>buche</i> (1)	<i>boche</i> (0)	23	Si	<i>TLPGP</i>
<i>caír</i> (1)	<i>caer</i> (18)	04	Si	Mapa 160, vol. I, <i>ALGa</i>
<i>conecer</i> (1)	<i>coñecer</i> (189)	05	Non	Mapa inédito do <i>ALGa</i>
<i>coñocer</i> (1)	<i>coñecer</i> (189)	12	Non	Mapa 339, vol. III <i>ALGa</i>
<i>cuadro</i> (1)	<i>cadro</i> (2)	24	Non	Mapas 395 e 396, vol. III, <i>ALGa</i>
<i>cual</i> ²⁷ (1)	<i>cal</i> (242)	19	Si	Mapa 369, vol. II, <i>ALGa</i>
<i>cuanto</i> (1)	<i>canto</i> (153)	07	Non	Mapas 360, vol. II, <i>ALGa</i>
<i>tu</i> (1)	<i>ti</i> (34)	19	Si	Mapa 152, vol. II, <i>ALGa</i>
<i>millorar</i> (1)	<i>mellorar</i> (78)	05	Si	GVGH
<i>podrir</i> (1)	<i>podrecer</i> (1)	02	Si	Mapa 95, vol. I, <i>ALGa</i>
<i>recolleitar</i> (1)	<i>recoller</i> (7)	24	Non	<i>TLPGP</i> e GVGH
<i>semá</i> (1)	<i>semana</i> (14)	01-03-05	Non	Mapa 137, vol. IV, <i>ALGa</i> e <i>TLPGP</i>

²⁷ Non se inclúe neste grupo un segundo caso de *cual*, que vai precedido de *lo* (*lo cual*), por entenderse que neste caso se trata claramente dunha transferencia desde o español.

Como se pode observar, en pouco máis da metade dos casos existe correspondencia entre a extensión que ocupa a comisión delegada e a distribución xeográfica recollida nas fontes. Non ocorre así con formas que teñen asignada ademais outra orixe diferente, como é o caso de *cuanto* e *cuadro*, que poden ser o resultado tanto da conservación do grupo latino inicial [kw] seguido de [a] acentuado, propia dunha área do sur e leste de Galicia, como unha transferencia directa do español, *terneira/terreiro* e *pimento*, considerados tamén como posibles transferencias adaptadas e *conecer* e *coñocer*, presentados nas transferencias con mestura entre castelán e galego. Dada a inexistencia de correspondencia xeográfica, é bastante probable que a orixe destas formas sexa o español. Tampouco existe correspondencia no caso de *recolleitar*, voz rexistrada nalgúns concellos no TLPGP e no GVGH e que tamén se explicou como o resultado dunha analoxía, así como en *semá*, rexistrada nun punto no ALGa e en dous no TLPGP, interpretada así mesmo como un posible hipergaleguismo. En calquera caso, e no sentido contrario, a existencia de correspondencia tampouco descarta en absoluto a outra posibilidade explicativa. Así, por exemplo, a pesar de que a forma *cual* se rexistra nunha CD con concellos en que se mantén o elemento vocálico velar (sur de Pontevedra), isto non descarta que no texto concreto en que aparece a forma esta teña a súa orixe nunha transferencia do español dun castelanfalante habitual.

No que respecta a *fruta* / *fruto*, cómpre sinalar que non temos en conta a distribución recollida no mapa 6 do vol. III do ALGa para *fruta*, onde se ve que esta forma, moi probablemente por influencia do español, se emprega na maior parte de Galicia, e que *froita* e *fruita* se rexistran en moi poucos puntos, frecuentemente convivindo con *fruta*. Cinguímonos á zona galega en que o grupo latino -ŪCT- deu lugar a <u> (*luto*, *truta*), que ocupa unha pequena área no bloque oriental (Fernández Rei, 1990, pp. 48-51). Se atendemos a esta zona, non hai correspondencia entre as CD e a distribución territorial desta solución.

Como se pode verificar na Táboa 44 do Apéndice, todas as formas da Táboa 28 están presentes no TILG e/ou no CORGA, e todas elas, agás *buche*, *podrir* e *terreiro*, ocorren 20 ou máis veces cando menos nun dos dous corpus.

Ao lado das voces galegas cuxa presenza sería en principio explicable como solucións tradicionais que non tiveron entrada no galego estándar, existe outro grupo de exemplos, recollidos na Táboa 29, que son cando menos relativamente habituais no galego elaborado, pero non no galego popular, e que teñen orixes de diverso tipo.

TÁBOA 29. Formas transferidas desde o galego elaborado

Forma non estándar	Forma estándar
<i>soer</i> (25)	<i>acostumar</i> (6), <i>adoitar</i> (17)
<i>voltar</i> (8)	<i>volver</i> (96)
<i>nen</i> (5)	<i>nin</i> (147)
<i>blogue</i> (1)	<i>blog</i> (6)
<i>clube</i> (1)	<i>club</i> (0)
<i>evoluír</i> (1)	<i>evolucionar</i> (53)
<i>nembargantes</i> (1)	<i>porén</i> (63), <i>non obstante</i> (43), <i>con todo</i> (7), <i>así e todo</i> (5), <i>no entanto</i> (1), <i>así a todo</i> (0)
<i>respostar</i> (1)	<i>responder</i> (10)

O verbo *soer*, que figura na Táboa 7 por ter máis ocorrencias ca *adoitar*, xa foi mencionado en §3.2.1.2, como unha posible adaptación desde o castelán *soler*, pero ademais indicamos que a súa presenza nos textos escritos (1103 exemplos no *TILG*, 516 no *CORGA*) tamén podía ser debida á recuperación que experimentou a forma galega arcaica (González Seoane, 2006, *Diccionario de diccionarios do galego medieval*, s.v. *soer*) no galego elaborado (Fernández Salgado, 2004, s.v. *soler*).

Con respecto a *voltar*, co significado de ‘volver’, é unha forma con moita tradición nos textos galegos escritos (5030 casos no *TILG*, 2954 no *CORGA*) que non se recolle no código normativo galego por non existir apenas no galego popular (rexístrase nun único punto da provincia de Ourense no *ALGa* e non se recolle no *TLPGP*). A súa orixe parece estar nunha transferencia desde o portugués, adaptada probablemente cun afán diferencial (véxase sobre esta forma Fernández Salgado, 2004, s.v.). A terceira forma máis frecuente é *nen*, voz tamén habitual no galego elaborado (2276 ocorrencias no *TILG*, 1199 no *CORGA*) e que pode resultar dunha revitalización do galego arcaico ou ben dunha transferencia do portugués. *Blogue* e *clube*, cun único exemplo de cada caso, son adaptacións de préstamos en que se produce a adición dun <e> despois dunha oclusiva en posición final, coma no portugués. Rexistramos 249 exemplos de *clube* no *TILG* e 492 no *CORGA*, mentres que, con respecto a *blogue*, palabra máis recente, hai 37 casos no *CORGA* e ningún no *TILG*. *Respostar*, co valor de ‘responder’, é tamén unha forma innovadora, presente en textos escritos (540 exemplos no *TILG*, 631 no *CORGA*), que probablemente resulte da influencia do verbo portugués coincidente formalmente, aínda que nesta lingua o significado é máis restrinxido (o *Dicionário Priberam da língua portuguesa*, s.v., define como ‘responder incivilmente’).

Evoluír é tamén unha forma tirada do portugués, que á súa vez a adapta do francés *évoluer* e que ten certa tradición na lingua escrita (35 casos no *TILG*, 70 no *CORGA*).

Finalmente, *nembargantes* é unha forma que estivo admitida polo código normativo galego ata o ano 2003 e que ofrece abondos testemuños na lingua escrita (590 no *TILG* e 610 no *CORGA*). Foi desbotada pola súa posible orixe no español *no embargante* (*vid.* Freixeiro Mato, 2005, p. 261), aínda que non a consideramos dentro das transferencias do español adaptadas tanto polas diferenzas formais entre a forma galega e a española como polo feito de que a súa presenza nos textos actuais parece dificilmente explicable por transferencia desde o castelán, onde a forma *no embargante* é moi pouco usual, tal e como indica o propio *Diccionario de la Real Academia Española* (s.v. *embargante*).

3.2.1.6. *Estranxeirismos non adaptados*

Neste grupo incluímos 7 palabras (4 distintas), etiquetadas con L_for, o que supón que o 0,23% dos códigos explicativos asignados ás palabras con diferenzas que van máis alá do xénero e da acentuación corresponden a esta orixe. Caracterízanse porque nelas figura un estranxeirismo na súa forma orixinal (ou próxima), cando no estándar se propón a súa adaptación. Son as palabras que se recollen na Táboa 30:

TÁBOA 30. Estranxeirismos non adaptados

Forma non estándar	Forma estándar
<i>tablet / táblet</i> (3)	<i>tableta</i> (0)
<i>gasoil / gasioi</i> (2)	<i>gasóleo</i> (0)
<i>amateur</i> (1)	<i>amador</i> (0)
<i>yankee</i> (1)	<i>ianqui</i> (0)

Trátase de catro substantivos, tres deles de orixe inglesa e un de orixe francesa. Tanto *amateur*, como *gasoil* e *tablet* teñen certa presenza nos textos galegos, tal e como se pode comprobar na Táboa 46 do Apéndice.

3.2.1.7. *Mestura ou confusión entre palabras ou expresións*

Inclúense neste grupo seis formas cunha única ocorrencia en cada caso. O código correspondente, L_mix, supón un 0,20% do total das etiquetas asignadas ás formas con diferenzas que van máis alá do xénero e da acentuación. Trátase de elementos que parecen combinar elementos de varias palabras ou expresións e son as que se recollen na Táboa 31.

TÁBOA 31. Formas resultantes da mestura de palabras e expresións

Forma non estándar	Formas combinadas
<i>a saber Deus</i> (1)	<i>a saber</i> (0) + <i>sabe Deus</i> (0)
<i>adedicar</i> (1)	<i>adicar</i> (44) + <i>dedicar</i> (71)
<i>dar lugar a cabo</i> (1)	<i>dar lugar</i> (26) + <i>levar a cabo</i> (33)
<i>indixesta</i> (subst.) (1)	<i>inxesta</i> (1) + <i>indixesto</i> (0)
<i>non entanto</i> (1)	<i>non obstante</i> (43)+ <i>no entanto</i> (1)
<i>remontar a vista</i> (1)	<i>remontarse</i> (0)+ <i>botar a vista</i> (0)

Como se pode observar, en dous casos atopamos a combinación de elementos de varias palabras, relacionadas semanticamente, para conformar unha nova unidade, o verbo *adedicar*²⁸ por un lado e o substantivo *indixesta* polo outro, no contexto «Adultos e nenos con graves problemas de saúde pola indixesta sen control de comida basura». Nesta última forma, onde o esperable sería *inxesta*, parece haber unha mestura desta voz, apropiada ao contexto, co adxectivo *indixesto* ('Que non se dixire ou que se dixire con dificultade'), relacionado tamén co ámbito da alimentación.

Nos outros exemplos, atopamos a combinación de diferentes expresións, sobre todo expresións pluriverbais, sinónimas ou en todo caso próximas semanticamente, para dar lugar a unha nova unidade. No caso de *non entanto* (recollida como *non en tanto*), o valor contraargumentativo do conector, e non só a forma *non obstante*, pode favorecer a aparición do elemento negativo na expresión. Canda *adedicar*, só esta forma, con 7 exemplos no *TILG* e 17 no *CORGA*, teñen presenza en corpus e ningunha figura no *TLPGP*.

A proximidade semántica das expresións que están na base da nova forma é esperable. Estas mesturas téñense estudado no ámbito da fraseoloxía e, de acordo coas investigacións sobre os «idioms blends», «idioms with similar meaning are more likely to cause mix-ups than idioms of dissimilar meaning» (Karlsson, 2019, p. 182).

3.2.1.8. Formas de difícil clasificación

Un total de catro formas con diferenzas con relación ao estándar que van máis alá do xénero e da acentuación non se agrupan en ningunha das clases establecidas e non reciben, por tanto, ningún código no campo que indica

²⁸ Como se indica na Táboa 47 do Apéndice, no *TILG* recóllense cinco exemplos do verbo *adedicar*, que se poderían explicar tamén a través da presenza dun a- protético. Con todo, o verbo *adedicar* non se recolle nin no *TLPGP* nin no *GVGH* (no *ALGa* non hai preguntas que xeren esta resposta ou variantes), co cal non consideramos esta forma como variante galega non estándar (L_gal).

a orixe da diverxencia con respecto ao estándar. Son as que se recollen na Táboa 32:

TÁBOA 32. Formas non estándar con orixe de difícil clasificación

Forma non estándar	Forma estándar
<i>estrea</i> (1)	<i>estrela</i> (39)
<i>fugaxidade</i> (1)	<i>fugacidade</i> (1)
<i>lumen</i> (1)	<i>lume</i> (1)
<i>rexeitar</i> (1)	<i>rexeitar</i> (11)

É moi probable que cando menos algunhas de tales formas sexan simples lapsos de escritura, pero optamos por consideralas aquí porque tamén poden ser o resultado dun mal coñecemento da forma estándar.

En relación con *estrea*, debemos lembrar a forma *estreia* recollida en §3.2.1.2, que mostra a existencia dalgunhas dificultades con esta voz, e en *fugaxidade* resulta complicado explicar a presenza do <x> como lapso, pois este son non aparece no seu contexto próximo. No caso de *lumen*, non podemos deixar de mencionar a coincidencia coa forma latina, aínda que a presenza previa da palabra *descubrimiento*, coa mesma sílaba <men> que atopamos en *lumen* («descubrimiento do lumen») pode tamén explicar, como lapso, o <n> final. Por outro lado, *rexeitar*, coa presenza do dobre ditongo, é un bo candidato para ser considerado un lapso, pero tamén é certo que figuran varios exemplos desta palabra na rede e mesmo nalgún caso con máis dunha ocorrencia na mesma páxina²⁹, así como dous exemplos no *CORGA* (trátase da única das catro formas deste grupo rexistrada nalgunha das tres fontes presentadas no Apéndice).

3.2.2. Formas con diverxencias de xénero

Tal e como se indicou en §2, establecemos unha clase específica, etiquetada con L_gen_su, con aquelas formas que presentan un xénero diferente do estándar. Antes de amosar os resultados, cómpre delimitar adecuadamente esta clase de diverxencias, diferenciándoas doutras desviacións que afectan ao xénero, pero que se sitúan no nivel gramatical, codificadas en *CORTEGAL* con G_gen_su. Tal e como indican Álvarez de la Granja e Rodríguez Rodríguez (neste volume, §2.5.6), esta última etiqueta emprégase para casos en

²⁹ Por exemplo en <http://www.galiciaconfidencial.com/noticia/57982-compromiso-denuncia-insostible-inaceptable-posicion-marea-bng-resolucion-venezuela> [última consulta 04/03/2023], onde atopamos *rexeitamento* e *rexeitar*.

que se produce unha escolla inadecuada do xénero gramatical dunha palabra variable, de modo que se xera un problema de concordancia (véxase o capítulo de Cidrás neste volume). Velaquí algúns exemplos, onde destacamos en cursiva as formas que non concordan cos elementos aos que remiten, modifican, determinan...:

- (6) As persoas somos *consumidores* dende *pequenos* ata a morte
- (7) Calquer cousa que sexa extrema penso que non é *bó*
- (8) *as* prezos tenderán a subir
- (9) creo que iso lle dou visibilidade a un sector que non estaba moi recoñecido e fixo que a sociedade comezara a interesarse por *ela*

Hipoteticamente, sería posible considerar que nos exemplos anteriores se lles asigna un xénero inadecuado a *persoas*, *cousa*, *prezos* e *sector*, pero, por un lado, isto queda descartado polo feito de que outras palabras dos fragmentos mostran a concordancia adecuada («as [persoas]», «extrema», «un [sector]», «recoñecido»), porque no mesmo texto podemos encontrar concordancias correctas («polos prezos» no texto de onde se extraeu o exemplo 8) ou simplemente polo feito de que, como xa indicamos, o alumnado que escribe os textos de *CORTEGAL*, de maneira xeral, estuda galego e recibe clases en galego cando menos desde a educación primaria, de xeito que resultaría realmente chocante que se realizase unha atribución de xénero inadecuada ás palabras mencionadas. Así pois, consideramos tales casos como problemas de concordancia, que se poden explicar por diferentes motivos, como a distracción, a reformulación do que se pensaba dicir inicialmente ou a concordancia *ad sensum* (*vid.* o capítulo de Cidrás neste volume).

No entanto, unha vez máis existen algúns casos en que si parece plausible considerar que a/o estudante realiza unha atribución inadecuada de xénero. É o que sucede en (10), (11) ou (12):

- (10) Persoalmente, considero que esta nova cociña é *un arte*, *un arte* que como *todos* estase a converter nun negocio moi rentable
- (11) Cada un ten *as súas* costumes *gastronómicas*
- (12) As empresas teñen *unha* gran labor, *a* de crear moitos e moi rapido

Como se pode observar nos exemplos presentados, a/o estudante parece atribuírle a *arte* xénero masculino, e a *costume* e a *labor* feminino, o que se reflicte en varios dos elementos que os acompañan, destacados en cursiva. Sendo isto así, non hai nestes casos ningún problema de concordancia, posto que a/o estudante concorda adecuadamente de acordo co xénero que lles asigna aos substantivos indicados, senón que tal atribución non se

corresponde coa propia do código normativo do galego. En tales casos, temos un problema de carácter léxico, na medida en que «a propiedade de xénero no substantivo non se recibe por ningunha regra, senón que forma parte da entrada léxica» (Dubert, 2010, p. 64).

Agora ben, para considerar que existe un problema léxico de asignación inadecuada de xénero debemos apoiarnos nalgún argumento que sustente esta interpretación, como a recorrencia do mesmo problema no corpus ou noutros textos galegos ou a existencia de fenómenos de analoxía (inter ou intralingüística) que poidan explicar a atribución inadecuada. En calquera caso, tal e como se indica en Álvarez de la Granja e Rodríguez Rodríguez neste volume (§2.5.6), a clasificación e anotación ten carácter subxectivo, maior ou menor segundo os casos, e, a pesar do emprego dos indicios sinalados, este é un exemplo claro desta subxectivade, pois a consideración no nivel gramatical ou no nivel léxico das desviacións do estándar que estamos comentando responde en última instancia a unha interpretación da persoa que analiza os textos.

As discrepancias entre o xénero da palabra galega e o do seu cognado en castelán explican a maior parte das 138 formas clasificadas neste grupo, correspondentes a 26 substantivos distintos, tal e como se pode comprobar na Táboa 33, onde figuran os casos con probable influencia do español (aquí e nas seguintes táboas «m» significa masculino e «f» feminino):

TÁBOA 33. Formas con asignación inadecuada de xénero por influencia do castelán

Xénero non estándar	Número de casos	Xénero estándar	Número de casos	Porcentaxe de presenza do xénero non estándar
<i>arte</i> (m)	35	<i>arte</i> (f)	49	41,67%
<i>costume</i> (f)	22	<i>costume</i> (m)	11	66,66%
<i>labor</i> (f)	15	<i>labor</i> (m)	9	62,5 %
<i>leite</i> (f)	15	<i>leite</i> (m)	30	33,33%
<i>canle</i> (m)	5	<i>canle</i> (f)	10	33,33%
<i>orixe</i> (m)	4	<i>orixe</i> (f)	8	33,33%
<i>viaxe</i> (m)	4	<i>viaxe</i> (f)	12	25,00%
<i>porcentaxe</i> (m)	3	<i>porcentaxe</i> (f)	4	42,86%
<i>análise</i> (m)	2	<i>análise</i> (f)	1	66,67%
<i>engranaxe</i> (m)	2	<i>engranaxe</i> (f)	0	100%
<i>equipaxe</i> (m)	2	<i>equipaxe</i> (f)	0	100%
<i>marxe</i> (m)	2	<i>marxe</i> (f)	2	50%

TÁBOA 32. Continuación

<i>aprendizaxe</i> (m)	1	<i>aprendizaxe</i> (f)	2	33,33%
<i>arma</i> (m)	1	<i>arma</i> (f)	1	50%
<i>color</i> (m)	1	<i>color</i> (f)	0	100%
<i>emplataxe</i> (m)	1	<i>emplataxe</i> (f)	0	100%
<i>linguaxe</i> (m)	1	<i>linguaxe</i> (f)	0	100%
<i>paisaxe</i> (m)	1	<i>paisaxe</i> (f)	1	50%
<i>sal</i> (f)	1	<i>sal</i> (m)	0	100%
<i>sangue</i> (f)	1	<i>sangue</i> (m)	1	50%
Total	119		141	

Como se pode observar, son 20 formas diferentes caracterizadas, na súa gran maioría (agás *arma*, que se comenta embaixo), porque o cognado español ten un xénero diferente da voz galega estándar, o que probablemente explicaría a presenza do xénero non estándar en *CORTEGAL*. Deixando a un lado as voces con moi escasos rexistros, a forma con xénero estándar adoita ser máis frecuente ca a palabra co xénero do español, aínda que *costume* (f) e *labor* (f) supoñen unha excepción. En calquera caso, debe terse en conta que na Táboa 33 e nas seguintes deste apartado só computamos as formas que aparecen en contextos que permiten determinar o xénero atribuído, quedando fóra do cómputo aqueles usos en que resulta imposible asignar xénero gramatical (por exemplo, «Para gustos, sempre hai *colores*»).

Por outro lado, cómpre sinalar que non se consideran como desviacións léxicas dous casos en que a voz comeza con <a> tónico e o artigo que precede a forma coincide co masculino («o alza» e «un aula»), non habendo ningunha outra forma do texto que permita coñecer o xénero atribuído ao substantivo. Consideramos que tales casos se poden entender como aplicacións da norma do español (inexistente en galego) que establece que diante de substantivos femininos que comezan por <a> tónico o artigo definido que cómpre usar é *el* e o artigo indefinido máis frecuente e recomendado é *un* (Real Academia Española, 2005, s.v. *uno -na*). Dado que este emprego non implica cambio de xénero, non o interpretamos como un problema léxico, senón como un problema gramatical de selección inadecuada de determinante (que se codifica con G_det_su). No caso de *arma*, que si aparece na Táboa 33, o contexto dá a entender que o xénero atribuído é o masculino («un bo arma»), o que pode explicarse por unha reinterpretación en español, que se transmitiría ao galego, do substantivo como masculino, derivada do emprego

dos determinantes arriba citados (desta reinterpretación temos varios rexistros en castelán, como por exemplo «podría ser un buen arma contra este tipo de gases nerviosos», *Corpus del español: Web/Dialects*, Davies, 2016).

Finalmente, no caso de *arte*, que aparece claramente como masculino en numerosos contextos (vid, a modo de ilustración. o exemplo 10 ou estoutro: «pasión polo arte culinario»), optamos por computar como xénero non estándar tamén os casos en que o contexto non nos permite saber se se está atribuíndo o xénero masculino ou se se está aplicando a regra de selección do determinante arriba indicada (por exemplo, «a gastronomía é un arte máis nos nosos días»). Nótese que, desta volta, a diferenza de *alza* e *aula*, a voz ten en castelán ambos os xéneros e en singular é máis frecuente en masculino (Real Academia Española, 2005, s.v. *arte*), o que pode dar lugar á atribución dun xénero inadecuado por transferencia desde a lingua veciña.

Noutro grupo de exemplos o xénero atribuído ás voces pode explicarse por un proceso de analogía realizado dentro do propio galego. Os casos ofrécese na Táboa 34, onde «c» significa xénero común:

TÁBOA 34. Formas con asignación inadecuada de xénero por analogía

Xénero non estándar	Número de casos	Xénero estándar	Número de casos	Porcentaxe de presenza do xénero non estándar
<i>interese</i> (f)	3	<i>interese</i> (m)	74	3,90%
<i>auxe</i> (f)	2	<i>auxe</i> (m)	86	2,27%
<i>personaxe</i> / <i>persoaxe</i> (f)	3	<i>personaxe</i> / <i>persoaxe</i> (c)	9	25%
Total	8		169	

Trátase de dúas formas, *interese* e *auxe*, cuxa presenza no corpus co xénero non estándar é moi pouco significativa, e das dúas variantes *personaxe* e *persoaxe*, cunha porcentaxe de aparición maior, pero que, en todo caso, non supera o 25%. No caso de *interese*, o emprego do feminino pode explicarse probablemente porque a maior parte das palabras rematadas en <-ese> en galego son femininas (só figuran tres exemplos de formas masculinas no DRAG, *interese*, *desinterese* e *ese*, fronte a 86 femininas), o que conduciría á asignación a *interese*, por analogía, deste último xénero.

De xeito parello, a maior parte dos substantivos acabados en <-xe> en galego son palabras femininas (27 substantivos masculinos, fronte a 194 femininos no DRAG, sobre todo polo gran número de voces formadas co sufixo *-axe*, que selecciona feminino para a palabra resultante). Este pode ser o

motivo de que, por analogía, se lle asigne xénero feminino á palabra masculina *auxe*, así como a *personaxe / persoaxe* («o que importa é o fútbol e a vida das *distintas personaxes públicas*»), que é unha voz de xénero común na variedade estándar. Neste caso, ademais, produciuse un cambio na proposta normativa, que inicialmente presentaba esta forma como un substantivo feminino invariable, o que tamén pode explicar a frecuencia con que se atopa o seu emprego en feminino en textos galegos para designar individuos de sexo masculino ou para usos xenéricos.

Finalmente, presentamos outros dous exemplos, recollidos na Táboa 35, en que a desviación de xénero se explica por motivos diferentes aos indicados.

TÁBOA 35. Formas cuxa asignación inadecuada de xénero non se explica nin por transferencia nin por analogía

Xénero non estándar	Número de casos	Xénero estándar	Número de casos	Porcentaxe de presenza do xénero non estándar
<i>sabor</i> (f)	2	<i>sabor</i> (m)	87	2,25%
<i>Internet</i> (m)	9	<i>Internet</i> (f)	5	64,29%
Total	11		92	

Encontramos por unha banda dous casos en dous textos distintos de emprego de *sabor* como palabra feminina (2,25%), fronte a 87 usos como masculina: «unha comida con presentación e *unha sabor perfectas* non é sinxelo», «salsas que adornen *toda a sabor* da comida tradicional». É moi posible que estes usos respondan a un procedemento de hipercorrección. Aínda que a maior parte dos substantivos galegos que rematan en <-or> son masculinos, na listaxe de femininos «problemáticos» que se adoita estudar (aqueles que teñen un xénero diferente do cognado do castelán) inclúense sempre varias formas rematadas en -or (*calor, cor / color, dor / dolor, suor*), e é probable que as/os estudantes ampliasen equivocadamente estes casos de discrepancia entre galego e castelán á forma *sabor*.

Finalmente, encontramos 9 usos de *Internet* en xénero masculino (64,29%), fronte a 5 en feminino, que é o xénero estándar (na maioría dos usos non é posible identificar o xénero). Debe terse en conta que, malia existir unha proposta normativa, estamos ante un neoloxismo que non fixou aínda o seu xénero definitivamente na fala, como mostra da inestabilidade característica das unidades de recente formación (Cabré, 2003, p. 30).

Practicamente todos os casos explicables por transferencia do xénero do cognado español están presentes en corpus, con máis de 20 ocorrencias cando

menos nun deles. As únicas excepcións son as formas *engranaxe* e *emplataxe*. Tamén son frecuentes en corpus *personaxe*, como forma invariable de xénero feminino, e en menor medida *Internet* (f). No galego popular do TLPGP só se recollen con xénero non estándar formas cuxo xénero é explicable por influencia do castelán: *arte*, *canle*, *color*, *labor*, *leite*, *viaxe* e *sangue*.

3.2.3. Formas con diverxencias de acentuación

Tal e como se indicou en §2, constitúen un grupo específico aquelas formas, etiquetadas con L_ac_su, que portan o acento nunha sílaba diferente da que corresponde na forma estándar. Estas desviacións deben distinguirse das que se sitúan no nivel ortográfico, omisión de acento gráfico (O_ac_om), adición de acento gráfico (O_ac_ad) e cambio de lugar do acento gráfico (O_ac_wp), estudadas en López-Sández e Lorenzo-Herrera neste volume. Neste último caso non presupoñemos un cambio de lugar do acento de intensidade, senón un erro na asignación da marca gráfica, que pode ocorrer por descoñecemento das regras, por descoido, pola rapidez con que se elabora a tarefa etc. Encontramos aquí outro bo exemplo do carácter subxectivo da anotación, pois a consideración dunha desviación no nivel ortográfico ou no nivel léxico responde ás claras á interpretación da persoa que codifica os textos.

Deste modo, en formas recollidas en *CORTEGAL* como *facil* (por *fácil*) ou *máis* (por *máis*), poderíamos supoñer asociadas a tales formas gráficas as pronuncias, con cambio de lugar da sílaba tónica, [fa'θil] e [ma'is]. No entanto, debe terse en conta que, como xa indicamos en varias ocasións, o alumnado que escribe os textos do corpus, na súa gran maioría, estuda galego e recibe clases en galego cando menos desde a educación primaria, e sabemos tamén que o estudantado ten especiais problemas á hora da acentuación gráfica en galego (con diferenzas significativas en relación co castelán, de acordo cos datos de Loredó e Silva Valdivia, 2020, p. 70). Neste marco, parece lóxico pensar que en palabras (tan frecuentes) como as indicadas, estamos ante un problema meramente ortográfico e non ante a modificación da posición da sílaba tónica da palabra, aínda que, por suposto, nunca teremos certeza plena ao respecto.

Agora ben, existen unhas poucas formas en que se pode formular máis plausiblemente a hipótese de que a alumna ou o alumno situou a sílaba tónica nun lugar que non lle corresponde (aplicando correctamente as regras de acentuación gráfica de acordo coa posición outorgada ao acento de intensidade e non cometendo, daquela, ningún erro ortográfico, senón léxico). Os exemplos máis evidentes son aquelas formas que presentan a acentuación coincidente coa do cognado español. Podemos citar, por exemplo, a forma

élite, con acentuación esdrúxula, que aparece sete veces no corpus, fronte aos dous casos da forma estándar *elites*, con acentuación grave. Non é por casualidade que a forma *élite* adoite aparecer nas listaxes de formas non estándar que se deben evitar (ten entrada, por exemplo, en Fernández Salgado, 2004), senón que este feito responde á súa presenza frecuente nos textos (por exemplo, «e con esas motoserras do trinque e eses | (INH) uniformes tipo corpo de *élite* | parecen as ss hitlerianas do alcalde», fragmento extraído do corpus de textos orais *CORILGA*, Regueira, 2012). É este tipo de formas as que consideramos neste apartado. Son un total de 24 casos e 8 formas distintas. Os exemplos con probable influencia do español son os que figuran na Táboa 36.

TÁBOA 36. Formas con cambio na posición do acento de intensidade por probable influencia do español

Acentuación non estándar	Número de casos	Acentuación estándar	Número de casos	Porcentaxe de presenza da acentuación non estándar
<i>élite</i>	7	<i>elite</i>	2	77,78%
<i>textil</i>	5	<i>téxtil</i>	14	26,32%
<i>coltán</i>	2	<i>coltan</i>	0	100%
<i>periodo</i>	3	<i>período</i>	14	17,65%
<i>vértixe</i>	1	<i>vertixe</i>	0	100%

Evidentemente, e sobre todo nas formas en que desaparece o acento gráfico (*periodo*, *textil*), dado que os problemas ortográficos de omisión da marca gráfica son moito máis frecuentes ca os de adición (*vid.* a Táboa 9 en Álvarez de la Granja e Rodríguez Rodríguez e §2 en López-Sández e Lorenzo-Herrera, ambos nesta obra), é tamén posible que esteamos ante erros meramente gráficos³⁰.

Ademais das formas con presumible influencia do español, temos en *CORTEGAL* outros exemplos con acento de intensidade non estándar, recollidos na Táboa 37.

³⁰ No caso de *textil* debemos sinalar que entendemos os dous casos do plural *textiles* que figuran no corpus como erros ortográficos de omisión de acento e non como erros léxicos, posto que o plural estándar da forma normativa *téxtil* é *téxtiles* e a de *textil* sería *textís*. No entanto, non podemos esquecer que existen no corpus varios casos de emprego do plural en *-es* das formas agudas rematadas en *-l* (*perfiles*, *materiales*, *locales...*), de tal xeito que é moi posible que eses plurais sexan tamén en realidade dous casos de desprazamento da sílaba tónica acompañados dunha formación non estándar do plural.

TÁBOA 37. Formas con cambio na posición do acento de intensidade non explicables por influencia do español

Acentuación non estándar	Número de casos	Acentuación estándar	Número de casos	Porcentaxe de presenza da forma non estándar
<i>canón</i>	4	<i>canon</i>	14	22,22%
<i>Nóbel</i>	1	<i>Nobel</i>	0	100%
<i>nóvel</i>	1	<i>novel</i>	0	100%

Aparecen catro exemplos de *canón*, dous deles repetidos no mesmo texto, o que é un indicio de que se trata dun cambio de sílaba tónica. Cómpre indicar que a forma *canón* sería homógrafa da voz empregada para a peza de artilleería, e que é posible que unha confusión con esta forma estea na orixe do problema detectado. Debe facerse constar, finalmente, que a presenza relativamente elevada da voz *canon* no corpus responde ao feito de ser mencionada (en singular: *canon*) no texto obxecto de comentario³¹.

Con respecto a *Nóbel*, tal e como se indica na Táboa 50 do Apéndice, rexistramos 18 exemplos no *CORGA* que presentan esta acentuación gráfica non estándar. Trátase, pois, dunha acentuación que non é infrecuente e que pode ter influencia na pronuncia do adxectivo, rexistrada unha vez tamén no *CORGA* («artistas asturianos consagrados e nóveles»). Nótese, neste sentido, que ás veces se confunden graficamente as dúas formas («un novel de literatura», *CORGA*).

4. DISCUSIÓN E CONCLUSIÓNS

Tal e como indicamos en §3.1, o 1,24% das palabras ou expresións do corpus son unidades léxicas non estándar, deixando a un lado problemas ortográficos, morfolóxicos, semánticos e discursivos. Non parece a primeira vista unha cifra especialmente elevada, pero non podemos esquecer que, como calquera corpus, *CORTEGAL* inclúe unhas poucas palabras altamente recorrentes, nas que a presenza dunha forma non estándar é pouco previsible. Así, por exemplo, simplemente os artigos, definido e indefinido, canda as preposicións *a*, *de* e *en*, supoñen o 25% das voces do corpus.

³¹ No caso do plural, encontramos catro exemplos de *canones* (tres deles recollidos nun mesmo texto), ao lado doutros catro de *cánones* e dun da forma estándar *canons*. Aínda que os catro exemplos de *canones* se poderían considerar como desviacións léxicas por cambio de posición do acento de intensidade, optamos por consideralos erros ortográficos de omisión do acento, posto que o plural en *-es* das formas agudas acabadas en <-n> é moi escaso no corpus (só temos sete exemplos: *aficiones*, *fogones*, *razones*...). Porén, o plural das poucas formas graves acabadas en *-n* existentes parece ofrecer máis problemas, como mostra a presenza dos catro exemplos de *cánones* arriba mencionados. Así pois, a formación do plural en *-es* na forma *canones* probablemente deba vincularse coa pronuncia da palabra como grave.

Se tomamos como referencia os textos, a media de palabras non estándar nas redaccións de *CORTEGAL* (cunha extensión recomendada, lembremos, de entre 200 e 250 palabras) é de 3,03 por texto. Por outro lado, case o 90% deles inclúe algunha unidade léxica non estándar e practicamente o 21% teñen 5 ou máis formas deste tipo, o que deixa patente cando menos certas dificultades neste nivel lingüístico en relación co coñecemento do galego estándar. Non é menos certo, en calquera caso, que a maior parte das formas non estándar atopadas presentan ocorrencias únicas.

Á hora de interpretar os resultados atopados en *CORTEGAL*, non podemos esquecer que a tarefa que ten o alumnado por diante é a de elaborar un texto na variedade estándar do galego, empregando o código normativo, e que os desvíos desta variedade e deste código serán previsiblemente sancionados. Así pois, as diverxencias con respecto ao estándar non se poden explicar por licenzas expresivas, violación da tarefa encomendada, diferencialismo..., senón por descoñecemento, inseguridade, dificultades de memoria ou por un despiste na selección de lingua, os que denominamos lapsos bilingües. Agora ben, existen certas limitacións e certos aspectos que cómpre considerar no momento de empregar *CORTEGAL* para avaliar a competencia léxica do alumnado na variedade estándar do galego.

Por unha banda, a ausencia doutros traballos de características similares a *CORTEGAL* dificulta medir a significancia das cifras arriba indicadas. En calquera caso, as carencias no coñecemento do repertorio léxico estándar do galego xa foron postas de manifesto, para 4º da ESO, en Loredó e Silva Valdivia (2020, p. 143), onde a competencia léxica global para o alumnado deste curso se cualifica de baixa, cunha puntuación de 38,29 sobre 100 (en castelán 50,33). Con todo, a proba tipo test realizada neste estudo para medir a competencia léxica é dificilmente comparable cos textos de *CORTEGAL*. Podemos acudir entón á proba de expresión escrita do mesmo traballo, de características moi similares á que está na orixe dos textos de *CORTEGAL*. Nesta última, a cualificación obtida no apartado de «Precisión e corrección» (que tamén incluíría problemas que en *CORTEGAL* son considerados semánticos) foi de 63,5 sobre 100, fronte a 71,3 na mesma proba en castelán, unha valoración que pon de manifesto tamén algúns problemas no ámbito léxico e un menor dominio en galego ca en castelán.

Sería interesante contar cun recurso do mesmo tipo ca *CORTEGAL* con textos extraídos da proba de lingua castelá e literatura dos exames ABAU

(que inclúe tamén unha pregunta de comentario), para poder comparar os resultados, e particularmente o nivel de competencia léxica en ambas as dúas linguas á hora de acceder á universidade. É máis que probable que as transferencias do galego no castelán nese hipotético corpus fosen moito menos numerosas ca as transferencias do castelán no galego rexistradas no noso, o que probablemente determinaría un número de formas non estándar bastante máis reducido nos textos en español, dada a significancia da transferencia nos textos de *CORTEGAL*.

Esta afirmación baséase tanto na vinculación existente entre prestixio e transferencia, pola cal «prestige predicts the directionality of borrowing, from a more prestigious language to a less prestigious one» (Carling et al., 2019, p. 1), como nos resultados doutros traballos previos realizados con alumnado do mesmo nivel educativo. Así, ao comparar o léxico dispoñible do castelán e do galego, proporcionado por alumnado de segundo de Bacharelato de Galicia (López Meirama, 2008; López Meirama e Álvarez de la Granja, 2014), compróbase como o número de formas non estándar que resultan dun proceso de transferencia do castelán no léxico dispoñible do galego é moitísimo mais elevado ca o número de transferencias do galego no léxico dispoñible do español de Galicia. Acudindo a un centro de interese, «O corpo humano», analizado nos dous proxectos, atópanse 43 transferencias do galego no castelán no léxico dispoñible do español de Galicia nun total de 23430 respostas, o que supón un 0,18% do total destas (Álvarez de la Granja, 2011, p. 80), mentres que no caso do léxico dispoñible do galego o número de transferencias nese mesmo centro de interese é de 1796, sobre un total de 19753 respostas, o que supón unha porcentaxe do 9,09% (Álvarez de la Granja e López Meirama, 2021, p. 117).

Por outra banda, aínda que os textos de *CORTEGAL* son textos escritos, que poden ser revisados e monitorizados a partir dos coñecementos adquiridos sobre a variedade estándar, non podemos deixar de mencionar as especiais circunstancias en que se desenvolve a tarefa encomendada: a limitación temporal, a necesidade de responder a varias preguntas e a tensión e o nerviosismo derivados da relevancia que as probas ABAU teñen de cara ao acceso á universidade determinan que non se creen as circunstancias máis adecuadas para que a/o estudante realice a mellor das súas producións (González Álvarez, 1999, p. 209). Este feito, canda as inseguridades arriba mencionadas e a escasa exposición de parte do estudantado ao galego, pode explicar a presenza nun mesmo texto de formas estándar e non estándar, de voces galegas e do castelán, ou mesmo de distintas variantes non estándar.

Por exemplo, unha mesma persoa escribe «*calquera* figura» e liñas despois «*calquer* rama», outras dúas inclúen *año* e *ano*, ou *su* e *seu*, mentres que noutro texto alternan as formas non estándar *desvantaxa* e *desventaxa*.

Outra limitación á hora de empregar os resultados do corpus vén dada pola restrición temática dos textos. Estes, tal e como se indica en Álvarez de la Granja e Rodríguez Rodríguez neste volume (§2.1), abordan catro temas diferentes, de tal xeito que moito vocabulario non aparece, ou aparece en moi escasa medida, porque non é pertinente tematicamente. En consecuencia, resulta imposible extraer conclusións sobre o grao de coñecemento deste léxico ausente ou moi limitado e, máis en particular, elaborar unha listaxe completa de formas non estándar de ampla implantación na escrita do noso estudiantado. Por suposto, e tal e como indican nesa mesma epígrafe de Álvarez de la Granja e Rodríguez Rodríguez, outra limitación deriva da imposibilidade de traballar con variables sociolingüísticas dos textos.

Malia o indicado nos parágrafos precedentes, *CORTEGAL* ofrece datos globais de grande interese sobre o nivel de uso do léxico non estándar e tamén permite extraer algunhas conclusións particulares sobre certas formas, que probablemente requiran dun reforzo particular nas aulas (*vid.*, por exemplo, a Táboa 7). Tamén nos permite tirar conclusións sobre a orixe dese léxico. Por unha banda, unha parte do vocabulario non estándar ten a súa fonte noutras linguas ou variedades lingüísticas: encontramos voces dialectais, como *caír* ou *bon*; palabras empregadas no galego culto, como *voltar*, *nembargantes* ou *soer*; voces coa forma da lingua de orixe, como *yankee* ou *tablet*, pero sobre todo, como xa indicamos, numerosas voces coincidentes co castelán, que nos textos de *CORTEGAL* poden ter a súa fonte directamente no español ou ben, no caso dos galegofalantes, seren castelanismos tirados do galego popular, ás veces adaptados. Por exemplo, *postre*, *cumpleaños*, *olvidar*, *salir*, *parexa...* son voces habituais nesta variedade lingüística. No caso das voces transferidas directamente desde o español podemos atopar simples despistes ou lapsos bilingües (*su*, *dos...*) ou formas que, equivocadamente, se postulan como idénticas nas dúas linguas (*pilar*, *rentable...*), dada a existencia de moitos equivalentes coincidentes. Por outra banda, tamén atopamos creacións das/dos estudantes, que fan hipóteses sobre como será a forma galega estándar a partir do establecemento de correlacións entre galego e castelán (*semexante*, *ganadeiro...*), mediante hipercorreccións que tamén se basean en correlacións entre esas dúas linguas (*vaciña*, *a sabor...*), a través de analoxías baseadas noutras formas do propio galego (*acadamento*, *consomer...*) ou mesmo mesturando palabras ou expresións (*indixesta*, *a saber Deus...*).

Tal e como tivemos ocasión de comprobar ao longo da exposición, e como se pode verificar no Apéndice, entre as formas non estándar rexistradas en *CORTEGAL* encontramos, ao carón de voces ben testemuñadas noutros textos orais ou escritos, bastantes palabras e expresións non recollidas ou con escasas ocorrencias noutros discursos. Atendendo ás 336 formas diferentes que figuran no Apéndice³², un 16,96% non se rexistra nin no *TILG*, nin no *CORGA* (e tampouco no *TLPGP*). Isto non implica necesariamente que todas elas sexan hápax (por exemplo, unha busca na rede ofrece varios exemplos de formas presentes en *CORTEGAL* non rexistradas nas fontes sinaladas, como *vaciña* ou *pisciña*), pero é no grupo de formas non rexistradas noutras fontes onde hai máis posibilidades de atopar formas non almacenadas no lexicón mental das/dos estudantes que as escriben. No sentido contrario, un 57,74% das formas do Apéndice aparecen rexistradas con 20 ou máis ocorrencias nalgún dos dous corpus considerados, e un 35,71% con 100 ou máis, e son estas as que teñen máis posibilidade de formar parte do repertorio léxico das/dos estudantes que as utilizaron. En calquera caso, a presenza en corpus non implica en absoluto a lexicalización, posto que se pode simplemente postular a activación das mesmas hipóteses e dos mesmos mecanismos creativos nas persoas autoras dos textos de *CORTEGAL* e nas persoas autoras dos textos do *CORGA* e do *TILG*.

No que respecta ao *TLPGP*, un 79,46% das palabras presentes no Apéndice non figuran neste recurso. Isto non quere dicir, tal e como xa indicamos, que todas elas estean ausentes do galego popular, polas restricións no tipo de léxico recollido normalmente nas obras que integran o *TLPGP*. Non debemos esquecer tampouco que en tal variedade son especialmente frecuentes as importacións directas do español, pouco representadas no Apéndice.

Por outro lado, o correlato estándar dalgunhas das formas non normativas rexistradas en *CORTEGAL* é relativamente ben coñecido (*porén, esquecer, prato...*), pero noutros casos, cómpre sinalalo, é alleo á maior parte dos galegos: que a voz *coltan* é grave en galego é un feito coñecido probablemente só por algúns especialistas. E dubidamos de que propostas normativas como *engrenaxe, padrón* (equivalente ao castelán *patrón*), *inmaturo* ou *subliminar* estean moi difundidas. De igual xeito, o carácter non estándar de voces moi frecuentes no galego culto como *plantexar, novidoso, soer, xunto con, en torno a, asequible...* é descoñecido por unha gran parte da poboación,

³² Lembremos que neste anexo non se recollen todas as formas non estándar rexistradas en *CORTEGAL*, posto que as transferencias directas, moi numerosas, quedan fóra na súa gran maioría. De entre elas, só figuran no Apéndice as recollidas na Táboa 7, caracterizadas por seren máis frecuentes ca as correspondentes voces estándar.

mesmo daquela máis instruída, e incluso por quen ten formación específica en lingua galega (cómpre confesar que no propio proceso de anotación do corpus aprendemos algunhas propostas normativas). Así pois, non podemos obviar o feito de que unha parte das carencias no coñecemento do léxico estándar non son específicas do alumnado galego, senón que existe un problema xeral de difusión do código normativo entre a poboación galega, propiciado en boa medida pola situación de marxinalidade do galego na sociedade e polo seu papel secundario no acceso ao coñecemento e á información.

En relación co que acabamos de indicar, a análise dos datos de *CORTEGAL* tamén nos suscita a reflexión sobre por que determinadas voces propostas para o léxico estándar (creadas, recuperadas ou revitalizadas) callaron máis doadamente ca outras: así, por exemplo, podemos confrontar o 90,38% de *saír* (9,62% de *salir*) co 46,81% de *esquecer* (53,19 % de *olvidar*), sendo tanto *saír* como *esquecer* formas desprazadas en boa parte de Galicia polos correspondentes castelanismos; ou podemos tamén contrastar o 50% de *reflectir* co 2,94% de *prexudicar*. A análise destas diferenzas, e a determinación das súas causas, algo que en todo caso queda fóra do alcance deste traballo, pode contribuír a encontrar mecanismos que axuden a difundir as formas menos implantadas.

Tal e como indicamos, a gran maioría das formas non estándar teñen a súa orixe, de maneira máis ou menos directa, no contacto co castelán, pois case un 90% das formas analizadas son transferencias do español, directas ou adaptadas, e a maior parte das formas etiquetadas como hipergaleguismos poden en realidade considerarse tamén como adaptacións desde o español. Por tal motivo, gustaríanos ofrecer algunhas reflexións sobre estas formas maioritarias en *CORTEGAL*. As palabras de Matras (2009, p. 74) sobre a orixe das transferencias lingüísticas explican moi ben os resultados atopados no corpus:

We are now in a position to attribute a new interpretation to the process known as interference or transfer: it is a process by which the speaker makes or attempts to make creative communicative use of elements of the combined, full repertoire of linguistic structures in a context that requires selection from just a subset of that repertoire, i.e. from the appropriate 'language'. In the case of learners or bilinguals with a dominant language, the trigger behind the process is often lack of proficiency in the selected language of the context, or else a lapse in memory (retrieval difficulties) or in control over the selection mechanism of word-forms and other structures.

A cita, aplicable ao alumnado de *CORTEGAL* castelanfalante, podería entenderse tamén ao alumnado galegofalante que ten o galego popular como

variedade inicial, substituíndo lingua («language») por variedade (de feito, Paradis 2004, p. 187 defende que a interferencia se produce da mesma maneira entre linguas diferentes ca entre distintos rexistros dunha mesma lingua). Trataríase desta volta da carencia de dominio dunha variedade lingüística por parte de falantes doutra variedade da mesma lingua. Lémbrese que entre ambas as variedades existen diferenzas significativas no ámbito léxico, ao presentar o galego popular un considerable número de transferencias do español, que procuran eliminarse no código normativo. Outro tipo de transferencias entre variantes, as das formas dialectais (etiquetadas con L_{gal}) son, como vimos, bastante escasas en comparación coas que se producen entre castelán e galego.

Se reparamos agora na categoría gramatical das formas transferidas, debemos referirnos á predominancia dos substantivos. Os datos ofrecidos na Táboa 4 para todas as formas léxicas non estándar son moi similares aos rexistrados unicamente para as transferencias directas e adaptadas do español, cun 43% de substantivos, fronte a pouco máis do 21% de representación desta categoría no total do corpus. Aínda que en *CORTEGAL*, tal e como indicamos, podemos atopar tanto importacións xa lexicalizadas como transferencias ocasionais e lapsos bilingües, non podemos deixar de mencionar a coincidencia destes datos cos atopados para outras linguas no ámbito dos préstamos, que amosan unha predominancia dos substantivos (Field, 2002, p. 36; Matras, 2009, p. 167; Tadmor, 2009, p. 61). Ao mesmo tempo, encontramos nas palabras gramaticais moitos menos casos de transferencia ca nas palabras léxicas, o cal tamén coincide cos datos encontrados para as transferencias lexicalizadas: «content words are more borrowable than function words» (Tadmor, 2009, p. 59).

Entre as palabras e expresións de *CORTEGAL* que supoñen unha transferencia desde o castelán son maioritarias as importacións directas (72,03% dos códigos de orixe) fronte ás adaptacións ou mesturas (17,97%). Estes resultados son esperables dada a proximidade das dúas linguas: por un lado, a porcentaxe de palabras graficamente idénticas en galego e castelán (*boca, libro, casa, comer...*) é moi elevada, o que favorece a hipótese da coincidencia e, con ela, a importación directa; por outro lado, unha gran parte das voces do castelán non coincidentes co galego estándar, como *venta, olvidar* ou *cercano*, as tres rexistradas en *CORTEGAL*, non presentan ningún trazo, fónico ou morfolóxico, que se poida considerar alleo ao galego. Deste xeito, para quen descoñeza a correspondente forma galega estándar, non hai ningún aspecto formal que poña en dúbida a «galegitude» destas palabras.

No entanto, noutras ocasións o alumnado si identifica certos elementos lingüísticos como alleos ao galego, e, non coñecendo a forma estándar, realiza un calco ou unha adaptación de expresións e palabras do castelán. Neste último caso, o estudantado elabora hipóteses sobre cal será a forma normativa a partir da aplicación de padróns de equivalencia que resultan dunha comparativa entre galego e castelán, o que dá lugar a modificacións de palabras etiquetadas como castelás no seu repertorio lingüístico. Neste proceso, posibilitado pola proximidade das linguas, os elementos modificados poden ser as vogais (prodúcese sobre todo monotongación de ditongos), a acentuación gráfica, as consoantes (substitúese sobre todo a fricativa velar pola fricativa postalveolar) e particularmente as terminacións. Lémbrese, en calquera caso, que algunhas das formas «híbridas» presentadas en §3.2.1.2, poden ser formas xa lexicalizadas e almacenadas no repertorio lingüístico dos falantes, extraídas do galego popular ou do galego elaborado.

Gustaríanos deternos brevemente sobre estas formas híbridas, sexan calcos e palabras adaptadas. A súa existencia é unha boa mostra dun trazo que caracteriza as/os falantes: a súa creatividade. Tal e como sinala Yaron Matras na cita anteriormente reproducida, as transferencias implican en por si un uso creativo de elementos do repertorio lingüístico, pero se a isto sumamos a construción dunha nova forma, mediante tradución ou adaptación, a creatividade duplícase. As transferencias adaptadas do español (así como os hipergaleguismos, as formas creadas mediante analoxías con outras voces galegas ou mesmo as que resultan de mesturas entre palabras e expresións) poñen de relevo «the centre-stage position of the bilingual speaker as a creative communicator» (Matras, 2009, p. 6).

Ao mesmo tempo, estas formas híbridas, adaptadas do español, canda as transferencias directas, pero mesmo aínda en maior medida pola interacción entre as dúas linguas que subxace tras delas, son unha boa mostra da existencia dun repertorio multilingüe a disposición dos individuos no acto comunicativo: «multilingual speakers do not 'block' or 'switch off' one of their languages when communicating in another, but [...] they have the full, complex linguistic repertoire at their disposal at all times» (Matras, 2009, p. 5).

Deste xeito, a existencia destas formas híbridas casa moi ben coas palabras de Gugemberger (2008, p. 37) sobre a postura hibridista en lingüística, que concibe «el hablante como autor creativo que, al combinar diferentes elementos, crea formas y perspectivas nuevas respondiendo así a la dinámica lingüística en una sociedad bi- o multilingüe». Neste proceso creativo, o fenómeno da analoxía, sexa inter- ou intralingüística, ocupa un papel fundamental.

Por último, gustaríanos facer unha breve reflexión sobre a conveniencia de levar a cabo un tratamento integrado de galego e castelán na aula, de acordo coa estratexia metodolóxica coñecida como Tratamento Integrado de Linguas (*vid.*, por exemplo, Ruiz Pérez, 2008 ou Rama Lorenzo, 2020). Tal e como acabamos de indicar, ao longo deste capítulo comprobamos como o léxico do galego e o do castelán non se organiza en repertorios pechados, senón que existe unha continua interrelación entre unha e outra lingua (favorecida pola proximidade entre ambas), que, no caso de *CORTEGAL*, se manifesta sobre todo na transferencia directa de voces do castelán ao galego ou na súa adaptación de acordo co establecemento de padróns recorrentes entre ambos os dous idiomas. Sendo así, probablemente sería de interese que a aprendizaxe dunha e outra lingua tivese en consideración esa continua interacción, aproveitase o que ambas as dúas teñen en común e reparase nos aspectos diferenciais, pero evitando outorgarlle ao galego, como adoita ser habitual, un papel secundario e dependente do castelán. Desta maneira, tamén se podería aproveitar o ensino integrado do léxico para reflexionar sobre o diferente devir histórico das linguas (con base nas correlacións entre galego e castelán que o propio alumnado realiza), sobre o distinto uso que se pode facer dos procedementos morfolóxicos que teñen as linguas (gal. *troco*, pero esp. *trueque*; gal. *deterioración*, pero esp. *deterioro*) e sobre ese fondo común, compartido polas linguas románicas, máis alá do galego e do castelán, que pode ser unha chave para comprender e aprender novos idiomas e para coñecer máis sobre os propios (Escudé e Calvo del Olmo, 2019).

REFERENCIAS BIBLIOGRÁFICAS

- ALGA = GARCÍA, C. e SANTAMARINA, A. (1990-). *Atlas lingüístico galego*. Fundación Pedro Barrié de la Maza, Conde de Fenosa; Universidade de Santiago de Compostela.
- ÁLVAREZ, R. e XOVE, X. (2002). *Gramática da lingua galega*. Galaxia.
- ÁLVAREZ DE LA GRANJA, M. (2011). A presenza do galego no léxico dispoñible do español de Galicia. Análise formal e funcional. En B. López Meirama (Ed.), *Estudios sobre disponibilidad léxica en el español de Galicia* (pp. 17-102). Universidade de Santiago de Compostela.
- ÁLVAREZ DE LA GRANJA, M. e LÓPEZ MEIRAMA, B. (2021). La presencia del español en el léxico disponible del gallego. El centro de interés el cuerpo humano. En M. Serrano Zapata e M. Á. Calero Fernández (Eds.), *Aplicaciones de la disponibilidad léxica* (pp. 115-145). Tirant Humanidades.
- CABRÉ, T. (2003). A neoloxía, inevitable e necesaria para as linguas. En M. Álvarez de la Granja e E. González Seoane (Eds.), *A estandarización do léxico* (pp. 15-36). Instituto da Lingua Galega; Consello da Cultura Galega.

- CARLING G., CRONHAMN S., FARREN R., ALIYEV E. e FRID J. (2019) The causality of borrowing: Lexical loans in Eurasian languages. *PLoS ONE*, 14(10), artigo e0223588. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0223588>
- CORGA = Centro Ramón Piñeiro para a investigación en humanidades. *Corpus de Referencia do Galego Actual (CORGA)* (versión 4.0). <http://corpus.cirp.gal/corga/> [última consulta: 04/03/2023]
- DAVIES, M. (2016-). *Corpus del español: Web/Dialectos*. <https://www.corpusdelespanol.org/web-dial/> [última consulta: 04/03/2023]
- DAVIES, M. (2016-). *Corpus do portugués: Web/Dialectos*. <https://www.corpusdoportugues.org/web-dial/> [última consulta: 04/03/2023]
- DICIONARIO CASTELÁN-GALEGO. Rinoceronte Editora. <https://rinoceronte.gal/diccionario/> [última consulta: 04/03/2023]
- DICIONÁRIO PRIBERAM DA LÍNGUA PORTUGUESA (2008-2021). Priberam Informática. <https://diccionario.priberam.org> [última consulta: 04/03/2023]
- DIGALEGO. DICCIONARIO DE GALEGO (2013). Xunta de Galicia; Ir Indo. <https://digalego.xunta.gal/> [última consulta: 04/03/2023]
- DRAG = Real Academia Galega (2012). *Dicionario da Real Academia Galega*. Real Academia Galega. <https://academia.gal/diccionario> [última consulta: 04/03/2023]
- DUBERT GARCÍA, F. (2004). *Influente ou influínte?* Prescrición e uso da vogal temática verbal da C-III nos adxectivos en *-nte* na lingua galega. En R. Álvarez Blanco e H. Romero Monteagudo (Eds.), *Norma lingüística e variación. Unha perspectiva desde o idioma galego* (pp. 223-246). Consello da Cultura Galega; Instituto da Lingua Galega. http://consellodacultura.gal/mediateca/extras/2005_Norma-linguistica-e-variacion_Influente-ou-influente_Francisco-Dubert-Garcia_pp224-247.pdf
- DUBERT GARCÍA, F. (2005) Interferencias del castellano en el gallego popular. *Bulletin of Hispanic Studies*, 83(3), 271-291. <https://doi.org/10.3828/bhs.82.3.1>
- DUBERT GARCÍA, F. (2010). Sobre o lugar do xénero na gramática do galego. *Estudos de Lingüística Galega*, 2, 57-74.
- DUBERT GARCÍA, F. (2013). El yeísmo y el fortalecimiento de /j/ en Galicia. En R. Gómez e I. Molina Martos (Eds.), *Variación yeísta en el mundo hispánico* (pp. 39-58). Iberoamericana Vervuert. <https://doi.org/10.31819/9783954870691-003>
- ESCODÉ, P. e CALVO DEL OLMO, F. (2019). *Intercomprensão: a chave para as línguas*. Parábola.
- FERNÁNDEZ REI, F. (1990). *Dialectoloxía da lingua galega*. Xerais.
- FERNÁNDEZ SALGADO, B. (2004). *Dicionario Galaxia de usos e dificultades da lingua galega*. Galaxia.
- FERREIRO, M. (1999). *Gramática histórica galega. I. Fonética e morfosintaxe*. Laiovento.
- FIELD, F. W. (2002). *Linguistic borrowing in bilingual contexts*. John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/slcs.62>
- FREIXEIRO MATO, X. R. (2005). *Non obstante, sen embargo, nembargante(s) e outros adverbios conectores do galego escrito: perspectiva diacrónica e uso actual*. *Verba*, 32, 247-274.

- GARCÍA, C. e GONZÁLEZ GONZÁLEZ, M. (Dirs.) (2005). *Diccionario castelán-galego da Real Academia Galega*. Fundación Pedro Barrié de la Maza, Conde de Fenosa; Real Academia Galega.
- GÓMEZ CAPUZ, J. (1998). *El préstamo lingüístico. Conceptos, problemas y métodos*. Universitat de València.
- GÓMEZ MOLINA, J. R. (1999-2000). Transferencia y cambio de código en una comunidad bilingüe. Área metropolitana de Valencia (I y II). *Contextos*, XVII/XVIII/33-36, 309-360.
- GONZÁLEZ ÁLVAREZ, E. (1999). Análisis de los errores léxico-semánticos. En L. Iglesias Rábade (Coord.), *Análisis de los errores del examen de inglés en las pruebas de acceso a la Universidad en el distrito universitario de Galicia* (pp. 207-270). Universidade de Santiago de Compostela.
- GONZÁLEZ GONZÁLEZ, M. (2002). *El gallego hablado de Cangas de Morrazo*. [Tese de doutoramento inédita]. Universidad de Oviedo.
- GONZÁLEZ SEOANE, E. (Coord.) (2006). *Diccionario de diccionarios do galego medieval*. Universidade de Santiago de Compostela; Universidade de Vigo. <http://ilg.usc.gal/ddgm/> [última consulta: 04/03/2023]
- GUGENBERGER, E. (2008). El castellano y las lenguas regionales en España: Bilingüismo e hibridación. En M. Doppelbauer e P. Cichon (Eds.), *La España multilingüe. Lenguas y políticas lingüísticas de España* (pp. 31-52). Praesens.
- KABATEK, J. (2000). *Os falantes como lingüistas. Tradición, innovación e interferencias no galego actual*. Xerais.
- KARLSSON, M. (2019). *Idiomatic Mastery in a First and Second Language*. Multilingual Matters. <https://doi.org/10.21832/9781788922371>
- KIESLER, R. (1993). La tipología de los préstamos lingüísticos: no sólo un problema de terminología. *Zeitschrift Für Romanische Philologie*, 109(5-6), 505-525. <https://doi.org/10.1515/zrph.1993.109.5-6.505>
- HASPELMATH, M. (2009). Lexical borrowing: Concepts and issues. En M. Haspelmath e U. Tadmor (Eds.), *Loanwords in the world's languages. A comparative handbook* (pp. 35-54). De Gruyter Mouton. <https://doi.org/10.1515/9783110218442.35>
- LÓPEZ MEIRAMA, B. (2008). *Léxico disponible en el español de Galicia*. Universidade de Santiago de Compostela.
- LÓPEZ MEIRAMA, B. e ÁLVAREZ DE LA GRANJA, M. (2014). *Léxico dispoñible do galego*. Universidade de Santiago de Compostela. <https://www.usc.gal/libros/gl/lingstica/125-lexico-disponible-do-galego-lexico-disponible-do-galego.html>
- LOREDO, X. e SILVA VALDIVIA, B. (Coords.) (2020). *Avaliación da competencia bilingüe nos idiomas galego e castelán do alumnado de 4º da ESO*. Real Academia Galega.
- MATRAS, Y. (2009). *Language contact*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511809873>

- MONTEAGUDO, H. (2003). A demanda da norma. Avances, problemas e perspectivas no proceso de estandarización do idioma galego. En H. Monteagudo Romero e X. M. Bouzada Fernández (Coords.), *O proceso de normalización do idioma galego 1980-2000. III. Elaboración e difusión da lingua* (pp. 37-129). Consello da Cultura Galega. <https://publicacions.academia.gal/index.php/rag/catalog/view/252/248/152>
- PARADIS, M. (2004). *A neurolinguistic theory of bilingualism*. John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/sibil.18>
- RAMA LORENZO, S. (2020). O Tratamento Integrado de Linguas como instrumento para a normalización da lingua galega. *Revista galega de educación*, 78, 32-35.
- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA. *Diccionario de la lengua española* (23.ª ed., versión 23.5). <https://dle.rae.es> [última consulta: 04/03/2023]
- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA (2005). *Diccionario panhispánico de dudas* (versión en liña). <https://www.rae.es/dpd/> [última consulta: 04/03/2023]
- REAL ACADEMIA GALEGA (2012). *Normas ortográficas e morfolóxicas do idioma galego* (23.ª ed.). Real Academia Galega; Instituto da Lingua Galega.
- REGUEIRA, X. L. (Coord.) (2010). *Diccionario de pronuncia da lingua galega*. Real Academia Galega; Instituto da Lingua Galega.
- REGUEIRA, X. L. (Dir.) (2012-). *Corpus Oral Informatizado da Lingua Galega* (CORILGA). Universidade de Santiago de Compostela. <http://ilg.usc.gal/corilga/> [última consulta: 04/03/2023]
- RODRÍGUEZ RÍO, X. (1993). Os préstamos na produción lexicográfica, terminográfica e enciclopédica galega actual. En M. Álvarez de la Granja e E. González Seoane (Eds.), *A estandarización do léxico* (pp. 419-446). Instituto da Lingua Galega; Consello da Cultura Galega.
- RUIZ PÉREZ, T. (2008). El tratamiento integrado de lenguas. Construir una programación conjunta. *Textos. Didáctica de la lengua y la literatura*, 47, 46-58.
- SANTAMARINA, A. (Coord.) (2006). *Diccionario de diccionarios* (versión en liña). Universidade de Santiago de Compostela; Universidade de Vigo. <https://ilg.usc.gal/ddd/index.php>
- TADMOR, U. (2009). Loanwords in the world's languages: Finding and results. En M. Haspelmath e U. Tadmor (Eds.), *Loanwords in the world's languages. A comparative handbook* (pp. 55-75). De Gruyter Mouton. <https://doi.org/10.1515/9783110218442-55>
- TERGAL = TERMIGAL (Dir. M. González González) (2016-). *TERGAL: Banco de termos galegos recomendados* (versión 1.5.2). Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades. <http://www.cirp.gal/tergal> [última consulta: 04/03/2023]
- TILG = Santamarina, A. (Dir.). *Tesouro informatizado da lingua galega* [versión 4.1]. Instituto da Lingua Galega. <http://ilg.usc.gal/TILG/> [última consulta: 04/03/2023]
- TLPGP = Álvarez, R. (Coord.). *Tesouro do léxico patrimonial galego e portugués*. Instituto da Lingua Galega. <http://ilg.usc.gal/Tesouro> [última consulta: 04/03/2023]

APÉNDICE

TÁBOA 38. Presenza no *TILG*, *CORGA* e *TLPGP* das formas non estándar cun nivel de aparición en *CORTEGAL* igual ou superior ao das formas estándar correspondentes así como das súas variantes

	TILG	CORGA	TLPGP
<i>acarrear</i> (5)	31	33	4
<i>afición</i> (1)	4	7	0
<i>afición</i> (14)	216	55	0
<i>apariencia</i> (16)	128	192	0
<i>arreglar</i> (7)	324	55	13
<i>artiluxio</i> (5)	82	41	0
<i>asequible</i> (18)	18	77	0
<i>basura</i> (19)	2	30	1
<i>búsqueda</i> (11)	79	182	0
<i>cercano</i> (9)	197	318	0
<i>chamativo</i> (8)	78	206	0
<i>costar</i> (16)	778	314	8
<i>coste</i> (29)	106	136	0
<i>costo</i> (3)	36	35	0
<i>cumpleanos</i> (5)	8	12	2
<i>custe</i> (4)	109	260	0
<i>disfrutar</i> (92)	492	877	0
<i>disfrute</i> (8)	80	92	0
<i>esclavitude</i> (5)	7	7	0 ³³
<i>estropear</i> (5)	89	47	4
<i>goce</i> (2)	253	230	0
<i>grado</i> (8)	606	336	1
<i>hosteleiro</i> (12)	36	90	0
<i>hostelería</i> (30)	28	75	0
<i>hostelero</i> (1)	0	2	0
<i>inconveniente</i> (1)	23	5	0
<i>inconvente</i> (1)	0	0	0
<i>inconvinte</i> (8)	6	21	0

³³ Recóllese *esclavítu* en dous concellos.

TÁBOA 38. Continuación

	TILG	CORGA	TLPGP
<i>increíble</i> (6)	50	39	0
<i>inflúinte</i> (5)	30	97	0
<i>invertir</i> (20)	99	103	0
<i>llamativo</i> (1)	1	0	0
<i>mezcla</i> (11)	34	18	1
<i>mezclar</i> (9)	65	9	5
<i>mistura</i> (3)	323	131	5
<i>misturar</i> (2)	734	273	1
<i>olvidar</i> (25)	988	237	9
<i>padar</i> (1)	0	0	0
<i>paladar</i> (13)	107	36	6
<i>perxudicar</i> (33)	206	121	0
<i>perxudicial</i> (18)	92	53	0
<i>pilar</i> (14)	145	66	1
<i>postre</i> (9)	181	201	3
<i>preciado</i> (5)	78	59	0
<i>promocionar</i> (8)	60	561	0
<i>receta</i> (38)	218	34	1
<i>reflejar</i> (1)	0	0	0
<i>reflexar</i> (12)	507	514	0
<i>rentábel</i> (2)	6	26	0
<i>rentable</i> (12)	69	50	1
<i>rexir</i> (18)	436	104	2
<i>soer</i> (25)	1103	516	0
<i>soler</i> (3)	296	31	1
<i>tercermundista</i> (8)	0	1	0
<i>tontería</i> (7)	81	84	0
<i>vacío</i> (10)	329	115	2
<i>venta</i> (32)	250	122	0
<i>xunto con</i> (16)	1165	3336	0

TÁBOA 39. Presenza no *TILG*, *CORGA* e *TLPGP* de calcos estruturais do español

	<i>TILG</i>	<i>CORGA</i>	<i>TLPGP</i>
Calcos estruturais de expresións pluriverbais fixas do español			
<i>á longa</i> (2)	11	19	0
<i>comerse o mundo</i> (1) ³⁴	2	2	0
<i>dárseas</i> (1)	1	0	0
<i>de campionato</i> (1)	3	17	0
<i>hoxe día</i> (2)	1	7	0
<i>perrito quente</i> (1)	0	0	0
<i>(a) pescada que se morde a cola</i> (1)	1	3	0
<i>(unha) pescadilla que se morde / mórdese a cola</i> (2)	0	0	0
<i>picar o gusaniño</i> (1)	0	0	0
<i>recén nacido</i> (1)	80	54	0 ³⁵
<i>repartirse o pastel</i> (1)	0	0 ³⁶	0
<i>sen embargo</i> (52)	1952	5683	0
<i>tira e afloxa</i> (1)	6	1	0
<i>xunto con</i> (17)	1165	3336	0
Calcos estruturais de compostos léxicos e sintagmas univocalizados do español			
<i>calqueira</i> (25)	137	58	1
<i>cumpleanos</i> (5)	8	12	2
<i>enganabobos</i> (1)	0	2	0
<i>sobremaneira</i> (2)	18	48	0
Calcos estruturais de palabras derivadas e outras palabras complexas do español			
<i>alonxar</i> (1)	717	463	0
<i>cedo</i> (1) (adx.)	19	17	0
<i>chamativo</i> (8)	78	206	0
<i>chear</i> (7)	14	0	0
<i>conlevar</i> (33)	150	317	0
<i>custe</i> (4)	109	260	0

³⁴ Un dos exemplos do *CORGA* é *comerse ao mundo*. Ademais, hai 15 exemplos de *comer o mundo*, sen clítico reflexivo, no *TILG* e 42 no *CORGA*.

³⁵ Aparece un exemplo de *recén*, co mesmo valor, pero sen o segundo elemento.

³⁶ Rexístranse dous exemplos de *repartir o pastel*.

TÁBOA 39. Continuación

	TILG	CORGA	TLPGP
<i>danino</i> (1)	3	0	0
<i>doencia</i> (1)	81	7	0
<i>fornear</i> (1)	3	17	0
<i>lonxano</i> (4)	1408	701	0
<i>novidoso</i> (11)	72	390	0
<i>rechar</i> (1)	28	17	1
<i>recheo</i> (adx.) (1)	127	123	0
<i>troque</i> (1)	166	24	0

TÁBOA 40. Presenza no *TILG*, *CORGA* e *TLPGP* de formas adaptadas do español

	TILG	CORGA	TLPGP
ELEMENTOS CONSONÁNTICOS			
Padrón <g[e,i]>, <j> / <x>			
<i>alexar</i> (2)	104	8	0
<i>aconsexable</i> (1)	0	0	0
<i>antoxar</i> (1)	210	17	9
<i>antoxo</i> (2)	289	22	9
<i>artiluxio</i> (5)	82	41	0
<i>autoperxudicar</i> (1)	0	0	0
<i>axeno</i> (2)	13	4	0
<i>desventaxa</i> (2)	36	16	0
<i>enaxenación</i> (1)	7	14	0
<i>engranaxe</i> (2)	30	46	0
<i>exe</i> (2)	2	1	0
<i>imaxen</i> (1)	438	83	0
<i>inxenieiro</i> (3)	212	10	0
<i>inxeniero</i> (1)	16	0	1
<i>marxen</i> (1)	96	26	0
<i>orixen</i> (2)	433	78	1
<i>paradóxicamente</i> (2)	64	85	0
<i>parexa</i> (1)	667	36	26
<i>perxudicar</i> (33)	206	121	0

TÁBOA 40. Continuación

	TILG	CORGA	TLPGP
<i>perxudicial</i> (18)	92	53	0
<i>reflexar</i> (12)	507	514	0
<i>rexir</i> (18)	436	104	2
<i>semexante</i> (1)	40	3	1
<i>sumerxir</i> (1)	70	44	0
<i>surximento</i> (3)	3	4	0
<i>surxir</i> (5)	363	112	0
<i>suxerente</i> (2)	63	143	0
<i>afloxar</i> (1)	53	11	5
<i>trampantoxo</i> (2)	0	0	0
<i>ventaxa</i> (5)	388	126	1
<i>xeneración</i> (2)	500	151	0
<i>xeneral</i> (1)	928	83	0
<i>xeneralmente</i> (1)	106	21	0
<i>xenerar</i> (10)	135	183	0
<i>xoven</i> (26)	821	154	1
<i>xuez</i> (1)	1193	97	8
<i>xuglar</i> (1)	32	0	0
<i>xuzgar</i> (4)	417	62	0
Padrón <n>intervocálico / <ñ>			
<i>entreteneamento</i> (2)	0	1	0
<i>manteñer</i> (1)	5	3	0
<i>teñer</i> (2)	0	1	0
<i>sosteñer</i> (1)	26	0	0
Padrón <n>, <l> intervocálico / Ø			
<i>entrear</i> (1)	1	2	0
<i>soer</i> (25)	1103	516	0
Padrón <ll> / <l>			
<i>desarrollar</i> (1)	12	0	0
<i>elo</i> (10)	1338	224	0
Padrón <ll> / <i>			
<i>estreia</i> (1)	0	0	0

TÁBOA 40. Continuación

	TILG	CORGA	TLPGP
Padrón <pl> / <pr>			
<i>emprego</i> (1)	59	0	0
Padrón <uct> / <ut>			
<i>produtividade</i> (1)	0	0	0
ACENTUACIÓN			
Padrón <ui> / <uí>			
<i>disminuír</i> (2)	85	36	-- ³⁷
<i>huír</i> (2)	0	0	--
DITONGOS			
Padrón <ie> / <e>			
<i>aislamento</i> (1)	16	0	1
<i>calquer</i> (30)	1559	551	2
<i>entendimento</i> (1)	122	24	0
<i>hincapé</i> (1)	0	0	0
<i>mentras</i> (8)	3232	770	16
<i>pimento</i> (2)	138	12	23
<i>razonamento</i> (1)	70	44	0
<i>recén</i> (1)	836	1095	1
<i>reconocimento</i> (1)	27	6	0
<i>rendimento</i> (1)	161	62	0
<i>replanteamento</i> (1)	0	1	0
Padrón <cu> / <ca>			
<i>calquer</i> (30)	1559	551	2
Padrón <ue> / <o>			
<i>troque</i> (1)	166	24	0
Padrón <-d> / <-de>			
<i>antigüidade</i> (2)	104	31	0
<i>cualidade</i> (1)	352	524	0 ³⁸
<i>edade</i> (1)	1159	182	1
<i>esclavitude</i> (5)	7	7	0 ³⁹

³⁷ Dado que o TLPGP recolle textos orais, non se realizan estas dúas buscas onde a adaptación afecta á acentuación gráfica.

³⁸ Recóllese un exemplo de *cualidá*.

³⁹ Recóllese *esclavítu* en dous concellos.

TÁBOA 40. Continuación

	TILG	CORGA	TLPGP
<i>falsedade</i> (1)	60	32	0
<i>mitade</i> (1)	428	165	0 ⁴⁰
<i>mortandade</i> (1)	52	52	0
<i>novedade</i> (4)	307	77	0 ⁴¹
<i>pubertade</i> (2)	41	30	0
<i>rentabilidade</i> (1)	47	48	0
<i>solidaridade</i> (1)	211	144	0
Padrón <-ero,a> / <-eiro,a>			
<i>cocineiro</i> (1)	0	0	0
<i>dineiro</i> (1)	0	0	0
<i>financieiro</i> (4)	112	356	0
<i>ganadeiro</i> (2)	18	2	0
<i>hosteleiro</i> (12)	36	90	0
<i>inxenieiro</i> (3)	212	10	0
<i>perecedeiro</i> (1)	27	16	0
<i>placenteiro</i> (1)	10	13	0
<i>terneira</i> (2)	21	13	2
<i>terneiro</i> (1)	12	2	4
Padrón <-imient> / <-ement>			
<i>desvanecemento</i> (1)	8	8	0
<i>entretenemento</i> (1)	30	8	0
Padrón <-ano, -ana> / <-án, -á>			
<i>cotidiá</i> (2)	3	4	0
<i>cotidián</i> (2)	40	10	0
Padrón <-ear> / <-exar>			
<i>plantexar</i> (16)	302	692	0
Padrón <-ble> / <-bel>			
<i>rentábel</i> (2)	6	26	0
Padrón <-dumbre> / <-dume>			
<i>incertidume</i> (1)	131	132	0

⁴⁰ Rexístranse seis exemplos de *mitá* e un de *mitai*.

⁴¹ *Novedá* recóllese en catro obras.

TÁBOA 40. Continuación

	TILG	CORGA	TLPGP
Padrón <-en> / <-e>			
<i>resume</i> (1)	318	180	0
Padrón <-ería> / <-aría>			
<i>ganadaría</i> (1)	0	0	0
Padrón <-illo> / <-iño>			
<i>gusaniño</i> (1)	1	0	0

TÁBOA 41. Presenza no *TILG*, *CORGA* e *TLPGP* de combinacións de galego e castelán sen padrón regular

	TILG	CORGA	TLPGP
<i>afición</i> (1)	4	7	0
<i>aficionar</i> (1)	0	2	0
<i>conecer</i> (1)	1234	86	1
<i>coñocer</i> (1)	176	12	0
<i>costo</i> (3)	36	35	0
<i>desvantaxa</i> (2)	0	0	0
<i>desventaxe</i> (1)	2	0	0
<i>enxeniero</i> (1)	1	0	0
<i>expremir</i> (1)	0	0	0
<i>inxeñería</i> (1)	2	3	0
<i>inxeñero</i> (1)	2	0	0
<i>objecto</i> (2)	0	0	0
<i>padar</i> (1)	0	0	0
<i>posúer</i> (1)	2 ⁴²	3 ⁴³	0
<i>sumerxer</i> (1)	2	1	0
<i>vantaxa</i> (2)	2	4	0
<i>ventaxe</i> (3)	48	6	0
<i>xurxir</i> (1)	7	1	0

⁴² Os dous exemplos son de *posuer*.

⁴³ Os tres exemplos son de *posuer*.

TÁBOA 42. Presenza no *TILG*, *CORGA* e *TLPGP* de hipergaleguismos

	<i>TILG</i>	<i>CORGA</i>	<i>TLPGP</i>
ELEMENTOS CONSONÁNTICOS			
Padrón <n> intervocálico / <ñ>			
<i>destiñar</i> (1)	252	16	0
<i>gaña</i> (7)	123	206	0
<i>mañeira</i> (1)	0	0	0
<i>mediciña</i> (2)	203	41	1
<i>oficiña</i> (1)	121	12	1
<i>pisciña</i> (1)	0	0	0
<i>vaciña</i> (1)	0	0	0
Padrón <n> intervocálico / Ø			
<i>abandoar</i> (5)	405	163	0
<i>almacear</i> (1)	8	0	0
<i>destroar</i> (1)	2	1	0
<i>persoaxe</i> (7)	505	92	0
<i>zoa</i> (1)	10	15	0
Padrón oclusiva + <l> / oclusiva + <r>			
<i>acesibre</i> (1),	0	0	0
<i>compricado</i> (2)	129	6	0
<i>frotar</i> (1)	95	30	0
<i>notablemente</i> (1)	16	0	0
<i>pranta</i> (2)	799	87	0
Padrón <ñ> intervocálico / <n>			
<i>estrano</i> (3)	1252	105	0
DITONGOS			
Padrón <io> / <o>			
<i>comerzo</i> (3)	39	0	0
<i>desperdizo</i> (1)	0	0	0
<i>desprestixo</i> (2)	2	1	0
<i>nazón</i> (1)	301	15	0
<i>prestixo</i> (1)	31	5	0
<i>prestixoso</i> (1)	8	1	0
<i>razonamento</i> (1) (co valor de racionamento)	0	0	0

TÁBOA 42. Continuación

	TILG	CORGA	TLPGP
<i>versonar</i> (1)	0	0	0
Padrón <ia> / <a>			
<i>aprezar</i> (2)	40	61	0
<i>convivenza</i> (1)	23	0	0
<i>desgrazadamente</i> (1)	6	23	0
<i>influenza</i> (6)	88	37	0
<i>referenza</i> (1)	73	3	0
<i>vivenza</i> (1)	10	5	0
Padrón <ie> intervocálico / <e>			
<i>concenciar</i> (1)	0	0	0
<i>inconveniente</i> (1)	23	5	0
<i>ingredente</i> (5)	16	11	0
TERMINACIÓNS			
Padrón <-ero,a> / <-eiro,a>			
<i>austeiro</i> (1)	5	0	0
<i>calqueira</i> (25)	137	58	1
<i>meiro</i> (1)	0	0	0
<i>sinceiro</i> (2)	229	31	0
<i>sinceiramente</i> (2)	33	8	0
Padrón <-iente>, <-yente> / <-inte>			
<i>influínte</i> (5)	30	97	0
<i>ingredinte</i> (1)	0	2	0
<i>nutrinte</i> (1)	4	11	0
Padrón <-ano, -ana> / <-án, -á>			
<i>humán</i> (2)	5183	240	0
<i>semá</i> (1)	2675	66	2

TÁBOA 43. Presenza no *TILG*, *CORGA* e *TLPGP* de voces creadas por analogía con outras formas galegas

	<i>TILG</i>	<i>CORGA</i>	<i>TLPGP</i>
Formas creadas por analogía con outras voces da familia de palabras ou de familias formalmente próximas			
<i>aprezar</i> (2)	40	61	0
<i>desgrazadamente</i> (1)	6	23	0
<i>expoñencialmente</i> (1)	1	3	0
<i>gaña</i> (7)	123	206	0
<i>gañancia</i> (1)	50	19	0
<i>gañanza</i> (2)	2	0	0
<i>inconvente</i> (1)	0	0	0
<i>inconvinte</i> (8)	6	21	0
<i>obsolencia</i> (1)	0	0	0
<i>persoaxe</i> (6)	505	92	0
<i>xeralizar</i> (3)	108	213	0
Formas creadas por analogía con outras voces do paradigma flexivo			
<i>elo</i> (10)	1338	224	0
<i>entreteñemento</i> (2)	0	1	0
<i>teñer</i> (2)	0	1	0
<i>conseguer</i> (1)	12	9	0
<i>consomer</i> (1)	0	0	0
<i>descobrir</i> (1)	282	48	0
<i>locer</i> (1)	1	0	0
<i>manteñer</i> (1)	5	3	0
<i>seguer</i> (1)	22	14	0
<i>sostener</i> (1)	26	0	0
Formas creadas con alomorfos dos sufixos estándar			
<i>influenza</i> (6)	88	37	0
<i>influínte</i> (5)	30	97	0
<i>convivenza</i> (1)	23	0	0
<i>nutrinte</i> (1)	4	11	0
<i>referenza</i> (1)	73	3	0
<i>vivenza</i> (1)	10	5	0

TÁBOA 43. Continuación

	TILG	CORGA	TLPGP
Formas creadas mediante sufixación con competidores coa mesma raíz			
<i>asombrante</i> (1)	1	0	0
<i>bolsátil</i> (1)	0	0	0
<i>diferenciativo</i> (1)	0	0	0
<i>divulgamento</i> (1)	0	0	0
<i>emplataxe</i> (1)	0	0	0
<i>estourido</i> (1)	31	142	0
<i>famosidade</i> (1)	0	0	0
<i>inmemorable</i> (1)	2	1	0
<i>irrecoñecido</i> (1)	0	0	0
<i>lalinés</i> (1)	1	8	0
<i>monotonidade</i> (1)	0	0	0
<i>sacrificación</i> (1)	0	0	0
<i>sacrificante</i> (1)	5	0	0
<i>vanguardoso</i> (1)	0	0	0
Formas creadas mediante derivación sen competidores coa mesma raíz			
<i>acadamento</i> (1)	17	3	0
<i>malgaste</i> (1)	0	3	0
<i>mobilístico</i> (1)	0	0	0
<i>recolleitar</i> (1)	25	11	2
Formas cuxa forma non se corresponde co significado buscado			
<i>autoconsumismo</i> (1)	0	0	0
<i>contrapiar</i> (1)	0	0	0
<i>innaturabilidade</i> (1)	0	0	0
<i>intercomercial</i> (1)	0	0	0
Combinacións «imposibles» de bases e afixos			
<i>moderidade</i> (1)	0	0	0
<i>producidade</i> (1)	0	0	0
Voces cuxa forma se pode explicar pola recorrencia de certas terminacións			
<i>lonxetividade</i> (1)	0	0	0
<i>populariedade</i> (2)	0	0	0
<i>tercialización</i> (1)	0	1	0

TÁBOA 44. Presenza no *TILG*, *CORGA* e *TLPGP* de voces non estándar presentes no galego popular

	<i>TILG</i>	<i>CORGA</i>	<i>TLPGP</i>
<i>fruto</i> (4)	337	46	11
<i>atrais</i> (3)	93	13	1
<i>bon</i> (3)	4320	641	11
<i>conecer</i> (1)	1234	86	1
<i>coñocer</i> (1)	176	12	0
<i>millor</i> (4)	7216	831	11
<i>tar</i> (3)	2705	48 ⁴⁴	11
<i>terneira</i> (2)	21	13	2
<i>terneiro</i> (1)	12	2	4
<i>fruta</i> (2)	121	29	14
<i>misturar</i> (2)	734	273	1
<i>pimento</i> (2)	138	12	23
<i>buche</i> (1)	1	12	28
<i>caír</i> (1)	3052	430	19
<i>cuadro</i> (1)	321	82	40
<i>cual</i> (1)	1012	95	2
<i>cuanto</i> (1)	459	70	3
<i>tu</i> (1)	2737	310	1
<i>millorar</i> (1)	325	57	6
<i>podrir</i> (1)	9	0	2
<i>recolleitar</i> (1)	25	11	2
<i>semá</i> (1)	2675	66	2

⁴⁴ No *CORGA* só se buscaron as formas do presente, posto que as do pretérito están lematizadas baixo o verbo *ter* e cumpriría levar a cabo a súa localización manual.

TÁBOA 45. Presenza no *TILG*, *CORGA* e *TLPGP* de voces non normativas presentes no galego elaborado

	<i>TILG</i>	<i>CORGA</i>	<i>TLPGP</i>
<i>soer</i> (25)	1103	516	0
<i>voltar</i> (8)	5030	2954	0
<i>nen</i> (5)	2276	1199	0
<i>blogue</i> (1)	0	37	0
<i>clube</i> (1)	249	492	0
<i>evoluír</i> (1)	35	70	0
<i>nembargantes</i> (1)	590	610	0
<i>respostar</i> (1)	540	631	0

TÁBOA 46. Presenza no *TILG*, *CORGA* e *TLPGP* de estranxeirismos non adaptados

	<i>TILG</i>	<i>CORGA</i>	<i>TLPGP</i>
<i>tablet</i> (2)	0	163	0
<i>táblet</i> (1)	0	0	0
<i>gasoil</i> (1)	33	25	0
<i>gasioi</i> (1)	0	0	0
<i>amateur</i> (1)	20	80	0
<i>yankee</i> (1)	2	13	0

TÁBOA 47. Presenza no *TILG*, *CORGA* e *TLPGP* de unidades que combinan elementos de varias palabras ou expresións galegas

	<i>TILG</i>	<i>CORGA</i>	<i>TLPGP</i>
<i>a saber Deus</i> (1)	0	0	0
<i>adedicar</i> (1)	5	0	0
<i>dar lugar a cabo</i> (1)	0	0	0
<i>indixesta</i> (subst.) (1)	0	0	0
<i>non entanto</i> (1)	7	17	0
<i>remontar a vista</i> (1)	0	0	0

TÁBOA 48. Presenza no *TILG*, *CORGA* e *TLPGP* de unidades léxicas non estándar con diferenzas que van máis alá do xénero e da acentuación con respecto ao estándar cuxa orixe non é atribuíble ás razóns sinaladas nas táboas previas

	<i>TILG</i>	<i>CORGA</i>	<i>TLPGP</i>
<i>estrea</i> (1)	0	0	0
<i>fugaxidade</i> (1)	0	0	0
<i>lumen</i> (1)	2	0	0
<i>reixear</i> (1)	0	2	0

TÁBOA 49. Presenza no *TILG*, *CORGA* e *TLPGP* de palabras con xénero non estándar

	<i>TILG</i>	<i>CORGA</i>	<i>TLPGP</i>
Palabras con asignación inadecuada de xénero por influencia do castelán⁴⁵			
<i>arte</i> (m) (35)	682	152	3
<i>costume</i> (f) (22)	360	27	0
<i>labor</i> (f) (15)	244	156	1
<i>leite</i> (f) (15)	29	5	7
<i>canle</i> (m) (5)	90	71	1
<i>orixe</i> (m) (4)	264	43	0
<i>viaxe</i> (m) (4)	779	147	3
<i>porcentaxe</i> (m) (3)	19	20	0
<i>análise</i> (m) (2)	48	49	0
<i>engranaxe</i> (m) (2)	0	6	0
<i>equipaxe</i> (m) (2)	24	9	0
<i>marxe</i> (m) (2)	98	75	0
<i>aprendizaxe</i> (m) (1)	26	24	0
<i>arma</i> (m) (1)	5	28	0
<i>color</i> (m) (1)	152	25	4
<i>emplataxe</i> (m) (1)	0	0	0
<i>linguaxe</i> (m) (1)	315	4	0

⁴⁵ Nesta táboa, e para o *CORGA* e o *TILG*, ofrécense unicamente os datos correspondentes aos resultados da busca determinante do xénero non estándar seguido do substantivo correspondente, de tal xeito que non se pode asegurar que as cifras ofrecidas dean conta de todos os casos de empregos con asignación de xénero non estándar. No caso do *TLPGP*, debe terse en conta que non todas as obras ofrecen xénero, expresións ou exemplos que dean conta do xénero da palabra buscada.

TÁBOA 49. Continuación

	<i>TILG</i>	<i>CORGA</i>	<i>TLPGP</i>
<i>paisaxe</i> (m) (1)	189	6	0
<i>sal</i> (f) (1)	132	27	0
<i>sangue</i> (f) (1)	110	11	2
Palabras con asignación inadecuada de xénero por analogía			
<i>interese</i> (f) (3)	0	3	0
<i>auxe</i> (f) (2)	5	5	0
<i>personaxe / persoaxe</i> (f) (con referente do sexo masculino ou masculino e feminino) (3)	70	Máis de 100 ⁴⁶	0
Palabras cuxa asignación inadecuada de xénero non se explica nin por transferencia nin por analogía			
<i>sabor</i> (f)	3	0	0
<i>Internet</i> (f)	2	20	0

TÁBOA 50. Presenza no *TILG*, *CORGA* e *TLPGP* de palabras con acentuación non estándar

	<i>TILG</i>	<i>CORGA</i>	<i>TLPGP</i>
Palabras con acentuación non estándar por influencia do español			
<i>élite</i> (7)	58	58	0
<i>textil</i> (5)	112	51	0
<i>coltán</i> (2)	0	4	0
<i>periodo</i> (3)	177	174	0
<i>vértixe</i> (1)	6	17	0
Palabras con acentuación non estándar explicable por outros motivos			
<i>Nóbel</i> (1)	2	18	0
<i>nóvel</i> (1)	0	1	0
<i>canón</i> (4)	0	3	0

⁴⁶ Dada a elevada presenza dos lemas *personaxe / persoaxe* no *CORGA* non levamos a cabo a análise detallada de todas as formas e do seu contexto para determinar o sexo do referente. En todo caso, tal e como se indica hai máis de 100 exemplos do substantivo precedido de determinante feminino para facer referencia ben a homes, ben a homes e mulleres conxuntamente.